

EN PROFESSION MED MISSION

Barnbibliotekariens yrkesidentitet

Elin Andersson & Tove Ekberg

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap
vid Lunds universitet.

Handledare: Fredrik Åström

BIVILs skriftserie 2007:01

ISSN 1401: 2375

© Elin Andersson & Tove Ekberg

Title

The profession of Children's Librarians. Identity and vocation.

Abstract

The aim of this Master's thesis is to investigate the professional identity of Children's Librarians in order to contribute to a deeper understanding to the professions of librarians. This places the thesis in the field of Library and Information Science that studies the profession. The definition we use to understand profession suggests that all librarians take an active part in negotiating their professional role and library enterprise.

Our empirical material consists of interviews with eight Children's Librarians. Using a qualitative method was the best way to gain an understanding for the participant's own experiences of their professional identity. The theoretical tools used in the analysis consist mainly of Etienne Wenger's social theory of learning, which describes identity as participation in communities of practice. To fully understand the professional identity of Children's Librarians, we used additional ideas of vocation and gender perspective. The main themes for the analysis are: the professional socialization, occupational practice and specialization, the profession in a social context, the ideology and ideals of the profession.

Our main conclusions are as follows: the identity of Children's Librarians is mainly determined by the focus on literature rather than information, and can be understood as participation and non-participation. The Children's Librarians show a deep commitment to a mission mediating literature. Their role can be understood as a nexus of a professional and a personal identity. An example of this is that the main competence in mediating literature is enriched by a private passion fuelled by the librarians reading in their spare time. Their identity is also determined by experiences in former occupations and future career plans. The identity and practice is formed continually as the community of practice negotiates meaning.

Keywords

Barnbibliotekarier, profession, yrkesidentitet, kall, mission

Författarnas tack

Vi vill rikta ett varmt tack till de barnbibliotekarier som med engagemang och intresse deltagit i vår studie.

Vi vill också tacka vår handledare Fredrik Åström för uppmuntran och vägledning genom uppsatsens gång.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	5
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Definitioner.....	7
1.4 Disposition.....	8
2 Bakgrund och forskningsöversikt	9
2.1 Professionsteorins utveckling.....	9
2.2 Bibliotekarieprofessionens utveckling.....	11
2.3 Bibliotekariens yrkesidentitet.....	14
2.4 Innehållsorientering i yrkespraktiken	16
3 Teoretiska utgångspunkter	19
3.1 Definition av professionsbegreppet	19
3.2 Praxisgemenskap och identitet	20
3.2.1 Praxis	21
3.2.2 Identitet.....	24
3.3 Kalltanken	26
3.4 Genusperspektiv på bibliotekarieprofessionen.....	28
4 Metod.....	29
4.1 Urval.....	29
4.2 Genomförande	30
4.3 Tolkning och analys.....	31
4.4 Intervjudeltagarna	32
5 Empiri - deskriptiv och teoretisk analys.....	34
5.1 Barnbibliotekariens yrkessocialisation	34
5.1.1 Utmaningar under första anställningen som barnbibliotekarie.....	34
5.1.2 Ett barnbibliotekariskt arv - att anamma eller förnya.....	35
5.1.3 En barnbibliotekarieidentitet formas	36
5.1.4 Delaktighet i barnbibliotekarisk gemenskap.....	37
5.1.5 Teoretisk analys	38
5.2 Barnbibliotekariens yrkespraktik och specialisering	41
5.2.1 Verksamhetens fokus.....	41
5.2.2 Specialistkompetenser	43
5.2.3 Litteraturkännedom.....	44
5.2.4 Användaren i fokus.....	45
5.2.5 Integrerad eller isolerad yrkespraktik	46
5.2.6 Teoretisk analys	47
5.3 Barnbibliotekarier som yrkesgrupp	50
5.3.1 Barnbibliotekarie på fritiden	50
5.3.2 Barnbibliotekarien och mammarollen	51
5.3.3 Barnbibliotekariens upplevelse av status	52
5.3.4 Teoretisk analys	53
5.4 Barnbibliotekariens ideologiska och idémässiga grund.....	55
5.4.1 En demokratisk värdegrund	55
5.4.2 Lust och bildning.....	56
5.4.3 Förhållningssätt till användaren.....	57
5.4.4 Missionen - Arbetets värde	58
5.4.5 Personligt engagemang.....	60
5.4.6 Förändring och förhandling.....	62
5.4.7 Teoretisk analys	63

6 Diskussion - Barnbibliotekariens profession	66
6.1 Forskningsfrågorna besvaras	66
6.2 Barnbibliotekarien i en professionskontext	68
7 Slutsatser	72
8 Litteraturlista	74
Bilaga 1 - Brev till intervjudeltagare	77
Bilaga 2 - Intervjuguide	78

1 Inledning

Sagotant, utåtriktad, eldsjäl, omvärldsorienterad, teaterapa och pedagogisk stjärna.¹

På så skilda sätt kan barnbibliotekarier beskriva sin yrkesidentitet. Att studera just barnbibliotekarier var för oss ett självklart val då vi finner det vara en intressant profession inom biblioteksvärlden. En profession som så tydligt har egna referensramar. Genom yrkespraktik hade vi båda mött barnbibliotekarier i deras esse. Det vi tydligast lagt märke till är att de har ett fokus på litteratur- och kulturförmedling och ett enormt engagemang i yrkesutövningen.

Under utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap har vi fått ta del av den komplexa verklighet biblioteksvärlden är. Det är uppenbart att stora förändringar har ägt rum, och att konsekvenserna av detta kommer att fortsätta påverka biblioteken. Bibliotekarieprofessionen i stort förändras den med. Men var hamnar barnbibliotekarierna då? Utgångspunkten för denna uppsats ligger i glappet mellan barnbibliotekarierna och förändringarna i biblioteksvärlden. Vi vill därför studera barnbibliotekariers profession och deras syn på sin yrkesidentitet.

Genom IT-utvecklingen har folkbibliotekarier omdefinierat sin yrkesidentitet. Detta kan illustreras genom Anders Øroms (1993) beskrivning av hur bibliotekarieprofessionens identiteter har utvecklats sedan 1960-talet, i artikeln ”Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering”. Först dominerade *kulturformidleridentiteten* och *fagreferentidentiteten*. För båda dessa gällde ett innehållsorienterat förmedlingsarbete där det viktigaste var arbetets intellektuella och kommunikativa sida. Kulturformidleridentiteten definierar en bibliotekarie vars självförståelse huvudsakligen bottnar i förmågan att kvalitetsbedöma och förmedla litteratur och kultur, att både ha överblick över sin samling och kunna tillägna sig den. För *fagreferentidentiteten* utgjorde specialistkunskaper inom fackvetenskaperna grunden för en kunskapsförmedling. Under 1970-talet etablerades en ny bibliotekarieidentitet i och med att uppsökande verksamhet blev vanligare och att biblioteket uppmärksammade nya användargrupper. Denna identitet kallar Ørom (1993) *socialarbejderidentiteten*. Idag har biblioteket inte längre väldefinierade monopolverksamheter, utan utsätts för informationssamhällets konkurrens, vilket har skapat *informationsorganisationsidentiteten* och *informationsformidleridentiteten* som båda innebär en förskjutning från innehållsorientering till att behärska den senaste teknologin.

Fokus har alltså flyttats från ämneskunskaper till att lära sig söka i databaser, hantera information och förmedla denna. Källkunskap och litteraturkunskap betonas inte längre i bibliotekarieutbildningen så som förut. Många faktorer pekar dock på att det

¹ Uttrycken är tagna ur uppsatsens empiriska material.

fortfarande är viktigt för just barnbibliotekarien att ha kunskap om sina källor och att ha en ämneskompetens i litteratur. Detta för att de ska kunna prata med barn om böcker och kunna inspirera till läslust. När man på 1990-talet talade om ”den nya folkbibliotekarien” och en förskjutning från kultur- och litteraturförmedling till informationsförmedling var det därför knappast barnbibliotekariens yrkespraktik man utgick från. Informationsförmedlingen har senare utvecklats till att innebära en pedagogisk roll i informationskompetens vilket Olof Sundin (2006) diskuterar i ”Informationskompetence, ikt og bibliotekarers professionelle ekspertise.” Har förändringarna inom biblioteksvärlden passerat barnbibliotekarierna obemärkt eller har även deras yrkesroll förändrats? En hypotes i uppsatsen är att barnbibliotekarien fortfarande står för den litteratur- och kulturförmedlande rollen. Genom erfarenhet och iakttagelse har vi kunnat se att barnbibliotekariers uppdrag inte ligger i fas med den omdefinierade professionsförståelse som finns hos yrkesgruppen som helhet. Det finns en splittring inom bibliotekarieprofessionen som Andrew Abbott (1998) förutspår kommer att öka med de förändringar i omvärlden som påverkar arbetsuppgifterna och att skillnaden kommer att bli större mellan bibliotekarier inom fälten för forsknings-, skol- och folkbibliotek. Det är därför intressant att undersöka på vilket sätt barnbibliotekarier upprätthåller och argumenterar för sin professionsidentitet samtidigt som många faktorer inom och kring bibliotekarieprofessionen förändras.

Föreliggande uppsats hör hemma i den del av biblioteks- och informationsvetenskap där bibliotekarieprofessionen studeras. Det är dock sällan som just barnbibliotekarier betraktas ur ett professionsteoretiskt perspektiv och uppsatsen syftar därför till att uppmärksamma denna, i vetenskapliga sammanhang, förbisedda del av bibliotekarieprofessionen. Förhoppningen är att uppsatsen kan inspirera till fortsatta diskussioner om barnbibliotekariens yrkesroll och yrkespraktik.

Bibliotekarieprofessionen är vitt omfattande. Det är viktigt att kartlägga vad som utgör kärnan i professionen och vad alla sorters bibliotekarier har gemensamt. Yrkesidentiteten formas av erfarenheter från både utbildning och yrkespraktik. Trots att de svenska utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap skiljer sig åt mellan olika lärosäten och har förändrats över tid, är de idag i stort sett generalistutbildningar. De skapar en gemensam grund och ett visst sätt att tänka för alla som arbetar som bibliotekarier och så långt är kanske förutsättningarna för en gemensam yrkesidentitet goda. De biblioteksverksamheter som bibliotekarier kan verka inom och de erfarenheter de gör i yrkeslivet är dock så pass olikartade att en enhetlig kollektiv professionsförståelse blir problematisk. Trine Schreiber (2006a) beskriver i ”Bibliotekarprofessionen siden 1960’erne” professionens splittring som bestående av olika subsystem. Barnbibliotekariens yrkesroll skulle kunna betraktas som ett sådant underordnat system. Om man inte tar hänsyn till de olika subsystemens särarter riskerar man att barnbibliotekariens erfarenheter och specialistkompetenser hamnar i skymundan när den allmänna professionsförståelsen skisseras. Alla professionsaktörer måste därför gå in i debatten och lyfta fram sina yrkeserfarenheter och sina upplevelser av vad som är professionens huvudsakliga fokus. En kollektiv professionsförståelse för bibliotekarier blir alltså möjlig först när helheten innefattar en djupgående förståelse av de olika bibliotekarieprofessionerna.

I övergången mellan utbildning och anställning framträder ett glapp mellan de kompetenser som ges under utbildningen och de kompetenser barnbibliotekarien

behöver som yrkesverksam. Dessa kompetenser är en del av det som skiljer barnbibliotekarier från andra bibliotekarier tillsammans med arbetsuppgifter och uppdraget mot användarna. Vi betraktar alltså barnbibliotekarier som en specialistgrupp med en kollektiv självbild. Barnbibliotekarier framstår som en av de mer specialiserade bibliotekarieprofessionerna. Trots detta finns det inte klart definierat vad som ingår i specialiseringen och det finns ingen formell utbildning för detta. Det finns följaktligen även ett glapp mellan bibliotekarien som generalist och barnbibliotekarien som specialist. Även om man blir anställd som barnbibliotekarie blir man inte specialist förrän man skaffat erfarenhet genom yrkespraktik. Här intresserar vi oss just för hur ”man blir barnbibliotekarie” och hur man skaffar sig de nödvändiga erfarenheterna och kompetenserna. Framförallt; hur yrkesidentiteten utvecklas genom specialisering.

Uppsatsen behandlar barnbibliotekariers syn på sin yrkesidentitet, sin roll gentemot användarna och sin uppfattning om professionen. Empiriskt sett undersöks några barnbibliotekariers egen syn på sin yrkesidentitet och profession med fokus på hur de själva uppfattar sig och hur de anser att de som grupp utvecklas i förhållande till resten av bibliotekarierna. Det handlar om huruvida de upplever att deras uppdrag är skilt från resten av professionen, och hur de förhåller sig till de förändringar som det övriga folkbiblioteket genomgår. Uppsatsen relaterar barnbibliotekariernas upplevelser till ett större perspektiv och undersöker hur man kan argumentera för barnbibliotekarier som profession och specialister i ett större sammanhang.

För att förstå barnbibliotekariens profession kommer vi i analysen använda teorier om yrkesidentitet. I teorikapitlet redogörs för de verktyg som används för att undersöka denna. För att undersöka yrkesidentiteten och belysa komplexiteten använder vi dessutom kalltanken och ett genusperspektiv. Professionsbegreppet kan förstås på flera olika sätt och längre fram redogörs för det synsätt som ligger till grund i den här uppsatsen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av de inledande resonemangen är syftet med föreliggande uppsats att skapa en fördjupad förståelse för barnbibliotekariens yrkesidentitet och i förlängningen bidra till förståelsen av bibliotekarieprofessionen som helhet. Diskussionen om yrkesidentiteten speglar vad den består av, hur den formas och hur den uttrycks.

Detta studerar vi genom att utröna det specifikt barnbibliotekariska och försöka hitta det gemensamma i barnbibliotekariers förhållningssätt till användaren, till sin profession och sin mission. För att kunna belysa särarten hos barnbibliotekarier vill vi förstå hur yrkesidentiteten grundas i en självförståelse om yrkesroller samt utvecklandet av specialistkompetenser som behövs i mötet med barnet.

Följande forskningsfrågor styr framställningen:

- Vilken roll spelar inträdet i yrkesgruppsgemenskapen för utvecklandet av en yrkesidentitet?
- Hur ser barnbibliotekariens specialistkompetenser och särskilda yrkespraktik ut?
- Hur kan insikter om barnbibliotekarier som yrkesgrupp fördjupa kunskapen om yrkesidentiteten?
- Hur kan barnbibliotekariens yrkesförståelse och förhållningssätt till användaren ses som ett uttryck för en gemensam meningshorisont och ett ideologiskt hölje?

1.2 Avgränsningar

Det finns flera sätt att se på barnbibliotekarier utifrån professionsaspekter. I teorikapitlet förklaras detta mer ingående och då görs vissa avgränsningar och det för uppsatsen valda perspektivet presenteras. Yrkesidentiteten står i fokus för undersökningen av professionen och den kommer att belysas genom att barnbibliotekariers yrkes-socialisation, yrkespraktikens specialisering, yrkesgrupp samt ideologiska och idémässiga grund undersöks. Ambitionen är således inte att ge en heltäckande beskrivning av barnbibliotekariens yrkesidentitet utan att punktvis belysa särarten och det specifika i barnbibliotekariens förhållningssätt till användaren, till sin profession och till sin mission. Det specifika i barnbibliotekariens yrkesidentitet belyses genom att resultatet relateras till den övriga bibliotekarieprofessionen. Analysen utgår från ett teoretiskt ramverk vilket medför att vissa aspekter av barnbibliotekariens yrkesidentitet fokuseras framför andra. I metodavsnittet redogörs ytterligare för tillvägagångssättet och de konsekvenser som arbetssättet medför för slutresultatet.

Eftersom uppsatsen fokuserar på barnbibliotekariers egen syn på sin profession och sin identitet är det inte relevant att göra en empirisk jämförelse med andra folkbibliotekarier. Det är inte den *faktiska* skillnaden mellan barnbibliotekarier och övriga bibliotekarier som är föremål för studien utan hur barnbibliotekarierna *upplever* att de skiljer sig från övriga professionen. Genom att avgränsa sig från andra skapas en samhörighet inom gruppen och en barnbibliotekarieidentitet. Således är det enbart barnbibliotekarier som intervjuas. Dock är det faktum att barnbibliotekariernas erfarenheter från yrkespraktiken antas skilja sig från övriga bibliotekarier en viktig bakgrund till undersökningen. Därför presenteras bakgrundsmaterial om bibliotekariens profession för att ge djup i diskussionen och påvisa studiens relevans.

Utbildning är ett näraliggande ämne till profession och yrkesutövning. Några av de intervjuade barnbibliotekarierna upplever ett glapp mellan utbildning och yrkespraktik, men utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap diskuteras inte vidare i denna uppsats. I de fall som uppsatsen tar upp kunskap är det erfarenhetsbaserad kunskap och utvecklandet av nya kompetenser i arbetet som undersöks.

Det svenska folkbiblioteket har mycket gemensamt med folkbibliotek i övriga Skandinavien. I uppsatsen används forskning om bibliotekarieprofessionen från bland annat Danmark och Norge eftersom vi anser den vara överförbar på svenska förhållanden. Yrkesidentiteten är beroende av ideologi och värdegrund och av denna

anledning används inte studier om bibliotekarieprofessionen från länder som troligtvis skiljer sig mer från svenska förhållanden.

1.3 Definitioner

Användare är det begrepp som används genomgående i uppsatsen för att beteckna de personer som på ett eller annat sätt nyttjar biblioteket. Det alternativa uttrycket låntagare används ibland vid refererande av intervjudeltagare.

Barn avser i uppsatsen en person under 16 år. Det är för att underlätta framställningen som begreppet barn även inkluderar ungdomar upp till 16 år. Ibland används dock begreppet ungdom för att förtydliga när tonåringar eller ungdomsavdelningen i biblioteket avses. Detta gäller även begreppet barnlitteratur som används som förenkling för barn- och ungdomslitteratur.

Barnbibliotekarie avser i uppsatsen en utbildad bibliotekarie som är anställd för att huvudsakligen arbeta med barnverksamhet vid ett folkbibliotek. Det kan röra sig om såväl huvud-, filial- som stadsdelsbibliotek.

Barnbibliotekarier som profession. I uppsatsen beskrivs barnbibliotekarier som en egen avgränsad professionsgrupp. Verkligheten är givetvis mer komplex och många bibliotekarier arbetar med verksamhet för både barn och vuxna. Men med utgångspunkt i antagandet att de bibliotekarier som huvudsakligen arbetar med barnverksamhet har vissa gemensamma erfarenheter och referensramar, har det känts relevant att betrakta dem som en profession i den här uppsatsen.

Barnbibliotekarisk används i uppsatsen för att beskriva särarten i barnbibliotekariernas förhållningssätt. Som begrepp förtingligar det barnbibliotekariernas ideologiska hölje.

Bokprat är ett vedertaget begrepp inom såväl skol- som barnbiblioteksverksamhet. Det refererar till barnbibliotekariens litteraturförmedling i de fall då den sker till större grupper. Barnbibliotekarien presenterar då ett antal böcker och försöker inspirera barnen till att läsa.

Folkbibliotek och bibliotek används omväxlande i uppsatsen för att benämna folkbiblioteket. Folkbiblioteket är föremålet för uppsatsen och om inte annat anges är det detta som åsyftas även då begreppet bibliotek används. Det övriga folkbiblioteket avser vuxenavdelningen i motsats till barnavdelningen.

Litteraturkännedom och litteraturkunskaper. Litteraturkännedom är det begrepp som används i uppsatsen för att beskriva det barnbibliotekarierna ibland formulerar som bokenkännedom, bokenkunskap eller litteraturkunskaper. Med litteraturkunskaper åsyftas helt enkelt kunskap om litteratur. Litteraturkännedom är ett vidare begrepp som vi använder i betydelsen att barnbibliotekarien har en förmåga att bedöma svårighetsgraden och nivån så att den passar läsaren. Detta begrepp ses i uppsatsen som tillämpade litteraturkunskaper.

1.4 Disposition

Kapitel 1 Inledning

Uppsatsen har inletts med en bakgrund till uppsatsens problemområde med presentation av syfte och frågeställningar. Därefter klargjordes för undersökningens avgränsningar samt definitioner av centrala begrepp som används i framställningen.

Kapitel 2 Bakgrund och forskningsöversikt

I bakgrundskapitlet redogörs kronologiskt för professionsteorins utveckling och bibliotekarieprofessionens utveckling och vilka paralleller som kan dras dem emellan. Detta kapitel ger också en förståelse för den forskningskontext som uppsatsen rör sig inom och presenterar områden som yrkesidentitet och innehållsorientering i yrkespraktiken.

Kapitel 3 Teoretiska utgångspunkter

Här redogörs för uppsatsens teoretiska utgångspunkt i professionsteori tillsammans med uppsatsens definition av profession. Sedan presenteras de tre teoretiska verktygslådor vi använt i analysen. Dessa är praxisgemenskap och identitet, kalltanken samt ett genusperspektiv på bibliotekarieprofessionen.

Kapitel 4 Metod

Här redogörs för hur val av metod har gått till. Dessutom finns en genomgång av urval och genomförande. Metoder för tolkning och analys av empirin förklaras. Dessutom presenteras vår analysmodell för kapitel 5 och 6. Sedan följer en presentation av intervjudeltagarna.

Kapitel 5 Empiri – deskriptiv och teoretisk analys

I detta kapitel redovisas resultaten av intervjuundersökningen indelat i fyra huvudteman. Varje tema innehåller delteman med deskriptiva analyser av empirin. Efter varje huvudtema görs en teoretisk analys som använder verktygen från de tre teoretiska spåren som presenterats i kapitel 3.

Kapitel 6 Diskussion - Barnbibliotekariens profession

Under denna rubrik besvaras först forskningsfrågorna. Därefter förs de viktigaste dragen ur de teoretiska analyserna i kapitel 5 samman för en teoretiskt fördjupande diskussion. Vi återkopplar även analysresultaten till den övergripande teoribyggnaden och diskuterar barnbibliotekariens profession.

Kapitel 7 Slutsatser

Detta kapitel är en kort sammanställning av de slutsatser vi dragit i uppsatsen. Här besvaras uppsatsens syfte.

2 Bakgrund och forskningsöversikt

Följande kapitel inleds med en bakgrundsteckning som beskriver utvecklingen av professionsteorin och utvecklingen av bibliotekarieprofessionen. Detta för att se vilka paralleller som finns mellan dessa. Dessutom presenteras tidigare forskning av intresse för uppsatsen. Två viktiga kontexter för föreliggande uppsats är forskningsområdena som berör yrkesidentitet och forskning om innehållskunskap för bibliotekarier. Att hitta litteratur om just barnbibliotekariens profession och yrkesidentitet är svårt. Men då uppsatsen syftar till att belysa särarten i barnbibliotekariens yrkespraktik utgör forskningen om bibliotekarieprofessionen i allmänhet en viktig bakgrund.

2.1 Professionsteorins utveckling

Intresset för att öka förståelsen för olika yrken och yrkesgrupper har varit stort under hela 1900-talet. Det var främst inom sociologin som professionsteorin utvecklades, men forskningen har enligt Sundin (2003), i *Informationsstrategier och yrkesidentiteter. En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*, även bedrivits inom andra samhällsvetenskapliga discipliner, exempelvis inom biblioteks- och informationsvetenskapen. (2003, s. 46)

I forskningsöversikter är det vanligt att man delar in professionsteorin i två dominerande inriktningar. Den första är den essentialistiska, egenskapsorienterade inriktning som var vanlig fram till 1970-talet. Man urskiljde här professioner från andra yrkesgrupper genom att sätta upp särskilda kriterier som måste uppfyllas för att yrket skulle kunna betraktas som en profession. Exempel på sådana kriterier var att yrkesgruppens verksamhet skulle vara sanktionerad av samhället och att yrkesgruppen kunde anses vara en auktoritet inom sitt fält. Framväxten av den offentliga sektorn gjorde att välfärdsprofessionerna som till exempel bibliotekarier, socionomer, lärare och sjuksköterskor ökade explosionsartat i antal. Eftersom den essentialistiska professionsforskningen inte ansåg att de uppfyllde alla kriterier kallade man dessa yrken för semiprofessioner. Begreppet semiprofession myntades av sociologen Amitai Etzioni (1969) som i sin bok *The semi-professions and their organization* klassade bland andra bibliotekarier som en yrkesgrupp, vilken inte ansågs utgå från en abstrakt teoretisk kunskapsbas. (Sundin 2003, s. 46-47) Den essentialistiska inriktningen har blivit mycket kritiserad och kan knappast sägas vara framträdande idag.

Den andra forskningsinriktningen, som blev allt vanligare från och med 1970-talet, fokuserar istället på själva professionaliseringsprocessen eller yrkesgruppens professionella projekt. Denna inriktning undersöker de strategier och redskap som används. Ett sådant redskap är hämtat från sociologen Max Weber och är *closure* eller

stängning. Detta begrepp beskriver hur yrkeskunskapen skyddas och hur andra yrkesgrupper stängs ute från yrket. (Sundin 2003, s. 47)

Sociologen Ann Witz är en företrädare för den nyare professionsforskningen och en av många forskare som har kritiserat den essentialistiska riktningen. Witz (1992) granskar i *Professions and Patriarchy* indelningen i professioner och semiprofessioner utifrån ett genusperspektiv. Här presenterar hon sina teorier om betydelsen av yrkesaktörernas kön för professionaliseringsprojektet. Hon menar att män och kvinnor har olika tillgångar till medel för att uppnå sina mål i ett patriarkalt samhälle. Professionaliseringen ses som könade strategier. Kvinnliga yrkesgrupper använder ”dual closure” som innebär att en underordnad profession försöker erövra yrkesutrymme uppåt i hierarkin samtidigt som de utesluter nedåt. (Witz 1992)

Professioner har också kommit att beskrivas som sociala system. Detta är Andrew Abbotts (1988) utgångspunkt i *The system of professions. An essay on the division of expert labor*. Han använder begreppet jurisdiktion för att uttrycka förhållandet mellan en profession och arbetet som utförs inom professionen. Arbetet inom jurisdiktionen är alltså professionens expertarbete.

Abbott (1998) kritiserar i artikeln ”Professionalism and the future of librarianship” tänkandet i professioner och semi-professioner och menar att det till exempel för bibliotekarier aldrig skett en stegring till profession genom skapandet av föreningar, akademisering eller utvecklande av etiska koder. Istället menar han att alla professioner existerar på samma nivå, i ett socialt system, där professionerna påverkar varandra och tävlar med varandra om status och framgång. Abbott (1998) menar också att man felaktigt tar själva arbetet för givet när man diskuterar professionalisering. Därför är det viktigt att se på grunden till makt inom professionaliseringen som en jurisdiktion uttryckt i tre kontexter. Dessa tre kontexter där förändringar inom professionellt arbete sker är den större sociala och kulturella kontexten, konkurrerande professioner samt konkurrerande organisationer som hotar att utveckla alternativa sätt att erbjuda tjänsterna på.

Som svar på de tidigare forskningsinriktningarna presenterar Trine Schreiber och Hans Elbeshausen (2006) en tredje, nyare professionsdefinition i *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. De ser professionen som en meningshorisont vilken hela tiden bearbetar och justerar vad som ska sägas utgöra det centrala kunskapsområdet och de huvudsakliga arbetsuppgifterna. Föreliggande uppsats utgår från denna definition, varför den kommer att beskrivas närmare i teorikapitlet. Exempel på professionsstudier där denna definition använts ges i forskningsöversikten.

2.2 Bibliotekarieprofessionens utveckling

I inledningskapitlet till denna uppsats beskrevs förändringarna av bibliotekariens profession som under 1990-talet handlat om en förskjutning i fokus från kultur- och litteraturförmedling till informationsförmedling och senare informationskompetens. Bibliotekariens huvudsakliga uppgift har på senare tid beskrivits som att återvinna dokument utan att behöva ha någon djupare kännedom om dem och vi frågade oss i inledningskapitlet om barnbibliotekarien kan känna igen sig i denna nya professionsförståelse?

För att tydliggöra barnbibliotekariens särart presenteras i detta kapitel forskning om bibliotekarieprofessionen som står i ett intressant kontrastförhållande till barnbibliotekariens profession. Detta görs i form av en bakgrundsteckning där professionens utveckling beskrivs i relation till samhällets och professionsteorins utveckling. Antologien *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi* från 2006, har gett uppslag om hur man kan gå till väga för att undersöka bibliotekarieyrket ur ett professionsteoretiskt perspektiv. I antologin presenterar en rad skandinaviska biblioteks- och informationsvetare sina idéer om hur man kan utveckla bibliotekariens professionsförståelse och utröna vart professionen är på väg. I forskningsöversikten refereras flitigt till denna antologi för att beskriva utvecklingen av bibliotekarieprofessionen som den framställs där.

Laura Skouvig (2006) menar i artikeln ”Hvordan bibliotekaren opstod. Et historisk perspektiv på bibliotekarprofessionen i Danmark i perioden 1880-1920” att det är av stor betydelse att man tittar historiskt på hur bibliotekarieprofessionen uppstod för att förstå dagens förändringar av bibliotekariens identitet och självförståelse. (2006, s. 47) Eftersom hon använder kalltanken för att beskriva professionaliseringen är det särskilt intressant som kontext då detta är ett analysverktyg i föreliggande uppsats. Skouvig berättar om situationen för de första amatörbibliotekarierna som ofta var lärare och skötte bokutlåning på sin fritid. Hon skriver att; ”Bibliotekaren udførte arbejdet af sit gode hjerte og af privat initiativ, og dette oplysningsarbejde var således et privat anliggende uden for den offentlige interesse”. (2006, s. 49) När den professionella bibliotekarien etablerade sig blev det avgörande att ta avstånd från och positionera sig gentemot amatörbibliotekarien. Detta gjordes genom att bibliotekarien fick en formell utbildning, en gemensam kunskapsgrund och lön. Kallet blev en betydelsefull del av professionaliseringsprojektet ”en væsentlig del af konstruktionen af et professionelt etos, der definerede og normaliserede bibliotekaren til at agere på en bestemt måde.” (2006, s. 67) Konstruktionen av normer för bibliotekarien tog utgångspunkt i en religiös terminologi om kallet som den innersta drivkraften. Det handlade om en önskan att arbeta för utbredningen av folkupplysningen och detta gav bibliotekarien en folkbildaridentitet. Kallet konstruerade bibliotekarierna som försakande idealister som måste ge avkall på livets goda. Lönen var mindre betydelsefull än arbetet självt och man levde för att vara bibliotekarie; man var inte bibliotekarie för att leva. (2006, s. 70) Det individuella kallet, vilket konstruerade bibliotekarierna som försakande idealister, var inte tillräckligt för professionalisering utan det krävdes en samhällsrelevans. Bibliotekariens arbete blev en kulturmission, förankrat i folkbildningen och idén om en sund och produktiv befolkning. (2006, s. 71)

Framväxten av den offentliga sektorn påverkade bibliotekarieprofessionens senare utveckling, vilket Trine Schreiber (2006a) beskriver i "Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne". Bibliotekarieprofessionen blev en utav välfärdsprofessionerna tillsammans med lärare, socialarbetare, sjuksköterskor och sjukgymnaster (Schreiber 2006a, s. 15). Dessa professioner präglades starkt av den offentliga sektorns framväxt, dess framstegstro och uppbyggandet av nya typer av sociala institutioner som på olika sätt skulle tillvarata medborgarnas intressen (2006a, s. 19). Detta nära förhållande gör att det blir intressant att kommentera professionens förhållande till offentlig sektor.

Under 1960-talet karakteriserades bibliotekarieprofessionen av uppdelningen mellan forsknings- och folkbibliotekarier. Forskningsbibliotekariernas huvudsakliga uppgifter var bibliotekstekniska och bestod i att bygga upp samlingar men även i att ha kunskap inom sitt vetenskapsområde. Folkbibliotekarierna hade däremot en tradition av att se sitt yrke som ett kall och för dem utgjorde folkbildningen en viktig värdegrund. En viktig del av bibliotekariernas självförståelse låg i att de såg sig själva som en del av samtidens samhällsliga och teknologiska expansion. (Schreiber 2006a, s. 19-20) Ørom beskriver 60-talet som en tid då bibliotekarien hade en bestämd samhällsmässig funktion och ett monopol på särskilda områden av litteratur- och informationsförmedlingen. (Ørom 1993, s. 37) Han menar att det vid denna tid var arbetets intellektuella och kommunikativa sida som var viktigast, för såväl forsknings- som folkbibliotekarien, medan "de bibliotekariske redskabsfaerdigheder har en status som hjælpemidler". Det innehållsorienterade förmedlingsarbetet bottnade i bibliotekariens egen tillägnelse av kultur och vetenskap. (Ørom 1993, s. 38)

1970-talet medförde stigande sociala motsättningar och fragmentering i samhället. Konkurrensen mellan olika yrkesgrupper tilltog och denna samhällsutveckling medförde för professionsteorin att flera yrkesgrupper började argumentera för sin status som profession. Det var i detta sammanhang som man började dela in yrken i professioner och semiprofessioner. För bibliotekarierna bibehölls uppdelningen mellan forsknings- och folkbibliotekarierna. Folkbibliotekarierna fick en mer differentierad syn på användarna och deras behov och flera nya användargrupper identifierades och nåddes med uppsökande verksamhet. En växande kritik mot de rådande kultur- och vetenskapsnormerna resulterade i att folkbibliotekarierna fick ett mer relativt kulturbegrepp. (Schreiber 2006a, s. 24-26)

Från mitten av 1980-talet och framåt genomgick den offentliga sektorn kraftiga förändringar. Ørom beskriver det som att det vid denna tid skedde en värdeförskjutning inom bibliotekarievärlden från en innehållsorienterad till en teknologiskt orienterad professionsförståelse. Detta menar han har medfört att förmedlingsarbetet förlorat i status och att det istället finns en tendens till att litteratursökning uppfattas som ett tekniskt problem. (Ørom 1993, s. 42) För bibliotekarierna medförde 1980-talet fortsatt fokus på användarnas behov, dock utifrån delvis andra utgångspunkter. Schreiber använder sig av teorin om relationsprofessionerna, som utarbetats av bland annat Moos som beskriver det hela som att professionsaktörerna reagerade på tre olika sätt på den offentliga sektorns omstruktureringar. (2006a, s. 32) Schreiber tycker sig se alla de tre reaktionstyperna företrädda i den professionsforskning som bedrivits inom biblioteks- och informationsvetenskap sedan 1980-talet. Den första beskrivs som "kampen för ett monopol". Som exempel på forskare som företräder denna inriktning tar Schreiber upp den amerikanske Brian Nielsen. Han väckte 1980 frågan om huruvida den nya

teknologin tillsammans med online-sökningar skulle innebära att professionen stärktes eller om den skulle medföra motsatsen och att användarna själva skulle utföra sina informationssökningar och på detta sätt göra bibliotekarien överflödig. Flera forskare betonade behovet av en gemensam kunskapsbas för att kunna bli betraktade som en profession. Åter andra ville definiera den gemensamma värdegrunden för att på detta sätt argumentera för professionsstatus. (Schreiber 2006a, s. 34-35)

Schreiber beskriver den andra reaktionstypen utifrån ett "økonomisk rationale". Enligt detta synsätt måste professionen anpassa sig efter samhällets förändringar och finna nya arbetsfunktioner. Schreiber nämner Lena Olsson som ett exempel. Olsson beskrev i början av 1990-talet de förändringar som professionen stod inför. Hon menade att det hade skett en förskjutning och att både forskningsbibliotekarier och folkbibliotekarier har fått informationsförmedlande uppgifter och kommit att likna varandra. Olsson beskrev att många bibliotekarier hade en vision om att erbjuda skräddarsydda sofistikerade informationstjänster. Dessa informationstjänster skulle kunna innebära att bibliotekarien antingen tog rollen som lärare eller som systemadministratör. (Olsson 1991, 1992 se Schreiber 2006a, s. 37-38) Den tredje reaktionstypen innebär att bibliotekarierna går in i en dialog med användare, politiker och medier, där de tar med sig värderingar, kunskaper och erfarenheter från utbildning och yrkespraktik men också övertygelsen att en ny kunskap är nödvändig. (Schreiber 2006a, s. 42)

De många professionsförståelserna kan enligt Schreiber ses som uttryck för det rum och den tid där de utvecklats, men också som ett uttryck för professionens inre komplexitet. För att de olika subsystemen ska kunna samexistera inom en organisation som till exempel ett bibliotek är det avgörande att de olika grupperna av bibliotekarier lär av varandra och är nyfikna på de andras kunskaper. Schreiber formulerar det som att "differentieringen i de många subsystemer er problematiskt, men kan på den anden side også inspirere til udviklingen af en dynamisk og selvreflekterende organisation." (Schreiber 2006a, s. 44)

Ett exempel på förhandlingar enligt den tredje reaktionstypen visar Olof Sundin (2006) när han i "Informationskompetence, ikt og bibliotekarernes professionelle ekspertise" konstaterar att bibliotekarieprofessionen har förändrats parallellt med informationsteknologins utveckling. Han menar dock att detta är ett förhållande som inte behöver ses som deterministiskt och att det alltid finns plats för förhandlingar. I artikeln, som främst utgår från forskningsbibliotekarier, går Sundin in i denna förhandling och argumenterar för informationskompetensen som en viktig grund i professionsförståelsen. Han menar att den ökade tillgängligheten till information har lett till att en förskjutning från informationsförmedling i riktning mot informationskompetens kan vara det strategiskt riktiga steget för professionen. Förhandlingen om professionen beskriver Sundin som betydelsefull för att "synliggøre professionens viden for at give den en øget legitimitet". (2006, s. 84)

Abbott (1988) exemplifierar sin systemmodell, som förklarades i ovanstående kapitel, med amerikanska bibliotekariers professionsutveckling. Han menar att fram tills dess hade bibliotekarier dominerat informationssektorn och professionen utvecklats stillsamt. Kampen har skett inom professionen, mellan olika typer av bibliotekarier och har ibland hotats av akademiker anställda utan bibliotekarieutbildning. Bibliotekarier har en lång historia men själva professionen uppstod vid skapandet av bibliotek. Bibliotekarier hade

från början tre förhållningssätt till det tryckta material som biblioteket förvarade; tillgänglighet, utbildning och underhållning. Medan tillgänglighet innebar att bibliotekarien strukturerade biblioteket utifrån återvinning och användarnas behov, innebar utbildning och underhållning att bibliotekarien valde ut *vilken* information som skulle återvinnas. Bibliotekarien agerade med andra ord, i de två senare förhållningssätten, folkbildare och smakdomare. (1988, s. 217)

Med utvecklandet av områden som katalogisering, bibliografi, referensarbete och återvinning baserade bibliotekarierna sin profession på de tekniska funktionerna av tillgängligheten (1988, s. 218). Genom att välja jurisdiktionen tillgänglighet undveks en professionskonflikt med lärarprofessionen på området utbildning. Liksom många andra professioner hade bibliotekariers verksamhet från början en stark kärna men diffusa gränser. I kärnan fanns bibliotekarier vid högskolor och specialbibliotek som specialiserade sig på tillgänglighet. I periferin fanns skolbibliotekarier och bibliotekarier vid mindre folkbibliotek. Dessa specialiserade sig på utåtriktat arbete och utbildning. (1988, s. 219) Uppkomsten av mikrofilmen och datoriseringen är exempel på externa händelser i den sociokulturella kontexten som påverkade professionen. Informationsförsörjningen under andra världskriget medförde en insikt om hur information kan vara en viktig nationell resurs. Denna insikt resulterade i att informationssektorns arbete blev legitimerat. Internt påverkade olika utvecklingar som till exempel katalogiseringsstandardiseringar den professionella jurisdiktionen. (1988, s. 221) Abbott (1998) tror att utvecklingen inom bibliotekarieprofessionen kommer att innebära en ökad splittring mellan fälten för forsknings-, skol- och folkbibliotek.

2.3 Bibliotekariens yrkesidentitet

En central forskningskontext för föreliggande uppsats är området som utforskar yrkesidentitet. Att studera identiteten kan sägas vara ett sätt att studera professionen inifrån. I detta delkapitel ges exempel på forskning som beskriver hur bibliotekariens profession kan inringas genom att undersöka identiteter och roller samt hur identitetsteori kan tillämpas i en bibliotekariekontext.

En stor del av det teoretiska ramverket för denna uppsats utgörs av Etienne Wengers (1998) teorier om identitet som han presenterar i *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Camilla Moring och Jenny Hedman (2006) ger i sin artikel ”At blive bibliotekar. Om laering og udvikling af professionsidentitet i uddannelse og praksis” ett exempel på hur man kan tillämpa Wengers teorier i en bibliotekskontext. De undersöker hur man blir bibliotekarie samt förhållandet mellan utbildningen och yrkespraktiken. Bakgrunden är den förändrade bibliotekarieutbildningen i och med akademiseringen som innebär ett skifte från att lägga vikten på praktiskt vetande till vetenskaplig kunskap. Moring och Hedman vill bidra till diskussionen om var bibliotekariekompetenserna och bibliotekarieidentiteten kan utvecklas. (2006, s. 98) Här teoretiserar de kring Wengers teori om att identitet utvecklas i det sociala samspelet med andra människor och att lärande sker inom ramarna för en praxisgemenskap. Deras undersökning visar att studenterna önskar bättre möjligheter för att lära sig genom yrkespraktik. Studenterna vill också få reda på vilka förväntningar som finns på dem i yrkespraktiken och vilken identitet de håller på att utveckla. (2006, s. 116)

I "Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne" undersöker Trine Schreiber hur bibliotekarieprofessionen kan sägas bestå av olika underordnade *subsystem* och hon använder sig då av Luhmanns teorier om systemdifferentiering. Schreiber definierar professionen som ett *socialt system*, med en bestämd självförståelse och en gemensam meningshorisont. I sin definition av professionsbegreppet har Schreiber utgått från Niklas Luhmanns teorier om sociala system. Sociala system hålls samman av skillnaderna mellan de som ingår i systemet och "de andra". En viktig del av gruppens självförståelse är dess sätt att relatera sig själv till omvärlden. (Schreiber 2006a, s. 17-18)

Samma teoretiska utgångspunkt nyttjas i "Gymnasiebibliotekarerna og temaet undervisning" då Trine Schreiber och Lise Alsted Henriksen problematiserar huruvida gymnasiebibliotekarier kan ses som ett eget subsystem då de kan sägas tillhöra två överordnade funktionssystem; utbildningssystemet och den offentliga sektorn (2006, s. 177). Eftersom ett subsystems självförståelse formas av hur gruppen avgränsar sig gentemot omvärlden, analyserar de gymnasiebibliotekariernas sätt att avgränsa sig gentemot lärare, elever, folkbibliotekarier och andra gymnasiebibliotekarier. Detta beskrivs som att "selvbeskrivelsen har differencen mellem systemet og dets omverden som orienteringspunkt" (Schreiber & Henriksen 2006, s. 179)

För en definition av yrkesidentitet, från en för bibliotekarier närliggande profession, vill vi nämna Olof Sundin (2003). Han skriver i sin avhandling *Informationsstrategier och yrkesidentiteter. En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen* om yrkesidentitet när det gäller sjuksköterskor. Han ser yrkesidentitet som "sociala identiteter som skapas, upprätthålls och förändras genom individers och grupperns identifiering av sig själva i relation till hur de blir kategoriserade av andra" (2003, s. 43).

Anders Ørom (1993) har i artikeln "Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering" använt sig av identitetsstudier för att beskriva bibliotekarieprofessionens utveckling. Hans beskrivning av hur professionen utvecklats i takt med samhällets förändringar nämndes redan i inledningen och har därefter återgetts i kapitel 2.2 då bibliotekarieprofessionens utveckling skildrats. De identiteter Ørom beskrivit är; *kulturformidleridentiteten* och *fagreferentidentiteten*, för vilka arbetets intellektuella och innehållsorienterade sida är viktigast och *socialarbejderidentiteten* för vilken behovsuppfyllelsen är primär. Därefter följer *informationsorganisatoridentiteten*, vilken tar utgångspunkt i att organisera information, analysera informationsbehov och utforma informationssystem. Denna identitet är liksom *informationsformidleridentiteten* teknologiskt orienterade och kan ses som ett resultat av informationsteknologins ständiga utveckling, som kräver att bibliotekarier behärskar det senaste inom teknologin. Ørom menar att verksamhetens villkor har förändrats, något som gjort att bibliotekarier haft svårt att finna sig själva i den nya världsbilden. De har varit tvungna att gå in i en förhandling om identitet där de håller fast vid vissa värderingar och normer som är förbundna med yrket. (Ørom 1993, s. 41) I detta sammanhang kan det också vara intressant att konstatera de olika syften en forskare kan ha för att studera yrkesidentiteten, och hur en sådan studie kan utgöra utgångspunkt i diskussion och förhandling om professionen.

När det gäller yrkesidentitet och barnbibliotekarier så är ämnet inte särskilt stort inom forskningen, vilket förklarats ovan. Flera magisteruppsatser tar dock upp yrkesidentitet när det gäller bibliotekarier, vilket presenteras med följande exempel. Anne Kappelin Rääf och Martina Lundgren (2004) undersöker i magisteruppsatsen *Folkbibliotekariens yrkesidentitet. Vad den består av och hur den formas* folkbibliotekariens yrkesidentitet och hur den är beroende av en generationsuppdelning. Studien syftar till att ge en generell bild av folkbibliotekariens yrkesidentitet och författarna finner att informationssökningskompetens tillsammans med god kommunikationsförmåga och social kompetens utgör kärnan i den professionella identiteten. Anette Carlsson och Sofia Nordells (2004) magisteruppsats *Bibliotekarie på 2000-talet. En studie av bibliotekariens förändrade yrkesidentitet och professionalism* är intressant i sammanhanget. De studerar bibliotekariernas yrkesidentitet i förhållande till en professionaliseringsprocess. Även Erika Olofsson Liljedahl och Johanna Tagessons (2006) magisteruppsats *Tradition, förändring och splittring. En diskursanalytisk studie av bibliotekariers yrkesidentitet* är närliggande uppsatsens ämne. De använder, liksom denna uppsats, professionsteori för att utreda bibliotekariers yrkesidentitet.

Det finns en del litteratur där man försöker förstå folkbibliotekariens profession och yrkesidentitet genom att tänka i termer av roller. Maj Klasson (1997) presenterar, i *Folkbildning och bibliotek? På spaning efter spår av folkbildning och livslångt lärande i biblioteksvärlden*, tre folkbildarroller som bibliotekarien har att förhålla sig till. Dessa är den traditionella förmyndarrollen där bibliotekarien värnar om den goda boken och kulturen. Men bibliotekarien måste anpassa sig till det förändrade samhället där människor har större bildning, varför det har blivit alltmer viktigt med en dialog med användaren på jämlik basis. Bibliotekarien intar då dialogrollen. Som ett resultat av att biblioteken har hamnat i en konkurrenssituation på informations- och kulturutbudsmarknaden menar Klasson att bibliotekarien även har fått ta på sig marknadsrollen (1997, s. 13). ”De tre olika rollerna, förmyndar-, dialog- och marknadsmodellen finns sannolikt parallellt, men för de enskilda biblioteken och bibliotekarierna kan någon roll komma att dominera.” (1997, s. 15) Ett annat exempel på hur man kan indela yrkesrollerna presenteras av Jofrid Karner Smidt (1994) i följande delkapitel. Smidts roller överlappar till viss del Klassons men har dock ett något annorlunda fokus, nämligen på litteraturförmedling.

2.4 Innehållsorientering i yrkespraktiken

En annan central forskningskontext är fokus på innehållsorientering i bibliotekariers yrkespraktik. Till stor del rör sig föreliggande uppsats i spännvidden mellan folkbibliotekets informationsförmedlande och litteraturförmedlande roll. När barnbibliotekarierna särskiljs framstår deras fokus tydligt som litteraturförmedling. Därför ges här en kontext till den mer innehållsorienterade yrkespraktiken med exempel som rör både barnbibliotekarier och andra bibliotekarier.

Juris Dilevko och Lisa Gottlieb (2003) lyfter fram den betydelse som läsning och kunskap om källorna har för bibliotekarien i *Reading and the reference librarian. The importance to library service of staff reading habits*. De har undersökt läsvanor hos bibliotekarier inom såväl folk- som forskningsbibliotek i Storbritannien. I sin forskning har de använt sig av kvantitativ metod och gjort enkätundersökningar. Dilevko och

Gottliebs forskning är intressant då den visar på hur bibliotekarien fortfarande behöver kunskap om källorna och att ett innehållsorienterat kompetensbegrepp inte behöver vara förlegat. Tvärtom kan läsning av dagstidningar eller skönlitteratur på fritiden värderas som en viktig bibliotekariekompetens.

Linda Henriksson (2005) tar upp bibliotekariers läsning i sin magisteruppsats med den talande titeln; *Men när sitter ni och läser alla böckerna? En intervjuundersökning av bibliotekariers syn på skönlitterära kunskaper*. Hennes frågeställning berör vilken skönlitteratur folkbibliotekarier läser och huruvida de kan motsvara användarnas förväntningar. Bland annat drar hon slutsatsen att användarna har höga förväntningar på bibliotekariens skönlitterära kunskaper. Detta upplevs problematiskt av bibliotekarierna främst då de var nyutbildade och inte hade förvärvat så stora kunskaper om litteraturen.

I synnerhet när det gäller barnbibliotekariers yrkespraktik handlar innehållsorienteringen om att ha kunskaper i litteratur för att kunna förmedla läsoplevelser, genom bokprat och litteraturtips. Litteraturförmedling är något som Jofrid Karner Smidt (1994) tar upp genom att definiera olika roller för bibliotekarier. Hon diskuterar i artikeln ”Bibliotekarien som litteraturformidler”, hur bibliotekarien ska arbeta för att synliggöra biblioteket och litteraturen. Hon anser att bibliotekarien måste synliggöra sig själv som förmedlare, samt vara vidsynt och accepterande till användarens önskemål. Smidt menar också att synen på bibliotekarien som värdeneutral bör revideras. I förmedlingssituationen bör bibliotekarien istället lyfta fram sina egna läsoplevelser. Smidt presenterar fem olika litteraturförmedlande roller och menar att en god förmedlare kanske är en blandning av dem. Den första rollen är bibliotekarien som *kritiker och litteraturkännare*. Bibliotekarien ska kvalitetsbedöma och välja ut böcker som förtjänar särskild uppmärksamhet. En bibliotekarie som citeras i artikeln påpekar att i arbete med barn är det helt nödvändigt att själv ha läst boken och på så sätt förmedla utifrån sin egen läsupplevelse. Den andra rollen är bibliotekarien som *socialantropolog*, något som kräver att bibliotekarien känner till användargruppens kulturella mönster och är lyhörd för de förväntningar och önskemål som deras erfarenhetsvärld skapat. Den tredje rollen är bibliotekarien som *pedagog*, vilket innebär att bibliotekarien inte bara måste känna sin målgrupp utan också vara medveten om vem man avser att nå med varje enskild åtgärd. Som pedagog tänker bibliotekarien på att den förmedlade litteraturen har lämplig svårighetsgrad och nivå. Nästa roll är den som *marknadsförare* och här tror Smidt att bibliotekarien kan lära av hur man inom exempelvis reklam har en genomtänkt idé om vad det är man vill förmedla. I rollen som *vanlig människa* betonas det personliga förhållningssättet till användaren. Denna roll skapar tillit och bibliotekarien får använda sitt personliga engagemang och sin entusiasm. Smidt skriver att ”Brukeren vil møte et menneske, ikke et kartotek eller en maskin. Tenk tilbake på skoleerfaringene. Jeg våger å påstå at de fleste vil komme fram til at den gode læreren var den engasjerte læreren, engasjert i faget og engasjert i elevenes velbefinnende” (1994, s. 11).

I magisteruppsatsen *Att stimulera till läslust. Hur bibliotekarier kan arbeta för att läsovilliga barn och ungdomar ska kunna känna läslust!* använder sig Linda Eriksson och Jenny Magnusson (2006) av Smidts teorier om bibliotekariens olika roller i förmedlingsarbetet. I sin studie av barn- och skolbibliotekarier identifierar de samtliga av de roller som Smidt fastslagit i sin forskning. Dessutom finner uppsatsförfattarna ytterligare två förmedlingsroller, nämligen bibliotekarien som inspiratör och som

samhällsanalytiker. De drar slutsatsen att bibliotekarierollen är ytterst komplex. (2006, s. 70)

Även Maria Ledin (2005) fokuserar på innehållsorienterade kompetenser vilket hon redogör för i sin magisteruppsats *Barnbibliotekariers kompetens och kärnkunskaper på området litteraturförmedling och läsfrämjande arbete*. Hon konstaterar problemet med att definiera en enhetlig och allmängiltig bibliotekariekompetens och framhåller att yrkesrollen för bibliotekarier ser mycket olika ut beroende på vilken typ av bibliotek de arbetar på. Ledins slutsatser har mycket gemensamt med vissa resultat i denna uppsats intervjuundersökning och presenteras därför här kort. Barnbibliotekarier upplever yrkesrollen vara främst som förmedlare av lustfylld läsning. Kompetensen ligger i att kunna bedöma en boks komplexitetsnivå i förhållande till ett barns kunskapsnivå. Kunskapen om barnlitteraturen fås genom att själv läsa mycket, vilket de flesta barnbibliotekarier gör oavlönat på fritiden. Kompetensen bygger på praktisk erfarenhet vilket tar tid att bygga upp och ofta får en tyst funktion.

3 Teoretiska utgångspunkter

Den teori som här kommer att presenteras används på lite olika sätt i analysen. Inledningsvis ges en definition av professionsbegreppet för att beskriva uppsatsens huvudsakliga teoretiska utgångspunkt i professionsteori. Denna del av teorin är främst kontextuell och bidrar inte med några konkreta verktyg till analysens första och andra fas i kapitel 5, där barnbibliotekariens yrkesidentitet undersöks. I analysens tredje fas, kapitel 6, får däremot denna del av teorin sin konkreta tillämpning då barnbibliotekariens yrkesidentitet relateras till professionskontexten. Vår definition av professionsbegreppet syftar också till att placera uppsatsen i den professionsteoretiska kontext som skisserats i kapitel 2.

Den operationella delen av teorin utgörs av studiet av identitet. Vi betraktar identiteten utifrån teorier om praxisgemenskap. För att kunna förstå barnbibliotekariens identitet används dessutom idéer om kallet och ett genusperspektiv på bibliotekarieprofessionen. Kalltanken och genusperspektivet är hämtade från den del av professionsteorin där professionaliseringsstrategier beskrivs. Vi använder dessa tankar från en något annorlunda utgångspunkt och ser till deras förklaringskraft i samband med att barnbibliotekariens identitet studeras.

3.1 Definition av professionsbegreppet

I *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. presenterar Trine Schreiber och Hans Elbeshausen (2006) en ny syn på professionsforskning. Schreiber visar på tre olika sätt att definiera vad en profession är. För det första kan man se en profession som en monopoliseringsstrategi där en yrkesgrupp genom att utestänga andra grupper säkrar sin position på arbetsmarknaden. För det andra kan man förstå profession genom att fokusera på dess funktionalitet i samhället. Professionen upprätthålls så länge som det i samhället finns en efterfrågan eller ett behov för dess kunskap. (Schreiber 2006b, s. 209)

Uppsatsens resonemang kring barnbibliotekarieprofessionen utgår från den tredje definitionen av profession som presenterades kort i bakgrunden i kapitel 2. Schreiber och Elbeshausen beskriver den som; ”en meningshorisont, der har udviklet sig over nogle årtier, og som kommunikativt bearbejder og justerer en bestemt definition av en arbejdsopgave og et vidensområde” (2006, s. 9). Synen på vad en profession är blir avgörande för den strategi en yrkesgrupp väljer när den blir utsatt för eventuellt hotande förändringar. Enligt Schreiber finns det tre olika typer av reaktioner från professionsaktörernas sida. För det första kan man kämpa för monopol på sina arbetsuppgifter. För det andra kan man omdefiniera sig som servicemedarbetare för att passa in på en

utbuds- och efterfrågemarknad. Den tredje definitionen av begreppet innebär att professionsaktörerna själva går in och deltar i förändringen. I dialog med användarna och med utgångspunkt i sin professions kunskapsbas går aktörerna in i förhandlingen om vad professionen ska innebära. (Schreiber 2006a, s. 16, 34). För denna uppsats innebär det att forskningsämnet är intressant att studera eftersom barnbibliotekarier själva måste arbeta aktivt för att definiera sin verksamhet gentemot användare, politiker och andra bibliotekarier. När Schreiber använt sig av sin professionsdefinition har hon utgått från Niklas Luhmanns teorier om sociala system. I denna uppsats används istället Etienne Wengers teorier om praxisgemenskaper.

3.2 Praxisgemenskap och identitet

För att förstå det empiriska materialet kring hur barnbibliotekarier utvecklar sin identitet och lär sig sitt yrke, samt upplever ett ideologiskt hölje, används Etienne Wengers (1998) teorier om socialt lärande. Även om lärande i sig inte utgör fokus för uppsatsen är de teorier om kontextbundet lärande som Wenger presenterar i *Communities of practice. Learning, meaning and identitet* en viktig teoretisk grund för uppsatsen.² Ett traditionellt lärandebegrepp där lärandet betraktas som en individuell process, med en början, ett slut och som ett resultat av undervisning, skulle till stor del falla utanför ramen av det som undersöks här. (1998, s. 3) Wenger ser istället lärande som ett socialt deltagande, en process där man är en aktiv deltagare i sociala *gemenskapers*³ *praxis*⁴ och konstruerar *identiteter*⁵ i relation till dessa gemenskaper. (1998, s. 4) För att beskriva detta använder Wenger begreppet *praxisgemenskap*⁶, ett begrepp som användes av Wenger tillsammans med Jean Lave (1991) redan i *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Enligt Wenger tillhör alla människor flera olika praxisgemenskaper och dessa utgör en naturlig och given del av vårt liv. De flesta av dessa praxisgemenskaper är informella och så pass självklara att vi inte ens reflekterar över dem i dessa termer. En förening med medlemskort, antagningskrav, symboler och ritualer ligger det kanske nära till hands att tänka på som en avgränsad praxisgemenskap. Även inom familjen, i skolan eller på arbetet utvecklas det dock en praxis och ett sätt att samexistera. Wenger menar att detta är ett välkänt fenomen men att praxisgemenskapsbegreppet kan användas som en analysnivå, ett tankeredskap för att systematiskt undersöka och synliggöra det bekanta. (1998, s. 6-7) I uppsatsen betraktas barnbibliotekarierna som en praxisgemenskap, ett förhållande som problematiseras längre fram i teorikapitlet.

I Wengers sociala teori om lärande finns fyra komponenter som han menar är nödvändiga för att karaktärisera det sociala deltagandet i en praxisgemenskap. Dessa är praxis, mening, gemenskap och identitet. (se figur 1) Komponenterna är nära förbundna och definierar varandra. I själva verket kan vilken som helst av det fyra komponenterna, enligt Wenger, byta plats med lärande. På så sätt kan figuren skildra det sociala

² I texten används våra egna översättningar av Wengers begrepp. I det följande anges Wengers ursprungliga benämningar på begreppen i noter.

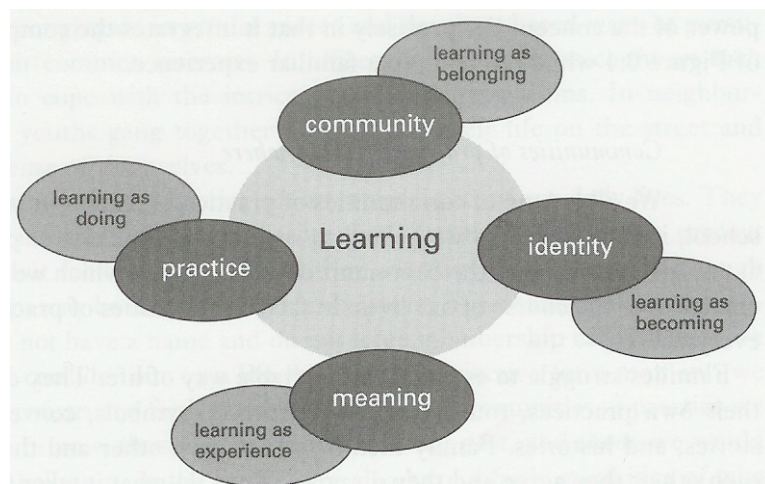
³ Community

⁴ Practice

⁵ Identity

⁶ Community of practice

deltagandet i en praxisgemenskap med nytt primärfokus. (1998, s. 5) I denna uppsats utgör barnbibliotekariens identitet diskussionens huvudsakliga fokus och lärande kan därför flyttas ut till att vara en mer perifer komponent emedan identitet kan flyttas in till mittpunkten.

Figur 1. Components of a social theory of learning. (Wenger 1998, s. 5)

I det följande kommer Wengers teori att utvecklas vidare i två avsnitt; 3.2.1 Praxis och 3.2.2 Identitet. Att praxis ges stort utrymme i teorikapitlet kan förklaras genom att praxis, enligt Wenger kan betraktas som en spegelbild av identiteten.

3.2.1 Praxis

Med *praxis* avser Wenger handling i en social kontext, något som innefattar såväl det explicita som det implicita. Praxisbegreppet omfattar exempelvis språk, redskap, symboler, väldefinierade roller, tysta konventioner, specifika uppfattningar, grundläggande antaganden och en gemensam världsbild. Wenger menar att "most of these may never be articulated, yet they are unmistakable signs of membership in communities of practice and are crucial to the success of their enterprises" (1998, s. 47). Wenger menar att eftersom de är tysta och tas för givet är det lätt att det glöms bort och förvisas till det individuella, något som instinktivt ses som "det naturliga" sättet att tänka eller agera. Men han menar att "the tacit is no more individual and natural than what we make explicit to each other. Common sense is only commonsensical because it is sense held in common." (1998, s. 47) I praxis finner gemenskapen lösningar på de problem som möter dem och de tillhandahåller lösningar till institutionellt skapade konflikter och genererar specifika perspektiv och begrepp som möjliggör arbetets genomförande. (1998, s. 46)

Upplevelsen av *mening* i praxis är en av huvudkomponenterna i Wengers teori. Enligt Wenger är det genom praxis som vi kan uppleva världen och vårt deltagande i den som meningsfullt (1998, s. 51). Praxis bör alltså inte ses som ett instrumentellt perspektiv där fokus ligger på att enbart få något uträttat. Inte heller som mening på ett filosofiskt plan, utan som Wenger formulerar det "practice is about meaning as an experience of everyday life" (1998, s. 52). Mening i praxis förhandlas fram fortlöpande och bildar på

så sätt utgångspunkt för nya *meningsförhandlingar*⁷. Denna process av menings-
skapande kan sägas innefatta såväl tolkning som handling. (1998, s. 54)

Mening kan enligt Wenger förstås som ett samspel mellan *deltagande*⁸ och *förtingligande*⁹. Ofta är dessa båda så tätt och oproblematiskt sammanvävda att vi inte tänker på mening som bestående av denna dualism. (1998, s. 62) Wengers deltagande-
begrepp faller inom ramarna för hur deltagande vanligtvis definieras, som något som avser såväl handling som förbindelse, såväl det personliga som det sociala. (1998, s. 55-56) Förtingligande förstås som den process då vi ger form till våra erfarenheter genom att producera objekt eller former, vilka kan ses som bärare av dessa erfarenheter. Enligt Wenger producerar alla praxisgemenskaper abstraktioner, verktyg, symboler, historier och begrepp vilka kan sägas konkretisera och förtingliga något som finns inom praxisgemenskapen (1998, s. 58-59). Förtingligandet formar våra upplevelser, ibland på mycket konkreta sätt. Wenger säger ”having a tool to perform an activity changes the nature of that activity” (1998, s. 59). Låt oss ta ett exempel från barnbibliotekariernas värld. Bokpratet som ett verktyg kan sägas förtingliga barnbibliotekariens erfarenheter från praxis, deras syn på användaren, sin egen roll och sitt uppdrag. Bokpratet får objektsform, men kan betraktas som bärare av värderingar och kan utgöra fokus för meningsförhandlingar.

En annan av huvudkomponenterna i Wengers teori är gemenskapen. Det finns olika typer av gemenskaper och dess källor till sammanhållning inom gruppen varierar. Praxisgemenskaper kan förstås som sammanhållna av dess praxis, det vill säga *den gemensamma verksamheten, den gemensamma repertoaren och det ömsesidiga engagemanget*.¹⁰ (1998, s. 73) Det ”gemensamma” bör inte förstås som homogenitet och att alla inom en praxisgemenskap skulle vara eniga i alla frågor. Tvärtom kan olik tänkande ses som en produktiv kraft inom praxisgemenskapen. (1998, s. 78) Det ömsesidiga engagemanget skapar relationer mellan de medlemmar som delar, och förhandlar inom, en praxisgemenskap. (1998, s. 73) Den gemensamma verksamheten definieras genom en fortlöpande process och en sådan sak som exempelvis verksamhetens fokus bör alltså inte ses som en statisk överenskommelse. Den gemensamma repertoaren innefattar de rutiner, begrepp, verktyg, sätt att göra saker på, historier och symboler som praxisgemenskapen antingen införlivat eller skapat själva inom praxis. Repertoaren är en dynamisk arena och en källa till meningsförhandling. (1998, s. 83-84)

Lärandet utgör ännu en av huvudkomponenterna i Wengers teori. En praxisgemenskap som har en lång historia bevarar sitt *lärande* i minnen vilka kan bäras genom dualismen förtingligande eller deltagande. (1998, s. 86) De förtingligade minnena kan ha olika lång beständighet och Wenger menar att de följer sina egna lagar. Historien bevarad genom deltagande kan innebära, det ganska uppenbara, med äldre medlemmar som bärare av minnen. Men deltagandet kan också förstås genom ett identitetsskapande där vi formar vår identitet i relation till det förflutna, med ett behov av att känna igen oss själva i det förflutna. (1998, s. 86-88) Lärande intensifieras då en ny medlem inträder i praxisgemenskapen.

⁷ Negotiation of meaning

⁸ Participation

⁹ Reification

¹⁰ A joint enterprise, a shared repertoire, mutual engagement.

En ny generation yrkesutövare kan innebära en generationsmässig kontinuitet eller diskontinuitet och genom förhandling avgörs huruvida man ska hålla fast vid status quo eller ge sin praxis en ny riktning. (Wenger 1998, s. 89-91) En viss grad av kontinuitet är dock en förutsättning för att medlemmarna ska kunna upprätthålla sin identitet och meningsförhandlingen innebär aldrig enbart förändring. Det är heller inte bara förändring som kräver arbete utan kontinuitet och stabilitet måste också hela tiden arbetas fram. (1998, s. 98) Ofta kan de som arbetar för förändring eller kontinuitet ha svårt att förstå varandra. Wenger beskriver denna konflikt på följande sätt:

Someone who assumes stability but understands the need for change would regard communities of practice as a source of resistance. Someone who assumes instability would be concerned that things left to themselves will slip into disorder, and may be tempted to devise overly detailed measures to maintain order. (Wenger 1998, s. 98)

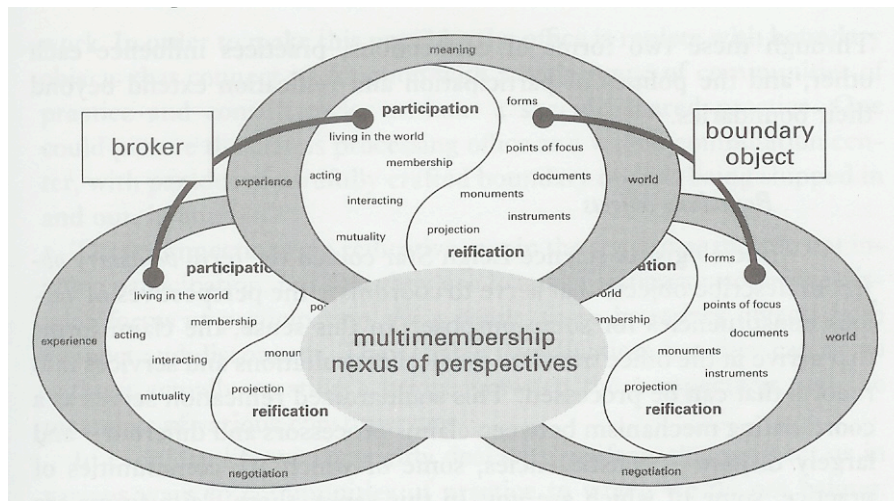
Kontinuitet och diskontinuitet i praxis präglas också av hur förändringar i omgivningen ställer nya villkor. Detta förhållande bör dock inte ses som deterministiskt eftersom det alltid är praxisgemenskapen som i sista hand förhandlar sin verksamhet. På detta sätt menar Wenger har yttre krafter aldrig total makt över hur praxis påverkas av förändringar. (1998, s. 80)

Praxisgemenskaper utvecklas i en kontext och man kan alltså på intet vis betrakta dem som oberoende enheter. (Wenger 1998, s. 97) Wenger beskriver ett komplext socialt landskap där praxisgemenskaper avgränsas och kopplas till varandra. De formar ett kalejdoskop av gemensam praxis, gränser, periferier, överlappningar, förbindelser och möten (1998, s. 118). För att beskriva hur olika sidor kan sammanstråla använder Wenger begreppet *nexus*¹¹. Aktörernas medlemskap kan, liksom praxis, överlappa närliggande praxisgemenskaperna och resultera i multipla medlemskap, något som diskuteras närmare i 3.2.2. Gränserna mellan praxis upprätthålls genom förtingligande av *gränsobjekt*¹² som exempelvis fackuttryck, begrepp eller dokument kring vilka praxisgemenskaperna kan organisera sitt inbördes förhållande. Genom *mäklande*¹³ kan en individ införa element från en näraliggande praxis och på så sätt luckra upp gränserna. (1998, s. 105) Denna mäklare måste undvika två ytterligheter, antingen att dras in i fullt medlemskap eller att bli avvisad som en inkräktare. Mäklarens gärning och bidrag till verksamheten ligger nämligen i att han kan hålla distansen och på så sätt föra in ett nytt perspektiv i verksamheten.

¹¹ Nexus

¹² Boundary objects

¹³ Brokering

Figur 2. Participation and reification as connections. (Wenger 1998, s. 105)

En praxisgemenskap kan antingen vara förtingligad eller sakna titlar och medlemsmarkörer. Oavsett vilket blir medlemskapet tydligt först genom att en individ upplever och erkänns kompetens inom gruppen. (Wenger 1998, s. 152)

3.2.2 Identitet

Wenger ser begreppet identitet som ”a way of talking about how learning changes who we are and creates personal histories of becoming in the context of our communities”. (1998, s. 5) Han ser identitetsbegreppet som en länk mellan det sociala och det individuella (1998, s. 169). Deltagande i praxisgemenskapen får följer inte bara för vad vi gör, utan för vilka vi är och hur vi ser på det vi gör (1998, s. 15).

På en analysnivå där man undersöker praxisgemenskaper kan identitet och praxis ses som spegelbilder av varandra. Wenger menar att utvecklandet av en praxis kräver skapandet av en gemenskap. Praxis innebär vidare en förhandling om identitet i en kontext. Skapandet av en praxisgemenskap är i den meningen en förhandling om identiteter. (1998, s. 149) Identiteten kan också förstås som skapad genom deltagande och förtingligande. Wenger menar att vi definierar vilka vi är genom deltagande i gemenskaper och att såväl vi själva som andra förtingligar vilka vi är utifrån detta deltagande. (1998, s. 149)

Wenger beskriver med hjälp av *banor*¹⁴ hur olika grader av deltagande kan leda till att identiteten anammas i olika utsträckning. *Perifera banor*¹⁵ leder aldrig till fullt deltagande, *inåtgående banor*¹⁶ beskriver de nytillkomna medlemmar som har för avsikt att bli fullvärdiga medlemmar. *Innerbanor*¹⁷ beskriver hur identitetsskapandet fortgår trots fullt medlemskap. *Gränsbanor*¹⁸ beskriver det märkande som sker över gränserna mellan praxisgemenskaper. De *utåtgående banorna*¹⁹ beskriver hur någon som är på

¹⁴ Trajectories

¹⁵ Peripheral trajectories

¹⁶ Inbound trajectories

¹⁷ Insider trajectories

¹⁸ Boundary trajectories

¹⁹ Outbound trajectories

väg ut ur en gemenskap utvecklar nya relationer och ser sig själv på ett nytt sätt. (1998, s. 180)

Möten mellan olika banor ger upphov till förhandling. När det gäller mötet mellan generationer, menar Wenger att det är mer komplext än en ren överföring av ett arv. Den sammankoppling av identiteter som mötet innebär leder till att det är hos varandra som veteraner och nytillkomna upplever praxis. Det är inte så enkelt som att framtid ställs mot det förflutna och kontinuitet mot diskontinuitet. Tvärtom menar Wenger att nyankomna inte nödvändigtvis behöver vara mer progressiva än veteraner. I sitt identitetsskapande vill de istället få tillgång till den historia de önskar bli en del av och denna strävan kan leda till att de istället söker kontinuitet. Omvänt menar Wenger att veteraner kan känna sig trygga i gemenskapen och eftersom de redan upplevt historien och fört vidare en tradition under lång tid, kan de istället vara benägna till förnyelse. (1998, s. 183)

Det *multipla medlemskapet*²⁰, det vill säga att tillhöra flera praxisgemenskaper, beskriver Wenger som upplevelsen av gränser. I figur 2 åskådliggjordes det multipla medlemskapet i samband med att praxisgemenskapers gränser diskuterades. Där ses det multipla medlemskapet som en nexus av perspektiv. Multipla medlemskap kan röra sig om tillhörighet till andra praxisgemenskaper i form av såväl tidigare som aktuell kontakt med andra praxiskategorier. Men multipla medlemskap kan även avse den komplexa relationen mellan en personlig identitet och en yrkesidentitet. Genom att försöka harmonisera de olika identiteterna och medlemskapen byggs broar mellan det privata jaget och praxis. (1998, s. 161)

*Ickedeltagande*²¹ är i lika hög grad en källa till identitet som deltagande; då vi identifierar oss genom de praktiker som vi inte engagerar oss i (Wenger 1998, s. 191). Eftersom vår egen praxis ofta innefattar element från närliggande områden är det omöjligt att inte komma i kontakt med andra praxisgemenskaper. Wenger talar om ett praxislandskap där ständigt gränsöverskridande ger inblick i andras sätt att beskriva verkligheten. När en gemenskap identifierar sig i motsättning till en annan medför det marginalisering i detta andra. Genom deltagande och ickedeltagande definieras vår identitet på ett sätt som speglar den inneboende kraft med vilken individer eller praxisgemenskaper kan påverka sina relationer till den omgivande verkligheten. (1998, s. 164-166) Deltagande och icke-deltagande formar enligt Wenger:

- var vi placerar oss i ett socialt landskap
- vad vi intresserar oss för och vad vi negligerar
- vad vi försöker veta och förstå och vad vi väljer att ignorera
- vem vi söker förbindelse med och vem vi undviker
- var vi engagerar och styr våra energier
- var vi försöker styra våra banor (Wenger 1998, s. 167-168)

Liksom en medlem i praxisgemenskapen kan befinna sig i en marginell eller perifer position kan också en gemenskap befinna sig i en marginaliserad eller perifer position i förhållande till bredare konstellationer av praxis och institutioner. (Wenger 1998, s. 168-169) Detta är intressant eftersom den identitet som danas inom praxisgemenskapen

²⁰ Multimembership

²¹ Non-participation

är beroende av den ställning som gemenskapen som helhet har inom den mer omfattande samhällsstrukturen. (Wenger 1998, s. 148) Wengers teorier om socialt lärande mynnar ut i idén om en reflekterande praxis²² som är en kombination av engagemang och fantasi, en tillhörighet som innebär att man kan identifiera sig med en verksamhet samtidigt som man ser den med en utomståendes ögon. (1998, s. 217)

I uppsatsen betraktas barnbibliotekarier som en praxisgemenskap. Detta förhållande kan dock problematiseras. Även om begreppet praxisgemenskap fokuserar på en direkt och muntlig kommunikation mellan individer, kan det också betyda deltagande i gemenskaper utan personlig relation, som exempelvis en mera nätverksbaserad, formell kommunikation. Sundin tar upp två angränsande gemenskaper; yrkesgruppsgemenskap och arbetsplatsgemenskap. Med hänvisning till Van Maanen och Barley är yrkesgruppsgemenskap en gemenskap som sträcker sig utanför den lokala organisationen. (Sundin 2003, s. 41) På ett bibliotek kan barnbibliotekarier eventuellt känna sig som medlemmar både i yrkesgruppsgemenskapen för barnbibliotekarier men också i en arbetsplatsgemenskap som innefattar assistenter och andra bibliotekarier. Därför tas i analysen hänsyn till skillnaden mellan yrkesgruppsgemenskap och arbetsplatsgemenskap och vi problematiserar intervjudeltagarnas förhållningssätt till en barnbibliotekarieidentitet utifrån denna skillnad.

3.3 Kalltanken

Idén om kallet används som ett analysverktyg av uppsatsens empiriska material. Men snarare än en uppsättning applicerbara begrepp ska den användas för att uppmärksamma ett specifikt förhållningssätt som framträtt tydligt i materialet; nämligen barnbibliotekariernas engagemang i sin profession. I bakgrundsbeskrivningen i kapitel 2 presenterade vi hur det hos bibliotekarier funnits en yrkesidentitet präglad av kallet. Vi refererade till Laura Skouvig (2006) historiska genomgång av bibliotekariekallet och i analysen använder vi denna för att dra paralleller till barnbibliotekariernas kall. Därför presenteras här närmare hur kallet gestaltade sig för de första bibliotekarierna.

Skouvig beskriver hur den moderne folkbibliotekarien uppstod, genom att avgränsa sig och rensa ut dem som inte passade in i det särskilda bibliotekariekallet; amatören, den filantropiskt arbetande bibliotekarien eller skolläraren med maktmotiv. (2006, s. 68) Professionaliseringen innebar således att man pekade ut vissa personliga egenskaper och naturliga anlag som den gode bibliotekarien skulle ha. Bland dessa var allmänbildning en central egenskap, likaså betonades vikten av att bibliotekarien skulle vara religiöst och politiskt obunden för att på detta sätt garantera ett neutralt urval av böcker. En ordningsam och noggrann personlighet sågs som förutsättningar för arbete med katalogisering och dylika uppgifter. För att bibliotekarien skulle para ihop rätt bok med rätt användare krävdes också en stor människokännedom. Skouvig beskriver detta i följande citat:

Den ivrige og kyndige bibliotekar dannede grundlaget for en sammensmeltning af den faglige uddannelse (bogkunskaben) med de personlige egenskaber, hvilket sikrede en omhyggelig vejledning af låneren. Kendskabet til bøger var langt fra tilstrækkeligt og bibliotekaren måtte besidde et vist kendskab til mennesker generelt og ikke blot til den enkelte låner. (2006, s. 69)

²² Reflective practice

Denna människokänedom sågs som en avgörande egenskap och utgjorde en motbild till den förläste bibliotekarien med djup kunskap om böcker men med en ovilja att låna ut dem till användaren. Bibliotekarien skulle också vara sympatisk, tjänstvillig och hjälpsam i sitt förhållande till användaren. Denna hjälpsamhet skulle dessutom vara uppsökande och bibliotekarien skulle arbeta för att vinna nya användare.

Som tidigare nämnts finns det många gemensamma nämnare mellan bibliotekarier och sjuksköterskor när det gäller yrkesstatus, professionalisering och det faktum att de är kvinnodominerade yrken med praktiskt inriktade arbetssätt, vars utbildningar akademiserats på senare år. Enligt Skouvig (2006) har det alltså funnits en kalltanke hos bibliotekarier och vi använder denna kontext till att i analysen visa att det hos barnbibliotekarier idag ännu finns en föreställning om en yrkesmässig mission där man upplever arbetet som viktigt och framhåller intresset och glädjen för arbetet. För att förstå kalltanken använder vi definitionen från Åsa Anderssons (2002) doktorsavhandling *Ett högt och ädelt kall. Kalltankens betydelse för sjuksköterskeyrkets formering 1850-1930*. Då vi ser många likheter mellan förutsättningarna och förhållandena för bibliotekariers och sjuksköterskors professioner menar vi att det går att applicera Anderssons tankar om kallet i analysen.

Andersson definierar ”kall” som något uppgiftsbetonat, medan ”kallelse” ses som ett uttryck för en relation till något översinnligt. När det gäller sjuksköterskor menar hon att kallet handlar om ett personlighetsideal, en mentalitet och ”en föreställningsvärld i en yrkeskultur präglad av ett specifikt idékomplex” (2002, s. 32). Men Andersson konstaterar att det har funnits olika sätt att se på kallet. Det var först det kristna kallet där drivkraften kom ur tron och Andersson refererar här till det Lutherska kallbegreppet. Hon intresserar sig för just det kvinnliga kallet och frågar sig hur detta växte fram och präglade de första kvinnliga vårddyrkena, där arbetsetiken innebar att arbetets belöning låg i själva arbetet. Drivkraften var människokärlek och arbetet hade en religiös dimension. Man framhöll förmodade kvinnliga egenskaper som gjorde att de var särskilt lämpade för detta slags arbete. Senare, vid förra sekelskiftet, var inte kopplingen mellan kall och kristen tro längre lika tydlig. Begreppet kall användes istället för att framhålla vikten av en människas uppgift; en uppgift som inte sätter den egna vinningen i centrum. (2002, s. 38-39) Ungefär samtidigt formulerades kallet av Florence Nightingale som en ”individuellt upplevd drivkraft” samt ett engagemang och intresse. Här kommer kallet snarare inifrån människan, som något individualiserat, och inte från Gud. Andersson tror att denna mer sekulära individualistiska kalltanke, som innebär att man bör vara intresserad av och tycka om sitt arbete, kan ha giltighet även idag (2002, s. 219).

I uppsatsen används teorierna om kall för att diskutera barnbibliotekariers ideologiska grund, att drivas av högre motiv, ett personligt engagemang och idén om en ”mission”. Skouvig (2006) och Andersson (2002) utgår till skillnad från denna uppsats från ett historiskt material, men båda poängterar att det förflutna är av vikt för att förstå professionerna idag. Det är också essentiellt att ge den historiska kontexten till analysen, eftersom det förklarar intervjudeltagarnas ambivalens till kallbegreppet. Både Skouvig (2006) och Andersson (2002) beskriver kallet som en konstruktion av normer som inkluderar en idealbild av den professionella. Denna idealbild blir betydelsefull då barnbibliotekariens yrkesidentitet kartläggs.

3.4 Genusperspektiv på bibliotekarieprofessionen

En annan kontext som är viktig för att förstå uppsatsens empiriska material och barnbibliotekarierna som yrkesgrupp utgörs av genusperspektivet på bibliotekarieprofessionen. Vi använder detta perspektiv för att belysa barnbibliotekariers förutsättningar som kvinnodominerad yrkesgrupp i professionaliseringen och vilka konsekvenser detta får.

Roma M. Harris (1992) skriver i *Librarianship – the erosion of a woman's profession* om genusaspekten av bibliotekarieyrkets professionalisering. Professionaliseringen har inneburit att vissa fält inom bibliotekarieprofessionen har värderats högre än andra; dessa är de mer ”maskulina” aspekterna som teknologi och management, medan de ”feminina” aspekterna underordnats; exempelvis barnbiblioteksarbete. Harris menar här att professionaliseringen har varit ett försök att undvika en feminin identitet (1992, s. 1). Harris beskriver bibliotekarieyrket som *female-intensive*, med vilket åsyftas att fältet är kontrollerat av män trots att det till antalet är dominerat av kvinnor. Dels genom att männen har oproportionerligt många av de högsta positionerna och dels genom att yrkena oftast influeras av mansdominerade professioner. Harris beskriver också en besatthet av status inom ”semiprofessioner” såsom bibliotekarier. (1992, s. 3) För att öka statusen inom de kvinnointensiva yrkena har man sökt att härma utvecklingen inom manliga professioner. Harris skriver ”In fact, one might describe many of the developments in the women's occupations as attempts to abandon their female identity in favor of a rather more masculine ‘professional’ identity”. (1992, s. 16)

Harris menar att tanken på ett kall för kvinnor inom yrken som exempelvis bibliotekarie visade att kvinnor var särskilt lämpade för vissa yrken och att detta gjorde det lättare att upprätthålla stereotypa yrken där kvinnor och män segregeras (1992, s. 14-15). Harris menar att det finns ett allmänt antagande om att kvinnoyrken kräver så lite specialisering att de kan utföras av vem som helst (1992, s. 28). Ofta har gemene man bara en vag uppfattning om vad olika yrken innebär, men när det gäller de traditionellt manliga professionerna ses de automatiskt som prestigefyllda, medan det är tvärtom med de kvinnodominerade professionerna (1992, s. 29). Med antagandet att vem som helst kan utföra yrkets sysslor kommer idén om att det därför inte är värt så mycket. För att öka yrkesstatusen försöker man lyfta fram delarna av arbetet som är svåra och krävande. Harris menar då att konsekvenserna av professionaliseringen kan leda till att aspekterna som innebär service och personlig kontakt tonas ned (1992, s. 30).

Harris menar därför att bibliotekarier måste genomföra vissa praktiska förändringar om de vill återta kontrollen över sina yrken och ta för sig av informationssektorn. Den viktigaste aspekten finner vi vara att bibliotekarier måste ta vara på sina kunskaper och sluta undvika de kvinnliga aspekterna av arbetet. Detta innebär att visa att exempelvis barnbibliotekarier är centrala inom yrket och värda samma lön och status som de som sysslar med de tekniska aspekterna av yrket. (1992, s. 164)

I analysen diskuterar vi just de ”feminina”, underordnade, aspekterna av bibliotekarieprofessionen som barnbibliotekariearbetet innebär. Vi visar på hur erfarenheten av den kvinnodominerade yrkesgruppen påverkar yrkesidentiteten, men även hur de ”mjuka” och ”feminina” delarna av professionen är det som är barnbibliotekariers kompetens och specialisering.

4 Metod

Uppsatsen tar sin empiriska utgångspunkt i en intervjuundersökning. Undersökningen utförs enligt kvalitativ metod och det empiriska materialet samlas in med hjälp av halvstrukturerade intervjuer. Den kvalitativa intervjun lämpar sig väl som metod eftersom syftet är att barnbibliotekariernas egna reflektioner ska ha en framträdande roll i framställningen.

Åtta barnbibliotekarier har intervjuats och fick svara på frågor rörande sin uppfattning om den egna professionen och yrkesidentiteten. För att undersöka intervjudeltagarnas uppfattning om profession och identitet försökte vi spegla deras syn på sitt uppdrag och yrkesroller i mötet med användarna. Frågor ställdes om vad som driver intervjudeltagarna i arbetet och hur de ser på barnbibliotekariens kompetens. Genom intervjuerna undersöktes hur barnbibliotekarier anpassar sig till en yrkesroll som barnbibliotekarie, samt hur mycket de identifierar sig med sitt arbete och den gängse bilden av barnbibliotekarien.

I analysen undersöks senare, utifrån intervjudeltagarnas utsagor, likheter och skillnader i de olika barnbibliotekariernas förhållningssätt, till användarna, till sitt arbete och till sin profession. Genom denna jämförelse undersöks ett hypotetiskt ideologiskt hölje som vi tror finns kring barnbibliotekarier som yrkesgrupp. Det handlar om huruvida de är en homogen grupp eller om det finns utrymme för olika åsikter och hur de relaterar sin självbild och självförståelse till resten av gruppen.

4.1 Urval

Kriterierna för intervjudeltagarna var att de skulle vara anställda som barnbibliotekarier och huvudsakligen arbeta med barnverksamhet, vilket stämmer in på de åtta intervjudeltagarna i undersökningen. De är alla barnbibliotekarier och de arbetar främst med barnverksamhet trots att några även har andra arbetsuppgifter vilket redogörs för i kapitel 4.4. Intervjudeltagarna är verksamma på barnavdelningar på större och mindre huvudbibliotek samt på stadsdelsbibliotek. Eftersom ett av uppsatsens fokus är att undersöka hur identiteten skapas genom praxis är det av hög relevans *hur länge* bibliotekarierna har arbetat inom barnverksamheten. Därmed var en spridning i yrkeserfarenhet önskvärd bland intervjudeltagarna.

I urvalet finns några som har lång yrkeserfarenhet som barnbibliotekarier och som har hunnit specialisera sig. Det finns också relativt nyblivna barnbibliotekarier som har sin första tjänst som barnbibliotekarie och har aktuell erfarenhet av att förhålla sig till en ny yrkesroll och ett eventuellt anammande av en barnbibliotekarieidentitet. Undersökningsgruppen sattes samman med en strävan att erhålla ett varierat urval gällande ålder, kön

och storlek på biblioteket. Intervjudeltagarna är därför av bägge könen, dock med en klar övervikt av kvinnor. De har varierande åldrar, från ca 30 år till pensionsålder. De är verksamma i fem olika biblioteksorganisationer vilka alla ligger i skilda kommuner. Några av intervjudeltagarna arbetar alltså tillsammans som kollegor. I uppsatsen undersöks om det finns en gemensam meningshorisont och yrkesidentitet bland barnbibliotekarier och det är således främst det gemensamma i identitetskonstruktionen som är av intresse. Detta redogörs närmare för i kapitel 4.3 där valen av teman förklaras.

4.2 Genomförande

Intervjuguiden²³ utvecklades utifrån uppsatsens syfte och stor vikt lades vid att formulera den mot bakgrund av forskningsfrågorna. Redan under arbetet med intervjuguiden fanns en förförståelse av det teoretiska ramverk som används i uppsatsen. Frågorna blev därför färgade av den tänkta analysen. Vi var intresserade av att utforska vissa av de teoretiska begrepp som redogörs för i teorikapitlet men ställde frågor som berör dessa utan att nämna begreppen i sig. Exempelvis var vi i en fråga intresserade av ifall intervjudeltagaren skulle tala om *kallet*, men ville att det i så fall skulle ske spontant och inte som en retorisk fråga. Vi kunde inte heller ställa direkta frågor om identiteten utan var tvungna att ställa indirekta frågor för att få intervjudeltagarna att tala om det som är viktigast i deras upplevelse av yrkesidentiteten. Frågor ställdes om det som antogs vara fokus i deras identitetsskapande; barnet, uppdraget, kompetenserna.

Intervjuguiden inleds med enkla, konkreta frågor om den intervjuade barnbibliotekariens arbete. Steinar Kvale (1997) har i *Den kvalitativa forskningsintervjun* benämnt sådana frågor som av dynamiskt slag, vilka syftar till att få igång samtalet på ett naturligt sätt. (1997, s. 122) Intervjuguiden innehåller även öppna frågor i stil med ”Hur ska en bra barnbibliotekarie vara?” Syftet med frågor av denna typ är explorativt. De ger de intervjuade möjlighet att själva styra in samtalet på erfarenheter eller tankar som de upplever är av betydelse (Kvale 1997, s. 94). Under intervjuerna följdes de här frågorna ofta upp med mer direkta frågor, för att slå fast innebörden i det som sagts och validera vår senare tolkning av vad intervjudeltagarna menat. Andra frågor i intervjuguiden har ett annat syfte, som Kvale kallar hypotestestande (1997, s. 94). Den uppföljande frågan ”Hur viktigt är det att man som barnbibliotekarie själv läser mycket barnböcker?” kan ses som ett exempel på detta. Genom förförståelse och idéer om vad vi ville få fram och hypoteser som vi ville testa lämpade det sig att intervjuerna var relativt strukturerade. Intervjuguiden är tematiskt utformad där varje tema innefattar en rad föreslagna frågor och följdfrågor, vilka vi i princip ställde till alla intervjudeltagare. Under en del frågor anges nyckelord, vilka tjänade som en minnesanteckning över vad vi ville att samtalet skulle röra sig kring. Intervjuguiden har två alternativ för avslutandet av intervjun. Dessa är markerade a och b. Vi fann att det fanns olika frågor att ställa till de intervjudeltagare som arbetat länge som barnbibliotekarier (a) och de som var nyanställda (b).

²³ Se Bilaga 2

Vi tog kontakt med barnbibliotekarier på större och mindre barnbibliotek huvudsakligen via e-post.²⁴ Där presenterade vi oss själva och temat för uppsatsen. Vi informerade endast kort om temat för intervjun eftersom vi ville få spontana svar, men också för att syftet med intervjun var att få kommunikationen att mera likna ett samtal. Dessutom ville vi kunna förhålla oss fritt till intervjuguiden. Vid den första kontakten informerade vi också om konfidentialitet vid medverkan samt att samtalet skulle spelas in för att underlätta tolkning och analys.

Intervjuerna varade mellan 40 och 75 minuter beroende på hur samtalet utvecklade sig. Samtliga intervjuer utfördes på avskilda platser på intervjudeltagarnas bibliotek och ett ostört samtal kunde föras. Båda uppsatsförfattarna var närvarande vid alla intervjutillfällen. Den ena ställde frågorna medan den andre skötte ljudupptagningen och ställde uppföljningsfrågor på slutet om sådant som framkommit under samtalet. Varje intervju sågs som ett unikt samtalstillfälle och även om vi var noga med att hålla oss inom ramarna för undersökningen och ställa våra viktigaste hypotestestande frågor, fick samtalen olika karaktär. Det lades stor vikt vid att intervjudeltagarens egen berättelse fick styra inriktning på många av frågorna. Detta gjorde att alla frågor inte ställdes till alla intervjudeltagare, och inte i samma ordning.

Intervjuerna transkriberades av oss själva. Ändringar i transkriberingarna har gjorts med intryck från Kvale (1997) och Heléne Thomsson (2002) i *Reflexiva intervjuer*. Vi har bemödat oss att göra samtalen rättvisa, samtidigt som vi har eftersträvat läsbarhet och därför har gjort vissa anpassningar till skriftspråkets konventioner (Kvale 1997, s. 152-153, s. 241; Thomsson 2002, s. 103) Exempelvis har *nånting* ersatts med *någonting*, *sånt* med *sådant* och *dom* med *de* eller *dem*. Onödiga stakningar och upprepningar av enskilda ord som inte är meningsbärande har också setts som tillhörande talspråket och har därför strukits ur materialet. Småord som *ju*, *alltså*, *åh*, *att*, *liksom* har strukits i de flesta fall för att göra texten tydligare och mer lättförståelig. Betoningar har genomgående kursiverats. Anpassningarna har skett i två steg. Dels gjordes korrigeringarna under själva transkriberingen, men då dessa inte ansågs tillräckliga, gjorde vi ytterligare finjusteringar i de citat som presenteras i texten.

För att skydda intervjupersonernas konfidentialitet har vissa anpassningar gjorts i presentationen av empirin. Intervjupersonerna har getts fingerade namn efter en slumpmässig ordning. De kommer i texten att presenteras som Anneli, Barbro, Carolina, David, Emma, Frida, Gunilla och Hanna. Intervjupersonernas ungefärliga ålder anges i två kvoter: <40 år respektive >40 år. Namn på bibliotek, övriga personnamn och ortnamn har ersatts med NN. De knappa beskrivningarna av biblioteken där intervjupersonerna är verksamma beror också på att det inte ska gå att utläsa vilka de är.

4.3 Tolkning och analys

Tolkning är en process som genomsyrar hela forskningsarbetet. Den bör alltså inte förstås som en tydligt avgränsad aktivitet. Redan under själva intervjuerna tolkas intervjudeltagarnas svar för att möjliggöra ett samtal där intervjuarens respons i form av

²⁴ Se Bilaga 1

bekräftande hummanden och uppföljning i form av tolkande följdfrågor påverkar samtalets gång.

Analysen av materialet har skett i flera steg. Först gjordes en genomläsning av de transkriberade intervjuutsagorna var för sig. Här försökte vi tolka andemeningen i de enskilda intervjuerna för att se vilka teman som intervjupersonen återkom till och ledde in samtalet på. På detta stadium gjordes vad Thomsson kallar för en lodrät analys och vi försökte sammanfatta helhetsintrycket och den generella utsagan i varje intervju för sig (2002, s. 156). Vi ville alltså förstå helheten, snarare än genast fördjupa oss i enskilda uttalanden. På detta sätt framkom en profil för varje intervjuperson. Denna del av analysen är inte synlig i framställningen utan utgjorde enbart ett förarbete till den analys som presenteras i uppsatsen. Denna arbetsmetod gav god överblick över materialet och användes bland annat för att undvika att intervjupersonerna citeras på ett sätt som strider mot deras generella utsaga.

Nästa steg var att urskilja teman som fanns genomgående i hela materialet. Dessa teman berör likheter och skillnader mellan intervjuvaren som intervjudeltagarna gav och var resultatet av vad Thomsson kallar en vågrät analys (2002, s.157). Vi ville på detta stadium låta materialet tala, samtidigt som vi ville utkristallisera de teman som fanns genomgående i de flesta intervjudeltagarnas utsagor. Detta innebar att vissa ämnen eller utsagor som förvisso var intressanta, men som bara förekom i en intervju, sållades bort. Det viktiga här var att finna samband hos intervjudeltagarna. Slutligen matchades forskningsfrågorna mot dessa teman för att se vilka teman som skulle kunna leda till analyser där forskningsfrågorna besvaras. Det är således det empiriska materialet och forskningsfrågorna som varit bestämmande för analysens struktur och innehåll snarare än teorin.

Analysen av intervjumaterialet presenteras i tre faser. I kapitel 5 presenteras först intervjuresultaten utifrån analysens fyra huvudteman. Analysen sker här på en deskriptiv nivå och resultaten diskuteras samtidigt som de presenteras. I analysens andra fas relateras det hittills framkomna i analysen till uppsatsens teoretiska ramverk. Analysen sker här på en teoretisk nivå där diskussionen ligger nära det empiriska materialet. Denna fördjupande teoretiska analys presenteras i slutet av varje huvudtema. Analysens tredje fas består i att barnbibliotekariens yrkesidentitet så som den framträtt i den teoretiska analysen, relateras till professionsteorin.

Analys I: 5 Empiri – deskriptiv och teoretisk analys

Analys II: 6 Diskussion – Barnbibliotekariers profession

4.4 Intervjudeltagarna

Intervjudeltagarna ska ses som typexempel och representanter för olika ståndpunkter som finns inom praxisgemenskapen.

Anneli är <40 år. Hon arbetar på ett stadsdelsbibliotek i en större kommun som IT-bibliotekarie med inriktning mot skolan. Hon har tidigare arbetat inom många vitt skilda biblioteksverksamheter. Detta är hennes första tjänst som barnbibliotekarie och här har hon varit i knappt tio år. En annan kollega på biblioteket arbetar med de små barnen;

själv har hon hand om årskurs 5 och uppåt. Eftersom det är ett stadsdelsbibliotek har hon även andra uppgifter, som att arbeta med pensionärer. Barnavdelningen delar informationsdisk med det övriga biblioteket.

Barbro är >40 år. Hon arbetar på ett stadsbibliotek i en större kommun där hon har varit barnbibliotekarie i större delen av sitt yrkesverksamma liv. Detta var den första tjänsten efter bibliotekarieexamen. På arbetsplatsen är hon del av barnteamet och har flera barnbibliotekarier som kollegor. Hon har även pass i andra diskar på biblioteket. Barnavdelningen har en egen informationsdisk och ligger i angränsning till det övriga biblioteket.

Carolina är <40 år. Hon arbetar sedan sex år på stadsbiblioteket i en medelstor kommun och tjänsten är hennes första efter bibliotekarieexamen. Hon har en annan barnbibliotekarie som kollega. Barnavdelningen ligger i en egen ände av biblioteket men är integrerad på så sätt att avdelningarna inte avgränsas i olika rum. Hon har endast få pass i informationsdisken, som är gemensam för vuxen- och barnavdelningen. Disken bemannas alltså endast ett par timmar i veckan utav en barnbibliotekarie.

David är <40 år. Han arbetar på ett stadsbibliotek i en större kommun. Detta är Davids andra tjänst efter bibliotekarieexamen. Hans första anställning var på ett stadsdelsbibliotek och innebar också mycket arbete med barn. På arbetsplatsen är han del i barnteamet men har även informationspass i andra diskar. Han har flera barnbibliotekarier som kollegor. Barnavdelningen har en egen informationsdisk och ligger i angränsning till det övriga biblioteket.

Emma är <40 år. Hon arbetar på ett stadsbibliotek i en större kommun. Nuvarande tjänst har hon haft i över fem år, tidigare arbetade hon som barnbibliotekarie på ett stadsdelsbibliotek. Hon är endast på barnavdelningen och inte ute i de andra diskarna. Barnavdelningen är relativt avskild från det övriga biblioteket och har en egen informationsdisk.

Frida är >40 år. Hon arbetar på ett stadsbibliotek i en större kommun och har en teamledande funktion. Detta är hennes första tjänst som barnbibliotekarie och hon har haft den i mindre än ett år. Barnavdelningen är relativt avskild från det övriga biblioteket och har en egen informationsdisk.

Gunilla är >40 år. Hon arbetar på stadsbiblioteket i en mindre kommun sedan knappt fem år tillbaka. Tidigare har hon arbetat som skolbibliotekarie. Hon har en annan barnbibliotekarie bland kollegorna. Barnavdelningen har en egen informationsdisk och ligger i angränsning till det övriga biblioteket.

Hanna är <40 år. Hon arbetar på stadsbiblioteket i en mellanstor kommun. Tidigare har hon arbetat som skolbibliotekarie. Nuvarande tjänst har hon haft i mindre än ett år, fast hon tidigare har vikarierat på den under en kortare period. Hon har en annan barnbibliotekarie som kollega. Barnavdelningen ligger i en egen ände av biblioteket men är integrerad på så sätt att avdelningarna inte avgränsas i olika rum. Hon har endast få pass i informationsdisken, som är gemensam för vuxen- och barnavdelningen. Disken bemannas alltså endast ett par timmar i veckan utav en barnbibliotekarie.

5 Empiri - deskriptiv och teoretisk analys

Analysen består av fyra huvudteman som belyser olika aspekter av barnbibliotekariens yrkesidentitet.

- **Tema 1: Barnbibliotekariens yrkessocialisation** undersöker förändringen av en yrkesidentitet och hur den nyblivne barnbibliotekarien förhåller sig till nya arbetsuppgifter, till upplevelsen av barnbibliotekarieidentiteten och till arvet av praxis. Kapitlet tar också upp hur kommunikationen barnbibliotekarier emellan bidrar till en gemensam yrkesgruppskänsla.
- **Tema 2: Barnbibliotekariens yrkespraktik och specialisering** redogör för barnbibliotekariers verksamhetsfokus och avgränsningar som tydliggör dess specialisering. Kapitlet tar upp de specialistkompetenser som är utmärkande för identiteten samt vilken roll litteraturkompetensen spelar. Dessutom undersöks hur användaren står i fokus för verksamheten och hur barnbibliotekarier avgränsar sig mot andra verksamheter genom skilda grader av integration.
- **Tema 3: Barnbibliotekarier som yrkesgrupp** ger ett par exempel på vad som utmärker barnbibliotekarier som yrkesgrupp och hur detta påverkar identiteten. Kapitlet för även en diskussion om status och hur detta är förknippat med yrkesidentiteten.
- **Tema 4: Barnbibliotekariens ideologiska och idémässiga grund** diskuterar de ideologier, föreställningar och drivkrafter som kan sägas finnas hos barnbibliotekarier och hur detta kan ses som en kollektiv identitet. Några uttryck för den kollektiva identiteten presenteras och det ges en beskrivning av hur förloppet för förändring av denna sker.

5.1 Barnbibliotekariens yrkessocialisation

5.1.1 Utmaningar under första anställningen som barnbibliotekarie

Att socialiseras in på en arbetsplats handlar delvis om att skaffa sig nya kompetenser och skapa sig en yrkesidentitet. För många intervjudeltagare har det upplevts som ett glapp mellan utbildningen och yrkespraktiken i form av saknade kompetenser och kunskaper. Intervjudeltagarna fokuserar på de praktiska delarna av yrket som exempelvis bokprat och sagostunder och uttrycker lärandet av det nya yrket på följande sätt.

När det gäller bokprat menar Hanna att man själv måste hitta en form genom att känna sig fram: ”Man utbildas ju inte i att ha bokprat. [...] Så man måste ju göra det för att lära sig det.” Carolina uttrycker tydligt glappet mellan utbildning och yrkespraktiken med att ”man lär sig ju *ingenting* på utbildningen.” Hon kände att hon saknade kunskaper om sagoberättande och att hålla i sagostunder och ägnade den första månaden på arbetet med att läsa in sig på böcker. Inte förrän på senare år har hon varit på en av Btj:s bokpratarkurser. Hon har tagit hjälp av böcker som handlar om förmedling. Hon kunde också fråga kollegan som hon tog över ifrån eftersom denne fortfarande fanns kvar i kommunen, och få tips om det praktiska arbetet. Även Gunilla poängterade att sagoberättande är något som hon inte har fått någon utbildning i, men upplever som mycket utmanande. Anneli var också tvungen att läsa mycket barnböcker och lära sig litteraturförmedlingens grunder. Hon har deltagit i bokpratarkurser, lärt genom erfarenhet, och iakttagit hur andra berättar om böcker. Hon menar att det även hjälper att prata med kollegor, läsa i tidskrifter och besöka andra liknande bibliotek. Frida erkänner att hon har tappat mycket av den litteraturkänedom hon haft från tidigare anställningar på skolbibliotek, vilket gör det svårt för henne att ge lästips. Hon menar också att det kanske var viktigare förr att man kunde hålla bokprat; hon värderar inte denna kompetens högst för barnbibliotekarier så som hon ser på yrket nu.

De övriga intervjudeltagarna lyfte fram andra saker. Emma tyckte exempelvis att det svåraste i början av anställningen var att ”ha i huvudet alla de här olika, nya sätten att söka information.” Hon menar dock att informationssökningskompetensen sällan utnyttjas på barnavdelningen. Anneli tyckte att det svåraste i början var att prata inför högstadiet; det var nervöst och svårt att fånga deras intresse, något som hon idag istället ser som en utmaning. Barbro tyckte att förvärvet var svårast som nyanställd, men hon tog hjälp av en kollega och Btj:s sambindningslistor. Även hon saknade förkunskaper om barnböcker. David menar att det svåraste var det inre arbetet och katalogiseringen, samt att komma in i rutiner och lära sig fältet.

5.1.2 Ett barnbibliotekariskt arv - att anamma eller förnya

Att börja arbeta som barnbibliotekarie och socialiseras in på en ny arbetsplats handlar också om att lära sig arbetssätt, rutiner och att förhålla sig till dessa. Det finns många exempel på hur traditioner ärvs utan att ifrågasättas. Men även exempel på hur barnbibliotekarier reagerar mot det barnbibliotekariska arvet och vill förändra yrkesidentiteten och verksamheten. Alltså finns både ett anammande och ett förnyande.

Carolina, Hanna och Emma ger uttryck för ett anammande av arvet. När Carolina tillträdde sin tjänst upplevde hon att det fanns en mycket klar form för arbetet, vilket upplevdes positivt: ”så det var ett guldläge för mig att komma in”. Det fanns en känsla av att ta över ett arv av praxis: ”då blev man lite grand inslängd i något som gjordes på ett visst sätt, och sen har vi fortsatt göra så på ren rutin.” Först nu, efter några år, upplever hon att hon kanske vill förändra verksamheten något. Hanna känner att hon är starkt påverkad av sin kollega när det gäller hur hon är som barnbibliotekarie, hur hon tycker och tänker, eftersom det är den förebild hon har. Emma uttrycker det som att ”jag har väl anammat någon form av inställning som har funnits här även från början. Jag har skolats in i det tänket.”

Gunilla är inne på samma spår. Hon menar att när det gäller verksamheten på biblioteket, exempelvis huruvida man ska ha pyssel som aktivitet, så känner hon att ”när man kommer ny, att tar man in det som finns”. Hon har till exempel anammat den tradition som biblioteket har med olika fritidsaktiviteter. ”Jag har inte ifrågasatt det och jag tycker nog att det hör till. Men det beror mycket på att jag har kommit hit där det redan fanns den traditionen lite grand tror jag”. Hon tycker att man för vidare den tradition som varit rådande på avdelningen man kommer till och anpassar sig efter hur det har varit där.

Frida gör motstånd mot den traditionella bilden av barnbibliotekarien. Hon är tydlig med att visa att hon är en modernare typ av barnbibliotekarie och säger att detta ibland leder till att andra inte ser henne som en ”riktig barnbibliotekarie”. Hon själv är mer omvärldsorienterad, intresserad av det virtuella och interaktiva. Hon driver inte frågan om lästid eller litteraturförmedling på det traditionella viset. För henne är det inte närbkontakten eller mötet med barnen som är det drivande, utan de visioner hon har för framtidens barnbibliotek. Kanske är det därför hon upplever att barnbibliotekarier ibland kan vara ”fixerade vid läsning”, ha apparatskräck och att det kan finnas en viss präktighet. Hon definierar sig genom att ta avstånd från denna schablonbild: ”Jag är ingen sån sagotant, det är jag absolut inte...” Frida vill omdefiniera barnbibliotekariens yrkesroll: ”jag tror att barnbiblioteken ska hitta en ny roll faktiskt”.

5.1.3 En barnbibliotekarieidentitet formas

Man skapar sig en ny yrkesidentitet genom att socialiseras in på en ny arbetsplats. I följande stycke undersöks huruvida intervjudeltagarna anammar en barnbibliotekarieidentitet fullt ut eller om de delvis behåller andra identiteter parallellt. De här andra identiteterna kan vara influerade av intervjudeltagarnas tidigare arbetsplatser och yrkesidentiteter.

Barbro har svårast att förhålla sig till huruvida hon betraktar sig som barnbibliotekarie, kanske eftersom det känns så självklart: ”Det har jag faktiskt som sagt aldrig tänkt på. Det har jag ju varit i hela mitt liv.” Barnbibliotekarie var hennes första anställning och då hade hon inte haft några tidigare yrkesidentiteter som hon kan ha fört med sig in i barnbibliotekarieidentiteten. Carolina hade inte heller någon tidigare yrkesidentitet med sig in i arbetet, då det var hennes första anställning efter utbildningen. För henne är det utåtriktade arbetet och litteraturförmedlingen samt att arbeta med barn det viktigaste. Hon skulle möjligtvis kunna tänka sig att arbeta med skönlitteratur på en vuxenavdelning, men hon säger samtidigt att ”jag vill absolut inte arbeta som vanlig bibliotekarie”. Hennes anammande av barnbibliotekarieidentiteten är också tydlig: ”Och jag ser mig verkligen som barnbibliotekarie. Och jag *är* det! Jag kan känna att jag andas och lever barnbibliotekarie. Det är en yrkesroll som jag har anammat”.

Emma valde bibliotekarieyrket för ”kulturbiten” i motsats till ”informationsbiten”. Redan under utbildningen kände hon ”jag ska bli barnbibliotekarie”. Hon har valt yrket för att hon brinner för små barn och deras läsutveckling. Hon har tidigare sysslat med barnkulturverksamhet och har svårt att se sig själv någon annanstans i biblioteket än just på barnavdelningen; det skulle i så fall vara på ett stadsdelsbibliotek.

Hanna är helt nyanställd barnbibliotekarie. Hon betraktar sig snarast som barn- och ungdomsbibliotekarie och har ansvar för förvärv av ungdomslitteraturen. Hon arbetade tidigare som skolbibliotekarie för högstadiet och ser tydligt skillnader mellan hennes dåvarande och nuvarande uppdrag. Hon ser också skillnader i rollerna gentemot användaren som skolbibliotekarie och barnbibliotekarie. Gunilla som också förut arbetat som skolbibliotekarie känner i motsats till Hanna inte att övergången till barnbibliotekarie var särskilt stor, eller något hon ens funderat över. Kanske är inte skillnaderna mellan hennes tjänster lika stora som Hannas. Hon menar att man vet ungefär vad det är man går in i när man söker en tjänst, ”Men att just identifiera sig som barnbibliotekarie vet jag inte, alltså man gör det nog successivt på något vis.”

Två av intervjudeltagarna känner inte en lika tydlig barnbibliotekarieidentitet som de övriga. De ligger kanske närmare den allmänna bibliotekarieidentiteten. På Davids arbetsplats arbetar man brett och han menar att de flesta ser det som att man är *bibliotekarie* fast man har sin tjänst i barnteamet. Han arbetar själv även mot ungdomar och högstadiet och definierar sig därför inte enbart som *barnbibliotekarie*. Han är osäker på svaret men säger sedan att ”när man börjar få lite koll på fältet kanske, det är då man kanske mer eller mindre börjar betrakta sig som barnbibliotekarie.” David menar också att han vill ha en bredd i sin yrkesutövning och kanske inte alltid vill arbeta på ett folkbibliotek utan kan tänka sig att testa på ett universitetsbibliotek eller företagsbibliotek. Anneli, som arbetar på ett stadsdelsbibliotek, tycker också att det roligaste är att hon får helheten. Hon ser det som att hon arbetar med åk 5 ända upp till pensionärer. Hon visste att hon ville bli bibliotekarie redan på högstadiet och har provat på många olika slags tjänster. Barnbiblioteksverksamhet hade hon inte sysslat med tidigare och det var en av de sakerna som hon ”hade kvar”. Den allmänna bibliotekarieidentiteten verkar starkare hos henne, liksom hos David, och hon är inte säker på att hon skulle vilja arbeta bara med barn.

5.1.4 Delaktighet i barnbibliotekarisk gemenskap

Av intresse för identiteten är om barnbibliotekarier känner en gemenskap med sin yrkesgrupp. Känslan av delaktighet i en barnbibliotekarisk gemenskap tolkades mycket konkret av intervjudeltagarna. De refererade mycket till hur god kontakt de har med andra barnbibliotekarier. De flesta av intervjudeltagarna känner sig delaktiga och berättar om möten med andra barnbibliotekarier, främst från samma kommun.

Emma upplever att hon är en del av en barnbibliotekarisk gemenskap, men att hon inte har så mycket kontakt med barnbibliotekarier utanför kommunen där hon arbetar. Å andra sidan har de mycket samarbete inom kommunen och hon tycker att de arbetar bra på den barnbibliotekariska känslan dem emellan. När hon träffar andra barnbibliotekarier har de gemensamma referensramar. Att Carolina känner sig som en del av den barnbibliotekariska gemenskapen beror mycket på de barnbibliotekarieträffar hon åker på. Vill hon ha kontakt med någon, är det mycket korta vägar för att ta den kontakten. Även Barbro känner att hon är en del av en barnbibliotekarisk gemenskap, särskilt när hon träffar barnbibliotekarier under kursdagar. Men teamorganisationen på hennes arbetsplats som innebär stor kontakt med alla avdelningar gör att hon har stor gemenskap med alla bibliotekarietkollegorna, vilket hon ser som positivt.

Anneli uppfattar sig som en del av en barnbibliotekarisk gemenskap då hon träffar andra barnbibliotekarier från de olika stadsdelsbiblioteken i kommunen, men att mötena inte riktigt räcker till för utbyte av erfarenheter. David tycker definitivt att han är del av en barnbibliotekarisk gemenskap på biblioteket där han arbetar: ”det är klart att man känner sig som en del i ett nätverk”. Men han hade tyckt det varit roligt med mer samarbete och gemenskap med barnbibliotekarier i andra delar av landet. Liksom Anneli tycker han att ökad kontakt hade varit positiv. Som det är nu tror han mest att sådana kontakter bygger på personliga relationer snarare än på yrkesrelationer.

Gunilla är tveksam till om hon upplever sig som en del av en barnbibliotekarisk gemenskap. Hon säger att de ofta deltar på länets möten och träffar andra kollegor, men de har inte något större samarbete med andra bibliotek. Hanna känner sig för ny i yrket för att vara en del av gemenskapen men hon tror att hon kommer att känna det längre fram. Också Frida känner sig för ny i yrket för att ha hunnit bli en del av gemenskapen. I allmänhet uppfattar hon sig själv som mycket olik de närmsta kollegorna och därför inte som en del av den barnbibliotekariska gemenskapen.

5.1.5 Teoretisk analys

Praxisgemenskap

Wenger menar att praxisgemenskapen hålls samman av den gemensamma verksamheten, repertoaren och det ömsesidiga engagemanget. Dessa mer abstrakta delar av en gemenskap kommenteras bara marginellt av intervjudeltagarna. Resultaten visar att intervjudeltagarna tolkade frågan ”Upplever du att du är en del av en barnbibliotekarisk gemenskap?” mycket konkret då de tar upp gemenskapen de känner på fortbildningar och möten med andra barnbibliotekarier. Detta kan bero på hur intervjufrågorna ställdes, alltså arbetsmetoden i insamlingen av det empiriska materialet.

Det är tydligt att intervjudeltagarna upplever att kompetenserna fås genom praxis. Carolina berättar dock om hur hon ändå känner att utbildningen givit ett särskilt tankesätt. Men då hon menar att assistenter kan utföra många av de uppgifter som bibliotekarierna utför, får detta konsekvenserna av ett ifrågasättande där den akademiska basen snarare ses som symbolisk för inträdet i den barnbibliotekariska *gemenskapen*, då den teoretiska grunden inte utnyttjas i praxis. En praxisgemenskap med sådan tydlig symbol vid inträdet som den titel bibliotekarieutbildningen resulterar i är en förtingligad gemenskap. Den barnbibliotekariska praxisgemenskapen har ingen lika given inträdessymbol, men Wenger menar att medlemskapet blir tydligt först när en medlem erkänns och upplever kompetens inom gruppen.

Glappet - inläring i praxis

Det glapp i form av avsaknade kunskaper och färdigheter som intervjupersonerna upplevde då de började arbeta, stämmer väl överens med den syn på lärande som Wenger beskriver. Då lärande ses som ett socialt deltagande, utan början och slut och som något som fortsätter utanför de traditionella undervisningsinstitutionerna, blir det naturligt att det finns mycket för en nyutbildad bibliotekarie att lära i praxisgemenskapen. Detta påpekas också av intervjudeltagarna. Just att erhålla nya kompetenser är också ett sätt att bli en del av den nya praxisgemenskapen. Det problematiska är att vid inträdet på den nya arbetsplatsen upplever sig många av intervjudeltagarna sakna just det som är specialistkompetenserna för deras område;

bokprat och sagostunder. Barnbibliotekariekompetens är alltså inte något som man enligt intervjudeltagarna får genom sin utbildning, utan något man lär sig på plats när man blivit anställd. Det gäller att hitta en egen form för verksamheten och skaffa sig erfarenhet genom att iaktta kollegor, läsa böcker om bokprat/ förmedling och gå kurser. Det är genom denna process som man enligt Wenger skapar sig en identitet i gemenskapen. Det finns dock bland intervjudeltagarna uttryck för att man kanske inte längre behöver samma innehållsmässiga kompetens; glappet upplevs då större bland dem som ser barnbibliotekarier som specialister.

Att anamma eller förnya

Resultaten visar flera tecken på att barnbibliotekarierna ärver ett visst förhållningssätt från föregående kollegor. Barnbibliotekarierna har starkt påverkats av den praxis som finns på arbetsplatsen och de kollegor de har där. Det är få av intervjudeltagarna som ifrågasätter praxis. Med det praktiska arbetet kommer anammandet av rutiner och det specifika barnbibliotekets förhållningssätt, till exempel när det gäller fokus på litteratur- eller informationsförmedling, och vilka åldersgrupper som biblioteket främst inriktar sig mot. Det finns överhuvudtaget en stark tradition av att anamma arvet. I materialet finns dock exempel på anammande av arbetssätt och förhållningssätt av olika kritisk grad. Då det är genom inläring av rutiner och yrkespraktik som barnbibliotekarien skapar sin identitet är det viktigt enligt Wenger med en reflekterande praxis som kombinerar engagemang med fantasi. Detta för att kunna identifiera sig med en verksamhet samtidigt som ett utifrånperspektiv behålls. På så sätt kan praxis anammas och utvecklas på samma gång.

Möten mellan generationer

Det finns i resultatet exempel på förändringsvilja och försök att införa nya tankesätt. Detta kan sägas vara en del av Wengers *reflekterande praxis*. Det finns de som motsätter sig bilden av den traditionella barnbibliotekarien och vill ta avstånd från denna. Intervjudeltagarna definierar sig både *mot* den bild av yrkesrollen som finns i form av fördomsfulla schablonbilder, men också *med* yrkesrollen i form av förebilder i andra kollegor. En reflekterande praxis innebär en vilja att omförhandla professionen. Enligt Harris handlar omdefinitionen av bibliotekarieprofessionen om en rörelse mot de mer ”manliga” sidorna av verksamheten som uppvärderas medan man vill tona ner de ”kvinnliga” delarna. Avståndstagandet mot den traditionella barnbibliotekarien handlar om att man vill se en mindre vikt på bokprat och mer tonvikt på det virtuella. Här är det intressant att se hur förändrarna och de konservativa upplever varandra inom en praxisgemenskap. De som ifrågasätter är inte bara de yngre som kommer nyut-examinerade från utbildningen, utan också de som har en tydligare roll i ett förändringsarbete, en chefsidentitet. Konsekvenserna blir att Frida som har nya tankar om barnbibliotekarieidentiteten inte blir sedd som en ”riktig” barnbibliotekarie, vilket tyder på att idealbilden är stark om än outtalad inom gemenskapen.

Wengers Banor

Ett sätt att förstå hur identitetsskapande fungerar är att tolka i vilken utsträckning intervjudeltagarna har anammat en barnbibliotekarieidentitet. Syftet är dock inte att redogöra för sanningar om enskilda intervjudeltagares anammande, utan de ska ses som typexempel eller representanter för de teoretiska resonemangens modeller. Detta är något som gäller för hela uppsatsen och som klargjordes i metodkapitlet. Wenger beskriver med hjälp av *banor* hur olika slags deltagande i praxisgemenskapen resulterar

i att identiteten anammas i olika stor utsträckning. Genom applicering av dessa banor på intervjudeltagarnas generella utsagor framträder nya insikter om deras identitetskapande, vilket i sin tur leder till en djupare förståelse av deras handlingar inom praxisgemenskapen.

Som stadsdelsbibliotekarie spänner Anneli över gränserna och förbinder olika praxisgemenskaper. Detta skulle med Wengers begrepp kunna ses som *gränsbanor*. Genom *mäklande* förenar hon den identitet hon erhåller genom sin arbetsplatsgemenskap med den yrkesgruppsgemenskap hon känner som barnbibliotekarie. Hennes tidigare arbetserfarenheter av olika typer av bibliotekariearbete resulterar i en sammansatt identitet. Emma och Carolina, som nu har arbetat ett antal år, berättar att de hade siktet inställt på att bli barnbibliotekarier redan under utbildningen. Deras målmedvetenhet i yrkesvalet beskriver *inåtgående banor* med en avsikt att bli fullvärdiga medlemmar. Idag är de båda fullvärdiga medlemmar med *innerbanor* och Carolina *förtingligar* sitt medlemskap genom att säga ”och jag är det! Jag kan känna att jag andas och lever barnbibliotekarie”. Barbro beskriver också en tydlig *innerbana* då hon säger att hon inte ens reflekterar över sin tillhörighet i en barnbibliotekarisk praxisgemenskap, eftersom det upplevs som så självklart. Gunilla menar att man identifierar sig som barnbibliotekarie allteftersom och ger uttryck för en *innerbana*. Det finns också tecken på att hennes identitetskapande skulle kunna ses som en *gränsbana*, i det att hon flitigt refererar till sin tidigare roll som skolbibliotekarie i intervjun. När hon talar om sin skolbibliotekarieroll gör hon det inte i termer av att avgränsa sig gentemot skolbiblioteket, som exempelvis Hanna gör. Istället lyfter hon fram likheterna mellan de båda bibliotekarierollerna; att arbeta med barn och hålla bokprat. David kan sägas beskriva en *innerbana* men öppnar även upp för att vilja arbeta inom forskningsbibliotek. Detta påverkar hans sätt att reflektera över sin identitet och kan beskrivas som en *utåtgående bana*. Hanna som är ny i yrket tror att hon snart kommer att känna sig som en del av en barnbibliotekarisk gemenskap och ger uttryck för en *inåtgående bana*. På vissa sätt kan Fridas förhållande till identiteten beskrivas som en *perifer bana*. Hon säger att hon vill bedriva ett förändringsarbete och sedan gå vidare till andra verksamheter och hon upplever också att hon har en syn på barnbiblioteket som skiljer sig mycket från kollegorna. Om hon lyckas i meningsförhandlingen kan hon å andra sidan bli fullvärdig medlem i en omdanad och förnyad praxisgemenskap.

Multipla medlemskap

Förutom Wengers teorier om banor är det i detta sammanhang fruktbart att tala om multipla medlemskap. Med detta avses det faktum att individen tillhör flera olika gemenskaper och praxisgemenskaper och på så sätt tvingas laborera med flera olika identiteter och tillhörigheter samtidigt. Bland intervjudeltagarna finns ett spektrum av olika yrkesidentiteter som innefattar en generell bibliotekarieidentitet, en stadsdelsbibliotekarieidentitet och en skolbibliotekarieidentitet. En del intervjudeltagare känner också en stark teamledaridentitet eller en kulturarbetaridentitet. Olika faktorer som ses påverka det multipla medlemskapet är orsaken till att intervjudeltagaren valde barnbibliotekarieyrket samt vilka tidigare yrkesidentiteter intervjudeltagaren haft som kan ha införlivats i barnbibliotekarieidentiteten. Multipla medlemskap kan också röra sig om aktuell kontakt med andra praxiskategorier. Ett tydligt exempel på detta är när det multipla medlemskapet innefattar en stadsdelsbibliotekarieidentitet, vilket kan framstå som en ”brist” på identifiering med barnbibliotekarier. Detta kan bero på att barnbibliotekarien känner sig som medlem både i yrkesgruppsgemenskapen och i

arbetsplatsgemenskapen. På ett stadsdelsbibliotek är rimligtvis de upplevda kollegorna snarare arbetsplatsens övriga bibliotekarier än barnbibliotekarier på andra bibliotek och man känner kanske mer gemenskap med dem även om man har olika arbetsuppgifter och arbets sätt. Arbetsplatsgemenskapen blir då tydlig, och man ser sin identitet som starkare knuten till denna, än till den yrkesgruppsgemenskap som man har med barnbibliotekarier på andra bibliotek runt om i kommunen. På ett större bibliotek, med en barnavdelning som har flera team-medlemmar, är det givetvis lättare att arbetsplatsgemenskap och yrkesgruppsgemenskap sammanfaller i en barnbibliotekarisk gemenskap.

5.2 Barnbibliotekariens yrkespraktik och specialisering

I följande kapitel definierar barnbibliotekarierna sin egen specialistroll, genom att på olika sätt avgränsa sig gentemot övriga folk- och skolbiblioteket. Intervjudeltagarna har svarat på frågor om barnverksamhetens fokus, vilka specialistkompetenser som krävs för att arbeta som just barnbibliotekarie och huruvida litteraturkännedom eller en innehållsorientering, är betydelsefull i deras yrkespraktik. Litteraturförmedling, barnlitteratur och barnet utgör fokus i denna specialistidentitet.

5.2.1 Verksamhetens fokus

Intervjuundersökningen har visat att en viktig del av barnbibliotekariens specialisering ligger i verksamhetens fokus på litteratur- och kulturförmedling. På detta sätt skiljer sig barnbibliotekariens yrkespraktik från det övriga folkbibliotekets, men även från skolbiblioteket, i det avseendet att informationsförmedlingen och informationskompetens intar en mer tillbakadragen plats. Gunilla beskriver i följande citat sin erfarenhet av skillnader i betoningen på informationsförmedling och kulturförmedling mellan barnavdelningen och det övriga folkbiblioteket. När hon talar om kulturförmedling inbegriper hon litteraturförmedlingen i denna.

Gunilla: Vi sysslar nog i praktiken mer med kulturförmedling på barnavdelningen, även om vi naturligtvis har fackböcker och vi får frågor från elever som ska arbeta med olika saker, använda databaser och sådant. Men inte lika mycket som man gör ute i stora disken [...] med sökningar och sådant där.[...] Vi har skönlitteraturen i fokus. Och överhuvudtaget mycket mer allmänkultur. [...] Men, när jag kom hit, då kom jag från skolbibliotek och hade som ambition att bjuda in till informationssökningskurser och sådant för lärare och även för elevgrupper. Och vi har med det på vårt inbjudningspapper som vi skickar ut varje hösttermin, där vi välkomnar dem att komma in med grupper för sagoläsning och bokpresentationer, men också för informationssökning. Men det är hittills ingen som har ringt och bett att få informationssökning, så det har vi inte alls.

Emma ger en liknande bild och menar att ”på barnavdelningen är det mera kultur- och litteraturförmedling än informationsförmedling”. Hon menar att ”mest är det frågor efter barnböcker, där de faktiskt vill ha en bok i handen”. Hon säger också att det inte går att jämföra barnavdelningen med folkbibliotekets avdelningar för facklitteratur, för ”det är så diametralt motsatta verksamheter ändå”.

Litteraturförmedlingen står i tydligt fokus på den barnavdelning där Carolina och Hanna arbetar och det satsas mycket resurser på bokprat. Hanna beskriver det på följande sätt: ”Det är litteraturförmedling som är vår största grej, det vi prioriterar. Det är det vi gör

med bokpraten”. Hanna berättar att hon får hjälpa till en del med barnens informations-sökning också, men att det till stor del är skolorna som sköter om den delen. Eftersom Hanna tidigare har arbetat på skolbibliotek, beskriver hon hur hon upplever skillnaden mellan sin gamla och sin nya yrkesroll.

Hanna: Man har en annan inriktning som skolbibliotekarie än barnbibliotekarie. För på skolbiblioteket finns det här med informationssökning och hela den biten. Det handlar inte bara om läslust och roliga grejer. Sådant som det är mer här. Här är det mycket mer inriktat på lust och fritid. Och att det är kul. Det är det inte i skolan.

Barbro lyfter också fram litteraturförmedlingen då hon talar om skillnader mellan bibliotekarier och barnbibliotekarier. ”Under min tid så har barnbibliotekarien varit en väldigt mycket förmedlande tjänst” säger Barbro och fortsätter med att säga att detta kanske är ”en skillnad som är på utdöende”, eftersom det blir allt vanligare med litteraturförmedling också till vuxna. Barbro, som har lång yrkeserfarenhet, tycker inte att hon sett någon egentlig förändring, som skulle innebära att barnbiblioteket skulle ha flyttat fokus från kulturförmedling till informationsförmedling. Hon är uppenbart förtjust över att informationssökningen har avtagit något och att lärarna återigen prioriterar barns läsande. Barbro ser det som att läget stabiliserats och att det är kulturförmedling igen. Barbro kommenterar informationsförmedlingen på följande sätt:

Barbro: Jag tycker nog att det har avtagit lite grand. Och det är inte något som jag upplever negativt. För nu har lärarna upptäckt att barnen ska också lära sig läsa. [...] Så att det där har gått i vågor. Ett tag var det väldigt mycket, det här sökandet. Men det har gått tillbaka och nu är det mer kulturförmedling. Boktips. De flesta lärare som ska komma hit, när man frågar dem vad de vill ha ut av besöket, då är det visserligen att barnen ska lära sig hitta i biblioteket. Och sen; ”Gärna boktips”.

Carolina är ett exempel på hur verksamhetens fokus kan vara den mest centrala delen av specialistidentiteten. I kapitel 5.1.3 berättades det, att hon aldrig skulle kunna tänka sig att arbeta som ”vanlig” bibliotekarie, men att hon däremot skulle kunna tänka sig att arbeta med litteraturförmedling till vuxna. För henne är det alltså inte barnet som är den minsta gemensamma nämnaren, utan litteraturförmedlingen.

I intervjun med Anneli får litteraturförmedlingen stort utrymme, men hon beskriver också hur hon startade undervisning i biblioteksanvändande för mellanstadiebarn på sitt bibliotek. Där lär sig barnen enklare bibliotekskunskap, som de sedan har med sig då de i högstadiet återvänder för biblioteksundervisning, där de får lära sig referenskunskap, hur man söker i katalogen och på internet. Anneli menar dock att denna del av undervisningen har minskat mer och mer med åren. Detta menar Anneli beror på att barnen kan mycket mer om datorer idag. Detta innebär att IT-inriktningen för hennes tjänst har blivit mindre framträdande. ”Ja, även om den är mycket ändå, så är det inte lika mycket att låntagaren kommer och behöver hjälp med den sortens frågor längre, många vet hur de ska söka på internet, så att det är så otroligt lite, möjligtvis att hålla koll på våra maskiner här.”

Frida, som är mycket intresserad av framtidens barnbibliotek, är kritisk till att barnbiblioteket är så fokuserat på ”endast läsning, sagor och teater”. Hon ser en fara i att låsa sig i det gamla och vill tänka i nya banor. Bland annat vill hon se att det interaktiva och virtuella får större plats i barnbiblioteket. Ett sätt att förena det traditionella med ett

nyttänkande skulle kunna vara att ”koppla ihop det här sagointresset med nätet på något sätt”.

5.2.2 Specialistkompetenser

Att värdera sina kompetenser är ett sätt att spegla sin identitet och samtidigt ett sätt att definiera professionen. Det finns en rad kompetenser som barnbibliotekarierna nämner som viktiga, och som i stort sett är gemensamma för alla intervjudeltagare. De tre vanligaste svaren, med barnbibliotekariernas egna ord, är följande:

- Att tycka om barn, tycka att de är intressanta och spännande att prata med och kul att jobba med. Att inte vara rädd för barnen, utan kunna möta dem. Man ska kunna ta barnens frågor på allvar och man måste kunna uttrycka sig så att man inte skrämmer dem.
- Att inte vara blyg, utan våga stå inför grupper. Att vara utåtriktad och vara beredd att ta aktiv kontakt.
- Att ha stor bokkännedom och litteraturkunskaper. Ha ett stort intresse för barnlitteratur och kunna förmedla detta. Ha förmåga att se vad i böckerna som tilltalar barn och kunna ge ”rätt bok till rätt barn vid rätt tillfälle.”

Mer än andra bibliotekarier verkar det som att speciellt barnbibliotekarien måste vara engagerad i sin särskilda målgrupp, och ha ett stort intresse för den litteratur som man arbetar med. Intervjudeltagarna trycker hårt på detta och de nämner också många personliga egenskaper. Däremot är det få som exempelvis tar upp informations-sökningskompetens eller tekniska kunskaper. Överhuvudtaget blir många av kompetenserna mycket personliga, och yrkesidentiteten närmar sig privatpersonens identitet, när de säger att de själva är barnsliga, eller något av en teaterapa. Carolina beskriver var fokus för barnbibliotekariers kompetens ligger:

Carolina: Kompetenser som man behöver som barnbibliotekarie, till exempel om barns språkutveckling, barnlitteraturhistoria eller litteraturvetenskap, det är inte det som jag tycker är viktigt för att vara en bra barnbibliotekarie [...] Att kunna få både barn, och deras föräldrar naturligtvis, intresserade av läsning och att tycka att det faktiskt är kul att läsa, det tycker jag känns viktigt. Om jag sedan har fel på någon faktauppgift om barns språkutveckling, jamen då får jag väl säga att det är inte min specialitet.

Andra personliga kompetenser som kommer upp är att man ska vara trevlig, glad och pigg. Man ska vara öppen och tillmötesgående. Man ska inte vara rädd för förändring, utan kunna tänka i nya banor. Dessutom ska man vara entusiasmerande, inte ta saker för personligt, ha barnasinnnet kvar, samt vara kreativ. Frida nämner också virtuell kunskap, att vara duktig på samarbete och att vara engagerad i vuxna användare också.

Det finns även uttryck för att intervjudeltagarna tappar sin informations-sökningskompetens som barnbibliotekarier. Gunilla menar att ”man lägger av sig ganska snabbt när man inte sysslar med det”. Även Emma tycker att det är synd att hon tappar kompetens i informations-sökning, då hon får så lite sådana frågor.

5.2.3 Litteraturkännedom

I de båda föregående kapitlen diskuterades barnbibliotekets fokus på litteraturförmedling, och litteraturkännedom lyftes fram som en av barnbibliotekariens främsta kompetenser. Litteraturkännedom och ett innehållsorienterat arbetssätt framstår dock som så pass centralt, att det kräver sitt eget analysavsnitt och en ytterligare fördjupning. Hanna tycker att det är mycket viktigt att barnbibliotekarien läser mycket barnböcker. ”Det är grunden för hela verksamheten”. Hon har förhållandevis ovanligt mycket lästid, då verksamheten bygger till stor del på bokprat: ”Det är litteraturförmedling som är vår största grej, det vi prioriterar. Och det är det vi gör med bokpraten”. Hon är rädd att andra medier kommer att knuffa undan litteraturen: ”För det är ändå *böckerna* som är vår grej. Och det måste alltid vara prioriterat.”

Emma menar också att det krävs att man som barnbibliotekarie är inläst på skönlitteratur för olika åldrar. Hon menar att det ger bättre service att kunna tipsa personligen än att söka i katalogen: ”Att kunna gå ut på hyllan och titta och leta sig fram det är guld värt. För jag menar, då känns det som att man verkligen letar till den låntagaren istället för att gå efter mallen; ’här är boken’.” Samtidigt styrs ens litteraturkännedom av de egna intressena, då Emma inte har någon lästid på arbetet, utan förväntas läsa in sig på fritiden. ”Man läser mer av sådant som man är personligen intresserad av”. För henne prioriteras då bilderböcker långt före ”tonårsfantasy”.

Carolina anser att man måste vara intresserad av barnlitteratur för att bli barnbibliotekarie. Man måste också själv ha läst en bok för att kunna berätta om den och elda barnens intresse. Hon menar att hon har förmågan att läsa böcker, på samma sätt som ett barn skulle ha läst dem, även om hon inte är personligt intresserad av dem, och att hon kan se vilka de kan passa till.

Gunilla menar att bokenkännedomen, som hon uttrycker det, är viktigare på barnavdelningen än på vuxenavdelningen. Kunskapen om litteraturen är viktig för att ”kunna parera önskemålen”. ”Man kan egentligen inte tipsa om böcker som man inte har läst ordentligt själv”. David tycker också att det är viktigt att barnbibliotekarien läser mycket och han återkommer till att man inte kan ”fejka för ungarna”. ”Jag tipsar aldrig om böcker som jag inte kan stå för, som jag inte har läst. Då känner de direkt att; ja, han kanske, ja, och så tittar de så här... nja, nå... nå...”

Anneli tycker att litteraturkännedomen är mycket viktig, men menar samtidigt att man inte måste ha läst *alla* böcker. Hon säger att ”jag är lite mer av en fuskare”, och tycker att det fungerar att säga att många andra har läst boken och tyckt om den. Anneli menar att hon heller inte alltid gillar böcker som är skrivna för högstadiet: ”Jag kan kanske inte sätta mig in i hur det är att tänka och vara när man läser de här böckerna.”

Frida menar att många barnbibliotekarier fixerar sig vid läsning och inte hänger med i framtiden. Hon tycker att barnbibliotekarien, som någon som läser många böcker och håller sagostunder, är mer en schablonbild som hon hade tidigare, men som hon omdefinierat nu. Även om hon själv har läst barn- och ungdomslitteratur, känner hon att hon har luckor när det gäller att ge lästips, men då ”får man hålla masken för låntagarna”.

Även om nästan alla intervjudeltagare framhåller hur betydelsefull litteraturkännedom är i arbetet, menar flera att den kommer efter hand och att ett verkligt intresse är viktigare än förkunskaper. Gunilla uttrycker saken så här:

Gunilla: Det byggs upp hela tiden. Jag märker det på min kollega, som har jobbat mycket, mycket längre och han har en oerhörd arsenal att gräva ur. När han ska få fram något intressant till en speciell person. Så det är något man hela tiden bygger på. Och det tror jag inte man kan läsa sig till i utbildningen. Utan det är efterhand som man jobbar med det.

Den ”arsenal” som Gunilla beskriver har sin motsvarighet i andra intervjudeltagares utsagor och kan jämföras vid vad David benämner som sitt ”stall” och det som Anneli kallar sitt ”basutbud”. Det framstår som en genom erfarenhet ackumulerad litteraturkännedom, som är både personlig och konkret.

Flera intervjudeltagare beskriver att kraven från användarna är höga när det gäller barnbibliotekariernas litteraturkännedom och Emma säger att ”låntagarna förväntar sig att jag har läst varenda bok”. Intervjuerna vittnar också om en hög ambitionsnivå från barnbibliotekariernas sida, när några beklagar dagens stora barnboksutgivning och hur det är omöjligt att hinna läsa alla nya böcker. Barbro beskriver betydelsen av litteraturkännedom såhär:

Barbro: Det är mycket, mycket viktigt just därför att barn är så troskyldiga och de tror att man har läst varenda bok. Och de frågar ju efter en bra bok och tittar på en att sådär; ”Har du läst den”? Och allteftersom att åren gått så har det kommit ut mer och mer böcker - då har man ju blivit tvungen att säga att ”Det har jag inte gjort”. Förr hade man läst de flesta faktiskt.

5.2.4 Användaren i fokus

Den specifika användargrupp som barn utgör, är givetvis en viktig del av barnbibliotekariens specialisering. Delkapitlet om specialistkompetenser framhöll vikten av att vara intresserad av barn och kunna möta barn på rätt sätt. Detta delkapitel fokuserar ytterligare på användaren, men då huvudsakligen i termer av barnbibliotekariens kunskap och kännedom om barnet som kultur- och samhällsvarelse och barnet som en gemensam referenspunkt inom yrkesgruppen.

Barnen är på flera sätt viktiga för barnbibliotekariens yrkesidentitet. Flera av de intervjuade berättar roliga anekdoter om olika tokigheter och upptåg som barnen hittat på. Historier om hur det är att arbeta med barn på bibliotek; sådana historier som alla barnbibliotekarier skulle kunna le åt i samförstånd

Att små barn inte lika medvetet kan formulera sina behov och önskningar är en erfarenhet som barnbibliotekarierna delar. Emma tar som exempel en treåring som säger; ”Jag vill ha en bok och det var den där apan som gjorde någonting och det var en gul bok”. Flera vittnar om hur svårt det kan vara att fånga ointresserade ungdomar och Emma berättar följande historia.

Emma: Bland det mest utmanande kan jag känna, det kan vara att ha bokprat för en sjunde, åttonde klass, det hade jag för inte så länge sen, där eleverna låg ner och markerade både med kroppsspråk och blickar och allt. Att det här var det mest *pisstrista* de hade varit med om någonsin och inte ens ha

vett att försöka hålla skenet uppe. Utan att när läraren då säger att: ”Vad är det som är problemet?” Då är det en elev som säger, högt sådär så jag hör: ”Nämen det är ju så trååkigt.”

Barnbibliotekariernas bild av barnet och barnets behov formar hur de ser på sin egen roll som barnbibliotekarier. Anneli lyfter fram att barn är en användargrupp som ”behöver väldigt mycket stöd och hjälp”. Medan nästan alla vuxna ”klarar sig hur bra som helst”. David säger att många barn har det tufft hemma och att det ibland kan innebära att ”man hamnar i en mer allmän vuxenroll, när man jobbar med barnen” och att han ibland får vara ”den där extra farbror”. Barbro poängterar vikten av att stå på barnens sida och säger: ”Jag höll aldrig någonsin med de vuxna mot barnen. Det har jag aldrig gjort.”

I intervjuerna ger barnbibliotekarierna också flera exempel på hur viktigt det är att man som barnbibliotekarie har god kännedom om användargruppen och en förmåga att leva sig in i och intressera sig för barnens värld. Detta ses som en förutsättning för att kunna planera verksamheten och ge barnen det de vill ha och behöver. Efter att ha jobbat länge med ungdomar säger Hanna att ”jag vet vad de gillar för böcker, jag vet vad de vill ha, jag vet vad som går hem”. Hanna menar också att det är viktigt att veta vad barn håller på med på fritiden för att veta ”hur man ska kunna konkurrera med allting annat” som barnen gör.

David menar att man som barnbibliotekarie bör ha koll på ungdomars livssituation, på vad som är ”inne” och för hans egen del blir det rent av frågan om ett deltagande. ”Man kanske inte bara vet vad Lunarstorm²⁵ är, man är med i Lunarstorm.” Han menar att detta faller sig ganska naturligt när man själv är ung, men han tror att det för äldre barnbibliotekarier ibland kan upplevas mer som ett krav att följa med i alla trender och nya kulturyttringar. David säger att då ”kanske man inte *vill* ha koll på communities och skillnaden mellan ett PC-spel och ett playstationsspel”.

5.2.5 Integrerad eller isolerad yrkespraktik

Specialistidentiteten är olika tydlig, beroende på hur avskild eller integrerad barnverksamheten är i förhållande till det övriga folkbiblioteket. I kapitlet 4.4 framgår att det finns några olika varianter av barnavdelningar bland intervjudeltagarnas arbetsplatser. De är alla integrerade mot folkbiblioteket i olika grader. För Anneli som arbetar på ett stadsdelsbibliotek är det integrerade arbetssättet en självklarhet. Hon är mycket förtjust i det omväxlande arbetet. När hon talar om sin yrkesverksamma framtid avgränsar hon sig ytterligare mot ett specialisttänkande.

Anneli: Nä, jag ser helheten här, det här med att specialisera sig på bara en sak. Jag tycker det är tråkigt. Alltså jag trivs med det här att man kan ha barn, vuxna, pensionärer. [...] Alltså till exempel, jag är inte helt säker på att jag skulle vilja jobba bara på barnavdelningen, som inne på stadsbiblioteket.

På Emmas bibliotek är organisationen annorlunda och barnavdelningen är mer tydligt avgränsad på hennes arbetsplats.

²⁵ Lunarstorm är Sveriges största webbcommunity och riktar sig främst till ungdomar.

Emma: Alltså det är en integrerad del helt klart. Men just på det här biblioteket har man det väldigt uppdelat. [...] Förmodligen hade det kanske känts mer integrerat om inte lokalen hade varit så speciell att barn låg så långt ifrån. Jag menar vilket annat bibliotek som helst där de ligger sida vid sida och hyllorna kanske rent fysiskt går ihop med varandra. Så blir det närmare blandning.

David arbetar på barnavdelningen på ett bibliotek där man samarbetar mycket mellan de olika avdelningarna. Han har därför yttre tjänst i informationsdiskarna på andra avdelningar och han är med i arbetsgrupper där man arbetar tvärs över teamen. David säger att ”det är inte bara så att man sitter inkapslad i sitt lilla team och håller på med Hcf”.

Frida menar att hon i barnbiblioteket kan känna sig lite utanför när det diskuteras förändringar i biblioteket. ”Då pratas det inte om barnavdelningen, men vi är också med! Det tycker jag är jättejobbigt”. Hon tror att detta har mycket med placeringen av barnavdelningen att göra. Hon nämner också att hon inte riktigt tycker om avståndet mellan skolbibliotekarier och barnbibliotekarier. Frida tycker att de måste börja samarbeta mer och att barnbibliotekarierna kan dra nytta av skolbibliotekariernas kompetens när det gäller nya medier, att ordna information och göra länksamlingar.

5.2.6 Teoretisk analys

Barnbibliotekariens specialistidentitet är huvudsakligen präglad av verksamhetens fokus på litteratur- och kulturförmedling, samt dess referenspunkter i barnet och barnlitteraturen. Eftersom det inte finns någon särskild utbildning för barnbibliotekarier är det inom praxis som specialistidentiteten formas. Specialiseringen får man alltså genom yrkeserfarenhet.

Litteraturförmedling eller informationsförmedling

Barnbibliotekets fokus på litteraturförmedling är något av det som lyfts fram då barnbibliotekarierna avgränsar eller positionerar sig gentemot det övriga folkbiblioteket i intervjuerna. Informationssökning och informationskompetens får inte samma utrymme på barnbiblioteket, men är ändå betydelsefullt för identiteten. *Icke-deltagande* är enligt Wenger en lika stor källa till identitet som *deltagande* och flera intervjudeltagare visar hur ett avstånd till informationssökning och informationskompetens i praxis blir en del av identitetsskapandet.

I praxis pågår det, enligt Wenger, hela tiden förhandlingar om verksamhetens fokus. Dessa förhandlingar kan intensifieras genom nytillkomna medlemmar, generationsmöten eller som ett resultat av förändringar i det omgivande samhället. Förändringar i närliggande *praxisgemenskaper*, som exempelvis en förändrad folkbibliotekarie-roll eller en omdefinition av bibliotekarieprofessionen, påverkar givetvis meningsförhandlingarna i praxis. Wenger beskriver det som att *praxisgemenskaperna* inte är oberoende enheter, utan att de utvecklas i större kontexter; i sammanhang som är historiska, sociala, kulturella och institutionella.

Intervjuerna visar att barnbibliotekarier, jämfört med övriga bibliotekarier, står utanför den starka informationsförmedlingstrenden. Detta kan vara självvalt för att man helt enkelt inte tycker att man behöver informationskompetensen lika mycket på barnavdelningen, där tyngden läggs på kulturförmedling. En annan möjlig förklaring är, att man får svårt att uppgradera sin egen informationskompetens, då man sällan får

några komplicerade frågor på barnavdelningen; man får helt enkelt inte öva/ utnyttja denna kompetens. Detta skulle kunna upplevas som att man blir ”utanför” resten av bibliotekarieprofessionen; en marginalisering som medför att man skulle sakna kompetenser om man ville byta inriktning. Wenger lyfter fram det faktum att förändringar i omvärlden inte bör ses som deterministiska. Det är till syvende och sist inom praxisgemenskapen som verksamheten definieras. Med detta som utgångspunkt, kan det faktum att barnbiblioteket inte följt med i förändringarna, eventuellt tolkas som att barnbibliotekarierna varit starka i sin övertygelse om var de vill lägga kraften i sin yrkesutövning och att denna övertygelse har gjort dem starka i förhandlingarna om var fokus ska ligga.

Mäklare

I intervjuerna framkommer olika åsikter om var verksamhetens fokus bör ligga. Frida är ett tydligt exempel, då hon vill minska koncentrationen på böckerna och öppna för ny teknologi och informationsförmedling. Hon försöker i sin egenskap av mäklare omförhandla barnbibliotekets icke-deltagande i det informationsförmedlande och teknologiska paradigmet och komma bort från en tradition som hon ofta upplever som tyngande. Frida försöker ge verksamheten nya förbindelser genom ökad omvärldsorientering. Hon försöker på olika sätt uppmärksamma och intressera sig för det tidigare negligerade, på ett sätt som skulle kunna innebära en ny position för barnbiblioteket i det sociala landskapet. Som mäklare får hon hela tiden balansera sin radikalitet med det faktum, att hon måste vinna legitimitet inom praxisgemenskapen för att kunna påverka den. Gunilla berättar om hur hon vid sin första anställning som barnbibliotekarie försökte föra in element från sin tidigare praxis som skolbibliotekarie. Hennes roll som mäklare rann dock ut i sanden, då ingen nappade på bibliotekets inbjudan till informationssökning. Idag har hon dragits in i ett fullt medlemskap i den barnbibliotekariska praxisgemenskapen och är inte längre lika ivrig att agera mäklare.

Marginalitet

När en *praxisgemenskap* identifierar sig i motsättning till en annan innebär det marginalisering i detta andra. Frida, som arbetar på ett stadsbibliotek där barnavdelningen är tydligt avgränsad från det övriga folkbiblioteket, beskriver hur detta kan innebära en känsla av att inte räknas med, när beslut ska tas om den övergripande organisationen. Barbro, som arbetar på ett stadsbibliotek med mycket utbyte mellan olika avdelningar, säger sig känna gemenskap med alla – något som hon upplever som positivt.

Sammanhållning inom praxisgemenskapen

Praxis utgör enligt Wenger källan till sammanhållning inom gemenskapen på tre olika sätt; genom *den gemensamma verksamheten*, *den gemensamma repertoaren* och *det ömsesidiga engagemanget*. Detta synsätt beskriver det ”gemensamma” i verksamheten inte nödvändigtvis som att alla barnbibliotekarierna tycker likadant, utan som att alla samlas kring en förhandling. Det nytänkande som Frida visar prov på kan med Wengers synsätt bli en produktiv och essentiell del av verksamheten. *Det ömsesidiga engagemanget* skapar relationer mellan barnbibliotekarierna och utgör en viktig grund för sammanhållning inom praxisgemenskapen. Att arbeta med barn är en gemensam upplevelse, där erfarenheter och historier om hur det är att arbeta med barn utgör en viktig del av det som håller praxisgemenskapen samman, och kan förstås som en del av

det Wenger kallar *den gemensamma repertoaren*. De roliga anekdoterna som Emma berättade kan ses i detta sammanhang.

Litteraturkännedom förtingligat

Barnlitteraturen utgör en gemensam referenspunkt, där många har ett passionerat och personligt förhållande till litteraturen. Genom yrkeserfarenhet och mycket fritidsläsning tillägnar barnbibliotekarierna sig en allt större litteraturkännedom och bygger på så sätt upp en högst personlig "arsenal", "stall" eller "basutbud". Denna "arsenal" kan ses som ett förtingligande av barnbibliotekariens litteraturkännedom. Som ett förtingligat objekt kan det analyseras som bärare av barnbibliotekariernas synsätt och erfarenheter i praxis. Det visar på deras sätt att se på sin litteraturkompetens, som något som byggs på genom erfarenhet och ackumuleras, som utgör en beredskap där barnbibliotekarien tillhandahåller boktips och som tar utgångspunkt i egna läsupplevelser och därför är högst personlig. Förtingligandet i sin tur formar hur barnbibliotekarierna ser sin egen, och andra kollegors, litteraturkompetens.

Kompetens

I praxis utvecklas en syn på vilka kompetenser som är viktiga och värderas högt. För att uppnå *medlemskap* och erkännas inom praxisgemenskapen krävs det att de nytillkomna erhåller dessa kompetenser. Frida, som vill lyfta fram andra kompetenser än de traditionella, kunde inte till en början, röra sig helt konfliktfritt inom praxisgemenskapen. Den deskriptiva analysen har visat att betoningen på litteraturkännedom är en kompetens som skiljer barnbibliotekarierna från resten av bibliotekarieprofessionen. Informationssökning och att kunna boktipsa med hjälp av katalogen, står inte lika högt i kurs som att kunna berätta om och förmedla egna läsupplevelser. Kompetensen här är innehållsorienterad, erfarenhetsbaserad och står i motsatsförhållande till tekniska, informationssökande kompetenser. När barnbibliotekarierna beskriver vilka kompetenser de tycker är viktiga och hurdan en bra barnbibliotekarie är, målar de upp en idealbild av den professionella, där det personliga och barnbibliotekariens engagemang utgör de viktigaste beståndsdelarna. Dessa ämnen diskuteras närmare i kommande temakapitel.

Barnbibliotekariens specialisering

Roma M. Harris menar, som vi såg i kapitel 3.4 att det finns ett allmänt antagande om att kvinnoyrken kräver så lite specialisering, att de kan utföras av vem som helst. Detta intryck förstärks av barnbibliotekariernas sätt att betona intresse framför egentliga kompetenser och av det faktum att det inte krävs någon formell utbildning för specialiseringen. Detta kan sägas vara fallet även med andra bibliotekarieprofessioner, men skillnaden skulle kunna vara att deras kärnkompetenser finns med i utbildningen. Med antagandet att vem som helst kan utföra yrkets sysslor, kommer idén om att det därför inte är värt så mycket. Inom kvinnoindominerade yrken kan det finnas en tendens att söka efterlikna utvecklingen i de maskulina professionerna i syfte att öka yrkesstatusen. Harris menar då att konsekvenserna av professionaliseringen kan leda till att aspekterna som innebär service och personlig kontakt tonas ned.

Roller och verktyg i den gemensamma repertoaren

I praxis utvecklas det enligt Wenger metoder för att kunna fullfölja verksamhetens målsättningar och uppdrag. Bokpratet är ett exempel på en metod som utvecklats av barnbibliotekarierna själva inom praxis och som blivit ett viktigt verktyg i den

gemensamma repertoaren. I praxis har man även hanterat den utmaning som litteraturförmedlingen innebär, genom att utveckla roller i litteraturförmedlingssituationen. Smidts olika roller, vilka presenterades i forskningsöversikten, är exempel på rolltagande som framträder tydligt i intervjumaterialet. Rollen som litteraturkännare exemplifieras då barnbibliotekarierna betonar vikten av att själva ha läst boken och rollen som socialantropolog då barnbibliotekarierna talar om vikten av att känna användargruppens kulturella mönster. Rollen som pedagog blir tydlig då barnbibliotekarien utgår från vem, inom den heterogena användargruppen, det är som man förmedlar till. Som marknadsförare försöker barnbibliotekarien ”sälja in” böckerna och entusiasmera barnen. Detta engagemang används även i rollen som vanlig människa, där bibliotekarien ger användaren ett personligt bemötande. Rollerna kan med Wengers synsätt ses som exempel på hur praxisgemenskapen arbetat sig fram till ett sätt som fungerar och som möjliggör barnbibliotekariens arbete.

Barnbibliotekarien som specialist?

En viktig fråga är huruvida barnbibliotekarierna upplever att de är specialister. Detta hänger nära samman med huruvida de i första hand ser sig som barnbibliotekarier eller främst betraktar sig som bibliotekarier i allmänhet. Hur detta kan vara beroende av *multipla medlemskap* eller beroende av *banor*, togs upp i den teoretiska analysen i kapitlet om yrkessocialisation. Här kan vi konstatera att det också är beroende av huruvida barnbibliotekarien arbetar integrerat eller isolerat i förhållande till det övriga biblioteket. Intervjudeltagarna beskriver hur en tydlig specialisering innebär såväl fördelar som nackdelar. Många vill söka samarbete med det övriga folkbiblioteket och skolbiblioteket, men söker också ökat samarbete mellan barnbibliotekarier.

Sammanfattningsvis kan sägas, att barnbibliotekariens särskilda kompetens framstår som specifik, samtidigt som den är svårfångad i beskrivning. Det som utgör kvalitén i verksamheten är den där extra servicen som barnbibliotekarien ger användaren och kontakten som upprättas mellan barnbibliotekarien och barnen. För att lyckas utföra detta och skapa hög kvalitet måste man gå in med engagemang i arbetet. Ibland framstår det nästan som om barnbibliotekarien har en ”specialisering i engagemang”. Barnbibliotekariens engagemang och intresse undersöks djupare i det sista temakapitlet där kalltanken spelar stor roll.

5.3 Barnbibliotekarier som yrkesgrupp

5.3.1 Barnbibliotekarie på fritiden

I intervjuundersökningen framträdde några särskilt utmärkande drag för barnbibliotekarier som yrkesgrupp. Ett tydligt drag är att arbete och fritid smälter ihop, berikar och inkräktar på varandra. I materialet kan man se tecken på att det finns realistiska mål för barnbibliotekariernas yrkesroll, till exempel att de ska kunna all litteratur. Samtidigt som det finns ett underförstått krav på litteraturkännedom, har endast ett fåtal av barnbibliotekarierna rimlig lästid. David uttrycker detta med att barnbibliotekarien ”förväntas ha koll på i stort sett nästan *all* litteratur som kommer ut” och här finns en skillnad mot vuxenavdelningen. För att hinna med att läsa utnyttjar David sin pendeltid till detta. David säger att den enda period då han inte läser barnlitteratur är på semestern. Men han framhåller att han gärna läser eftersom det är så

roligt. ”Man förväntas vara proffs, och ha en professionell inställning till de ämnesområden man ansvarar för. Men det är kul att göra det, det är bara att sitta och götta sig!”

Frida menar när det gäller litteraturkännedom, att ”man måste faktiskt läsa en del hemma”. Hanna reagerar däremot starkt mot förväntningarna på att en bibliotekarie ska läsa och vara uppdaterad samtidigt som de inte har någon lästid, så att detta får göras på fritiden. Följande citat belyser detta:

Hanna: Och det är helt *vansinnigt* alltså. Vilken annan yrkesgrupp skulle gå med på det?

Intervjuare: Varför tror du att bibliotekarier ’går med på det’?

Hanna: För att det är, det har setts eller ses som ett kall. ’Åh, det är så kul att jobba med böcker’. Man får göra det man älskar, så att då får man sin själ göra det utan betalning... lite så.

Hanna kommenterar också sin yrkesidentitet på följande sätt: ”Alltså jag *jobbar* som barnbibliotekarie, jag *är* inte barnbibliotekarie. Det finns en skillnad där.” Hon vill fastslå att det är en yrkesidentitet, inte en total identitet.

Flera av barnbibliotekarierna finner situationen pressande. Emma menar att låntagarna förväntar sig att man ska kunna varje specifik bok, tv-spel och så vidare. Därför stressar de nya medierna henne, då hon känner att hon inte ens har betald lästid; hur ska hon då kunna sätta sig in i allt det nya? ”Låntagarna förväntar sig att jag har läst varenda bok och att jag har spelat vartenda tv-spel.” Anneli menar att den stora bokutgivningen är ett ”ständigt problem” för att man aldrig hinner med allt nytt som kommer. Hon kommenterar också att det är bättre nu än det var förr då man ”ansåg att bibliotekarier skulle läsa av ren fri vilja”. Gunilla tycker att situationen på barnavdelningen är mer pressad än på vuxenavdelningen, då barnavdelningen har mer utåtriktad verksamhet och mer grupper som kräver särskilda förberedelser. Hon anser att det är mycket problematiskt att de inte har någon lästid. Detta gör att situationen blir mer pressad. Dock har barnbibliotekarierna på arbetsplatsen inte lika många informationspass längre, vilket gör att det har lättat något.

Mycket av verksamheten är uppsökande; på så sätt att barnbibliotekarierna får jaga lärare som ska komma till biblioteket med skolklasser, jaga tillräckligt med besökare till aktiviteterna och de ska väcka läslusten hos barn. Uppsökande verksamhet tar aldrig slut. Barbro beskriver barnbibliotekarier som ”ett släkte som gärna sliter. De är inte precis några som kommer klockan nio och går hem klockan fem”. Verksamheten är ändlös, vilket kan förklara att David känner det tråkigt att inte kunna tillgodose allas behov, att tvingas tacka nej till saker, och att inte hinna med allt som han vill göra i verksamheten.

5.3.2 Barnbibliotekarien och mammarollen

För medlemmar i en kvinnodominerad yrkesgrupp som arbetar med barn, ligger det nära till hands att mammarollen diskuteras, något som barnbibliotekarierna till viss del talar kritiskt om. Kompetensen som mamma kan ses som berikande för arbetet. I intervjuerna framgår att man kan tala med och möta barn i arbetet, eftersom man utvecklat denna förmåga genom att vara mamma till egna barn. Genom högläsning för de egna barnen växer bokenkunskapen och kunskapen om vilka böcker som fungerar bra. Barnbibliotekarier kanske läser mer hemma då de har egna barn, vilket de har nytta av i

arbetet. Relationen mellan att ha en yrkesidentitet som barnbibliotekarie och att vara mamma, är dock något som intervjudeltagarna både ser som positivt och negativt. En del ser fördelarna av att vara mamma för arbetet som barnbibliotekarie, medan andra ifrågasätter att mammarollen skulle påverka deras yrkesidentitet eller till och med deras yrkesval. Andra nämner inte att de har barn i samband med intervjun, vilket kan vara ett tecken på att de vill markera att deras privata identiteter inte har något med deras yrke att göra.

Emma berättar om sin irritation över att kollegorna runt henne kommenterar hennes mammaroll i relation till yrket. Hon menar att det är ett helt och hållet frikopplat yrkesval:

Emma: Jag *har* inte valt det här yrket för att jag har små barn hemma. Jag blir hemskt trött på det. För jag var intresserad av barnkultur och barnverksamhet och barnlitteratur redan innan jag hade barn. Det var därför jag valde yrket. Jag valde yrket innan jag skaffade barn till och med. Så jag menar; jag förstår inte *varför* man måste göra denna koppling.

Gunilla ser fördelarna med att vara mamma i sin yrkesutövning. Den utåtriktade verksamheten tar mycket förberedelsetid och går ut över fritiden, men hon menar att ”det känns väldigt aktuellt och så, eftersom jag har barn hemma i rätt ålder. Så jag har ju lite gratis av dem och deras läsande och det jag läser för dem. Och är naturligtvis väldigt automatiskt intresserad av det på grund av dem då.” Hon säger också att ”så jag tror att det är en fördel att ha barn själv, när man är barnbibliotekarie. Det tror jag absolut”. Gunilla sätter alltså intresset för barn och barnlitteratur i samband med sin mammaidentitet. Emma vill absolut särskilja det yrkesmässiga intresset från mammaidentiteten.

Flera intervjudeltagare kommenterar kompetensen som mamma i relation till arbetet. Detta görs både genom att förklara sina kollegors intresse för arbetet med att de är mammor och genom att säga att kollegorna är mycket bra barnbibliotekarier trots att de inte är mammor.

5.3.3 Barnbibliotekariens upplevelse av status

Upplevelsen av status är också något som framkommer när barnbibliotekarier talar om sin yrkesgrupp. Anneli uttrycker att barnbibliotekarie inte ”anses lika fint”. Detta fick hon erfara redan under utbildningen, men även som yrkesverksam. Hon menar att det är störst omsättning på dessa tjänster, för att alla vill vara ”riktiga vuxenbibliotekarier”. Själv har hon dock fått bekräftat att ”man är väldigt mycket riktig som barnbibliotekarie”. Hon tar också upp att man kanske kan höja statusen för barnbibliotekarier som faktiskt vågar stå inför en klass och prata, eftersom hon inte tror att alla vågar det. Samtidigt framhåller hon: ”Jag anser att jag har ett jättebra yrke, och därför har jag bra status”.

Hanna talar också om statusen och menar, att även om alla tycker att det är jätteviktigt med barn och bibliotek, så syns det inte alltid i verksamheternas prioriteringar. ”Det finns någon sådan här hierarki, alltså forskningsbibliotekarier där uppe någonstans och sen vanliga bibliotekarier och barnbibliotekarier och sen så skolbibliotekarier”.

Barbro drar en historisk parallell till tillsättningen av barnbibliotekarietjänster på 60-talet då hon började arbeta, och menar att det var dessa tjänster som låg längst ner på prioriteringsordningen för bibliotekarierna.

Under intervjun ställdes frågor om intervjudeltagarna har en bild av hur en barnbibliotekarie är och hur de i så fall beskriver barnbibliotekarier som yrkesgrupp. Intervjudeltagarna svarade då självmant genom att berätta om sina schablonbilder av barnbibliotekarierna. Att svaret ofta blir en skämtsam schablonbild säger något om yrkesstatusen och yrkesgruppens bakgrund. Några exempel på schablonbilder är följande: Barnbibliotekarierna beskrivs som sagotanter eller ”tanter i plyschbyxor som sitter på golvet”. Dessa schablonbilder är helt kopplade till barnbibliotekarierna som kvinna, men också till den äldre generationen i professionen, ”en grånande skara”. Professionen uttrycks också vara en ”närmast total hegemoni av kvinnor”. Barnbibliotekarierna får kommentarer om att de väl bara ”leker” inne på barnavdelningen. Men även att de skulle ta hand om ”kräkande bäbisar”. Detta ger en oprofessionell bild av verksamheten, och klassar aktiviteterna som något av lägre status än till exempel det man sysslar med på forskningsbibliotek.

David talar om en eventuell yrkesframtid som forskningsbibliotekarie och beskriver hur han tror att hans yrkesidentitet skulle förändras då: ”Jag tror man hade blivit, jag vet inte, mer proffsig... Det förväntas vara kanske mer, få rätt information till rätt person, och inte hålla på med all den här kringtrevligheten så att säga, som man gör med barnen.” ”Kringtrevligheten” beskrivs alltså här som en motsats till ”proffsighet”.

5.3.4 Teoretisk analys

Multipla medlemskapet: Personlig identitet - Barnbibliotekarieidentitet

Utmärkande för barnbibliotekarier som yrkesgrupp är att yrkesidentiteten påverkas starkt av andra identiteter hos individerna. I detta tema redovisades parallellerna mellan barnbibliotekariernas yrkesutövning och deras fritid och inställning till mammarollen. Orsaken till att diskussioner om fritid och mammarollen ges så stort utrymme i analysen, är att det lades vikt vid detta i intervjudeltagarnas utsagor. Det framstod som att de påverkades starkt av det som Wenger kallar upplevelsen av gränser. Detta tyder på att de på skiftande sätt ser dessa faktorer som näraliggande yrkesidentiteten. Wengers teorier om multipla medlemskap behöver inte handla om medlemskap i olika yrkesgemenskaper, utan kan även användas för att undersöka gränser mellan personlig identitet och yrkesidentitet. Det skulle kunna uttryckas som två personliga identiteter som utnyttjas i yrkesutövningen; mammaidentiteten och den privata identiteten som litteraturintresserad. Det är en svår gränsdragning mellan barnbibliotekariernas yrkesidentitet som litteraturförmedlare och den privata identiteten som litteraturintresserad. Även mellan yrkesidentiteten, där barnbibliotekarierna är specialister på att kommunicera med barn i ett referenssamtal och mammaidentiteten där det är centralt att kunna möta barn på deras egna villkor.

Specialistkompetenser och yrkesgruppen

Ett tydligt exempel på kompetenser som det multipla medlemskapet får är litteraturkännedomen. I kapitel 5.2.2 presenterades litteraturkännedomen, som en av de tre viktigaste specialistkompetenserna som intervjudeltagarna ser i sin profession. Men det varierar mellan de olika biblioteken, hur mycket som satsas på litteraturkännedom hos barnbibliotekarierna. Detta visas i hur mycket lästid som avsätts. Barn-

bibliotekariernas lästid skiftar, mellan att vara flera timmar i veckan, till ingen alls. Dels hör detta samman med vilka prioriteringar barnbiblioteket gör i verksamheten och huruvida det främst är litteraturförmedling som framhålls. Men det kan också höra samman med huruvida man ser på litteraturkännedom som en kompetens som aktivt ska underbyggas under arbetstid, eller som en naturlig egenskap hos barnbibliotekarien; något denne får underhålla på sin fritid. Lästiden ger alltså signaler om hur mycket man värderar denna del av barnbibliotekariens kompetens, och vilken status litteraturkännedomen har. Det är dock viktigt för yrkesidentiteten att specialistkompetenserna värderas och ges utrymme i verksamheten. Ett ”problem” med litteraturkännedom är, att det är en oklar gränsskillnad mellan fritidsläsning och läsning inför arbetet. Barnbibliotekarier läser också ofta det som intresserar dem själva. De kan välja bort litteratur för en viss åldersgrupp eller vissa genrer, om den inte ingår i deras intresse. Kompetensen blir på så sätt godtyckligt vald. Detta understöds av att barnbibliotekarien själv måste tycka om böcker, för att kunna inspirera barnen till läsning. Fritid och arbete flyter då lätt samman för barnbibliotekarier, och kan till och med sägas förväntas göra så. Det de gör på fritiden grundar automatiskt yrkeskompetensen.

Fritid och arbete kan också ses flyta samman, när det gäller identiteterna som mamma och som barnbibliotekarie. Egenskaper utifrån erfarenhet som förälder är naturligtvis nyttiga. Dock verkar relationen till en mammaroll oundvikligen komma upp i diskussioner om kvinnodominerade yrken, där man arbetar med barn. Intervjudeltagarna har olika syn på detta. Antingen ser de det som självklart, att de kan utnyttja den kompetens inför yrket som de får som mammor, genom att veta hur man möter barn på deras egna villkor, att man utvecklar en ”högläsningskompetens” hemma bland annat. Eller så reagerar de starkt på kommentarer om att de inte skulle ha haft intresset för barn och barnlitteratur, om de inte var mammor. Detta kan ses som en kritik mot att de inte skulle kunna ha en professionell identitet frikopplad från sin personlighet. Det kan tolkas som att det inte bara är arbetsuppgifterna som suddar ut gränserna mellan arbete och fritid, utan också identiteterna; barnbibliotekarie på fritiden – privatperson på arbetet. Det blir särskilt tydligt när en intervjudeltagare gör skillnad på att ’vara barnbibliotekarie’ och att ’jobba som barnbibliotekarie’. Använder man Wengers multipla medlemskap som tolkningsmodell undviks dock att barnbibliotekarie skulle vara en allomfattande identitet som sträcker sig in på fritiden.

En kvinnodominerad yrkesgrupp

Utmärkande för barnbibliotekariernas kollektiva yrkesidentitet är, som tidigare diskuterats, att de är en kvinnodominerad yrkesgrupp med en bakgrund av låg status och ett ursprung i kalltanken. Bland bibliotekarier kan barnbibliotekarier stå för de mjukare, ”kvinnliga” värdena inom professionen. Fokus ligger på mysiga sagostunder med barn, att läsa böcker och att ha pysselaktiviteter. Inte på de mer maskulina, professionella delarna, som innebär informationssökning eller tekniska kompetenser. En av intervjudeltagarna är dock inne på en förändring för barnbibliotekarierollen och söker ett sätt att koppla samman barnbibliotekariens traditionella uppgifter med det modernare och virtuella. Kanske är detta vägen för barnbibliotekarier att gå, för att upprätthålla sin status som profession. Man ”härmar” då de maskulina yrkena som professionsstrategi. En annan väg är, enligt Harris, att ta tillvara sina kunskaper och lyfta fram de kvinnliga aspekterna av yrket som professionalism.

Kallet

Harris menar, att genom att se bibliotekarieprofessionen som ett kall har man kunnat segregera den som ett kvinnoyrke och visa på att kvinnor var bättre lämpade för yrket. Om man ser praxisgemenskapen som ett utrymme för Wengers multipla medlemskap, kan man säga att det krävs en viss typ av personlig identitet för att arbeta som barnbibliotekarie. Det finns uppenbara tendenser i resultaten, att kvinnor skulle vara bättre barnbibliotekarier för att de även har en mammaidentitet. Eller tvärtom, att de har valt att bli barnbibliotekarier för att de är småbarnsmammor. Om det i vårt urval funnits manliga barnbibliotekarier med barn, hade en föräldrakompetens i stället kunnat bli föremål för diskussion.

När kallet ses vara så framträdande inom yrkesgruppen, kan status problematiseras utifrån att prioritet för barnbibliotekarier är engagemang och intresse för arbetet, inte för yrkesstatus. Konsekvenser blir ett sämre utgångsläge i professionaliseringsstrategier. Barnbibliotekariernas specialistkompetenser, som exempelvis litteraturkännedom, förpassas ibland till ett personligt intresse och barnbibliotekarierna får "kompetens-utveckla" sig på fritiden. Som Hanna säger i intervjun, är kallet en förklaring till varför bibliotekarier "går med på" att läsa in sig på sin fritid.

5.4 Barnbibliotekariens ideologiska och idémässiga grund

I det följande kapitlet undersöks den ideologiska och idémässiga grund, utifrån vilken barnbibliotekarierna resonerar och tänker kring sin yrkesroll. Detta för att undersöka om barnbibliotekarierna som grupp kan sägas omges av ett ideologiskt hölje och för att kartlägga gemensamma föreställningar, som eventuellt avspeglas i en kollektiv yrkesidentitet.

Barnbibliotekariernas värdegrund är till stor del gemensam med det övriga folkbiblioteket. Inledningsvis ges utrymme till att lyfta fram denna gemensamma ideologiska grund, eftersom den framstår som mycket viktig för barnbibliotekarierna i undersökningen. Därefter presenteras ytterligare fem delteman, vilka framstår som särskilt intressanta i materialet; synen på lust och bildning, förhållningssättet till användaren, missionen, det personliga engagemanget, samt förändring och förhandling.

5.4.1 En demokratisk värdegrund

Det ideologiska höljet är i mycket gemensamt med det övriga folkbiblioteket. På frågan om varför biblioteket är viktigt för barn, tar flertalet barnbibliotekarier tillfället i akt för att betona hur viktigt *hela* folkbiblioteket är som institution, för såväl barn som vuxna. Alla intervjudeltagarna ser biblioteket som en viktig mötesplats i samhället och Carolina beskriver detta i följande citat:

Carolina: Jag tycker biblioteket är en otroligt viktig institution rent allmänt, det är i princip den *enda* plats i samhället idag, där du inte har *något* krav på medlemskap eller köptvång. Där du inte känner att du måste prestera någonting.

Flera intervjudeltagare påpekar hur viktigt biblioteket är ur demokratisk synvinkel. Det faktum att biblioteket är gratis ger en möjlighet för alla att ta del av läsupplevelserna, böckerna, datorerna och programverksamheten. Gunilla ser biblioteket som en öppen

och demokratisk inrättning, som är viktig att värna om. Emma säger att ”framför allt är det lite den här jämlikhetstanken, alla har tillgång till biblioteket, det är gratis.” Hanna tycker precis som de övriga intervjudeltagarna att biblioteket är viktigt för att det är gratis och säger; ”När det är öppet – är det öppet för alla.”

David utvecklar tanken om hur biblioteket kan vara en viktig mötesplats för just barn och beskriver biblioteket som; ”En mötesplats, ett rum för dem att vara, där de känner sig hemma, välkomna. Där de känner att de har uppbackning, kanske *mer*, än bara litteraturen så att säga.” Barbros tankar är liknande. Hon säger att biblioteket kan vara ”som en fristad på många sätt” och att barnen ”kan komma hit och vara sig själva”.

Det är inte enbart för barnen som barnbiblioteket är viktigt. Både Frida och Barbro lyfter fram barnbiblioteket som en viktig plats för hela familjen, för unga mammor och som en del av familjelivet och familjesammanhållningen. Anneli avslutar sin utläggning om varför biblioteket är viktigt för barn, med att lite skämtsamt säga. ”Jag tycker biblioteket är viktigt! Men då är jag part i målet!”

5.4.2 Lust och bildning

Folkbiblioteket har alltid haft en viktig ideologisk grund i folkbildningstanken. Att fostra och bilda just barn är kanske något som ligger ännu närmare till hands. För barnbiblioteket har den pedagogiska grunden alltid varit viktig, men förhållandet till skolan har sett, och ser fortfarande, olika ut.

Barbro: Det kan ju vara mer eller mindre så att i någon liten stad hänger det mer ihop med skolan än vad det gör här. Men, *jag* tycker nog personligen att det är viktigt att det finns något ställe som *inte* hänger ihop med skolan så mycket. För det är många barn, som när skolan är slut är ganska trötta på skolan.

Hanna, som har en bakgrund som skolbibliotekarie, ser tydliga skillnader mellan de båda yrkesrollerna. ”Här är det mycket mer inriktat på lust och fritid och att det är kul.” Flera av de andra intervjudeltagarna beskriver också denna skillnad mellan skolbibliotek och barnbibliotek. Carolina ger uttryck för vad hon ser som skillnaden mellan hennes roll som barnbibliotekarie och skolbibliotekariens yrkesroll.

Carolina: *Vår* roll är lustläsningen. Vi ska inte pyssla med det pedagogiska skolarbetet och vad som handlar om källkritik, eller var man hittar information. Men det är klart att vi gärna visar upp biblioteket, och hur man hittar, om man ska göra ett arbete om det ena eller det andra, det är klart att vi visar de böckerna också. *Om* ett barn kommer och frågar efter det. Men det är inte *vår* uppgift att ha faktaböcker till skolarbeten så att lärare kan komma hit och fråga ’vi behöver en temalåda om rymden, kan ni plocka ihop det till oss?’. Det är inte *det* som är *vår* huvudsakliga uppgift. *Vår* huvudsakliga uppgift är barnens lustläsning. Vi ska, jag ska se till att barnen tycker att det är kul att läsa på fritiden, för läsningens skull. Sen riktar vi oss mycket till skolorna här, för det är ett lätt sätt att nå barnen. Att de kommer hit på bokprat, under skoltid med klassen.

När David ska beskriva vad som skiljer barnbiblioteket från det övriga folkbiblioteket, är det återigen skillnader mellan lust och bildning som lyfts fram.

David: Det kanske ligger *mer* fokus på vuxendelen, alltså på folkbiblioteksdelen, när det gäller rent faktainsamlade, än det lustfyllda läsandet, även om det finns där också. Fast det är gradskillnader, det är det [...] Det är nog just det, *lusten* den är mer i fokus hos oss.”

Barnbibliotekarierna är alla överens om att lustläsningen är barnbibliotekets huvudsakliga uppdrag. Men det framstår ändå som att en del barnbibliotekarier har en liten annorlunda agenda och bakomliggande motiv till lustläsningen. Dessa skilda motiv framträder olika starkt inom en och samma individ. En del beskriver en balansgång mellan lust och pedagogik inom den egna verksamheten. Emma säger att "*absolut* ska det finnas underhållning och en lust, en glädje i att komma till barnbiblioteket. Samtidigt som mycket av vår verksamhet är en form av pedagogisk verksamhet". David talar liksom Emma om barnbibliotekets pedagogiska roll, men menar samtidigt att barnbiblioteket har en ännu större uppgift i att entusiasmera. Utöver lusten och läsoplevelsena nämns språkutveckling och lästräning som viktiga delar av barnbibliotekets viktiga uppdrag. Endast någon säger "och sen kunskaper naturligtvis".

Kvalitetsdiskussionen kan ses som ett exempel på synen på vad som är uppdraget. Hanna säger sig ha en "pragmatisk syn på böcker och läsning" och utgår från vad ungdomar gillar att läsa och "vad som går hem".

Hanna: Även om man själv kan tycka 'vilken klyscha det är i den boken'. Men de gillar det och då är det bättre att de läser det, än att de kommer till biblioteket och får något slags: 'sådana böcker har inte vi här'. Och det är någonstans att börja. För till slut kommer de också att tröttna på de böckerna, förhoppningsvis, och gå vidare. Och även om de inte gör det - så är inte det hela världen.

Emmas inställning är delvis annorlunda. Hon talar liksom Gunilla om folkbildningen och säger; "Jag har fortfarande någon form av folkbildartanke". Hon förklarar hur hon känner sig vara kluven i kvalitetsdiskussionen.

Emma: Ska man köpa till alla för gemensamma pengar så ska man inte köpa vad som helst, utan man ska tänka på att det är god kvalitet. Samtidigt som jag kan tänka: För vuxna, de kan själva avgöra om de vill läsa Sidney Sheldon eller August Strindberg. Medan barn tar det som står i hyllan. På det sättet kan jag tänka att vi har ett större ansvar. [...] Som du märker är jag kluven, för jag kan tycka för mig i grunden, i djupet är det viktigare att ett barn läser, än att det läser något som är högstående litteratur, med fantastisk meningsbyggnad. Men, kanske har vi på något vis ändå lite mer ansvar vad gäller kvaliteten när det gäller barnen. Därför att vuxna kan göra den bedömningen själva. Men det är jättesvårt.

5.4.3 Förhållningssätt till användaren

I intervjumaterialet betonas hela tiden det speciella förhållningssättet till användaren. Ibland är det enbart på ett mer konkret plan, som en form av kompetens, exempelvis att veta vad barn tycker om att läsa. Men det framstår ofta, inte enbart som en instrumentell kompetens, utan snarare som ett känslomässigt, personligt sätt att förhålla sig till användaren. Det tycks handla om något mer än att enbart ge god service, eller kanske - att ge god service tycks vara något personligt. Barnbibliotekariernas utsagor är intressanta att reflektera över, utifrån spänningsfältet mellan det personliga och det professionella.

På frågan om vilka särskilda kompetenser som krävs för att arbeta som barnbibliotekarie och som kanske inte krävs inom andra bibliotekarieyrken, svarar Barbro med att lyfta fram det speciella förhållandet till användaren.

Barbro: Jag tycker fortfarande att det är mycket, mycket viktigt att man tycker om barn. Det är nästan det allra viktigaste. Sen alla sådana här tekniska lärdomar, det kan man lära in. Men att tycka om barn, vet jag inte om man kan lära in.

När Barbro längre fram under intervjun ska beskriva hur en bra barnbibliotekarie är, återvänder hon till att framhålla vikten av att tycka om, och dessutom förstå, barn. ”Återigen det här att man ska tycka om barn [...] och ha förståelse för dem och kunna sätta sig in i vad de vill ha och så.” Carolina betonar också det nödvändiga med att vara intresserad av barn.

Carolina: Jag tror att man måste vara intresserad av *barn*. Alltså, på något sätt, sen att man inte älskar barn, eller inte har barn själv, men jag tror att det ställs andra krav som barnbibliotekarie. Just vad gäller bemötande. Man måste bemöta barn på ett annat sätt än vad man kan bemöta vuxna, och tänka på ett annat sätt.

Anneli menar att det finns vissa personliga egenskaper som man måste ha för att passa som barnbibliotekarie. Bland annat ser hon förhållningssättet till barn som mycket viktigt. ”Man måste tycka att barn är intressanta. Och spännande att prata med.” Emma säger att det krävs ett lite speciellt sätt och att man måste ”kunna föra ett lika seriöst och lika allvarligt menat samtal med en treåring och verkligen ta det på allvar”. Emma utvecklar i nedanstående citat sina tankar kring barnbibliotekariens förhållningssätt till barnet.

Emma: Alltså hur man möter de små barnen. [...] Att man märker att man har en fallenhet för det och ett intresse för det. Att kunna prata med barn handlar jättemycket om ifall man har intresset. Är jag *intresserad* av att sätta mig på huk och prata med den här treåringen, eller tycker jag att de bara är något som springer runt och är i vägen.

Men att intressera sig för barn, tycka om barn och ha fallenhet för att arbeta med barn är inte det enda som lyfts fram i intervjuerna. Gunilla menar också att barnbibliotekarien måste vara öppen i mötet med barnen och lyssna på vad de vill ha. Frida vill inte överdriva betydelsen av att vara intresserad av barn och säger: ”Jag tycker att man ska väl vara lite intresserad av barn, alltså man ska kunna prata med barn.” Samtidigt menar Frida att ”det finns vissa barnbibliotekarier som jobbar med barn för att det är så gulligt och sött, och så ser jag inte riktigt mitt arbete. Det gör jag inte”.

David tycker inte att förhållningssättet till barn måste vara annorlunda än det är gentemot andra användargrupper ”Det räcker att försöka vara vänlig, och tycka om att jobba med människor och sådär. Sen om det är ett barn eller om det är en vuxen, det spelar inte sådär jätteroll, egentligen.” Längre fram i intervjun säger David dock, att det är en fördel om man som barnbibliotekarie är mer personlig när man arbetar med barn. Han menar dessutom, att barnbiblioteket skiljer sig från det övriga folkbiblioteket i detta avseende.

David: Det handlar *mycket* om att bygga upp relationer. Det behöver du inte göra på samma sätt med en vuxen. [...] Man hejar på de låntagare man känner igen och så vidare. Men man märker att det blir... det är en närmre relation med barn än vad man får med en vuxen låntagare.

5.4.4 Missionen - Arbetets värde

Flera av barnbibliotekarierna ser ett högre motiv med sitt arbete. För vissa intervjudeltagare framstår detta högre motiv som en klart formulerad mission. Andra talar mer

allmänt om vad de vill uppnå, vad de kan göra för skillnad och varför deras arbete är viktigt. Alla barnbibliotekarier upplever att deras arbete är betydelsefullt på ett plan bortom det privata och ekonomiska.

För Carolina är det tveklöst så, att hon ser läsfrämjandet som en mission. Hon arbetar på en barnavdelning där litteraturförmedlingen är i fokus och de satsar helhjärtat på bokprat. Genom hela intervjun talar hon entusiastiskt om hur litteraturförmedlingen driver henne och hur hon vill ”lyckas väcka någonting” hos barnen.

Carolina: Att väcka läslust är det viktigaste för mig. [...] Och så, när man hittar den där boken; man ser gnistan tändas. Det är *då*. Det är nog det som driver mig. Att jag tycker det är så *fantastiskt* med böcker. Jag har haft en sådan stor glädje av det i hela mitt liv. Jag älskar fortfarande och jag tycker det finns så mycket *bra* barnböcker och jag vill ge barn tillgång till den otroliga värld som faktiskt finns i böcker. [...]. Det är det som känns, ja, det är det som driver mig tror jag.

Emma ser barnens språk- och läsutveckling som sin mission.

Emma: Barnbibliotekarie kände jag mera som någon form av ”kall”. Låter löjligt tycker jag... [...] Men för mig har det hela tiden varit väldigt tydligt, att jag har valt det här yrket för att jag brinner väldigt mycket för de små barnen och deras läsutveckling och att det är viktigt att prata mycket med dem för att de ska få ett stort ordförråd.

Emmas sätt att tala engagerat och hela tiden återkomma till ämnet under intervjun, får det att framstå som en tydlig drivkraft. Hon talar även argumenterande för sin sak, då hon beskriver prioriteringar av andra medier som ett eventuellt ”hot” mot böckerna och läsoplevelsena. Emma beskriver denna drivkraft, som att den kommer inifrån henne. ”För *mig* är det mera rätt att lägga trycket på böckerna och läsoplevelsena. Men det är så att när man ska göra val så går man efter sitt eget hjärta.”

Hanna tycker att hon har ett viktigt arbete och säger att ”man känner att man betyder något, att man gör någonting”. Hon ser sin mission i att vidga barns och ungdomars vyer och ge dem tillgång till all slags kultur. Detta menar hon blir extra tydligt i de fall då barnen kommer från hem, där man inte läser.

Hanna: Där märkte man att man gjorde en jättestor skillnad. När de eleverna började sjua. De lånade hem *högväs*, bara *slukade* dem. Precis som om de var hungriga och inte hade fått göra det här innan. Så där kände man verkligen att det gör skillnad. Att man gör deras värld lite större. [...] Världen är lite större än [NN]. Och det, det är häftigt. Och inte bara att hela den verkliga världen är stor, utan hela fantasivärlden blir större också. Mm... det är ett kul jobb jag har!

David ser en mission i att fånga högstadielärover, särskilt pojkar som går in i en lässvag period. Han ser också fördelar med att vara en ung man och menar att det gör det lättare att bokprata om en ”glödande kärleksroman och få ganska många att känna att det inte är nördigt att läsa det”. Anneli ser sin mission i att fånga barnens intresse och verkligen lyckas i litteraturförmedlingen. Särskilt utmanande tycker hon att det är i de fall, då barnen är ointresserade i början.

Anneli: Jag har två fall som jag hade nu i höstas och som jag tycker är jätteroligt för mig som bibliotekarie. En speciallärare kom och jag fick recensioner som eleverna hade skrivit efter att ha läst en bok. En av pojkarna som läst sin första bok, och han var helt entusiastisk över boken, skrev nästan

lika mycket som hela boken. Det var jätteroligt, då blir man glad. [...] Då fick jag ändå ett kvitto på att jag fångat in någon. Och likadant [...] en kille som hade läs- och skrivsvårigheter och verkade totalt ointresserad. [...] Och så hade jag en bok som jag plockade fram, och han bara tittade på den och sög till sig den. Sen kunde jag följa hur han beställde alla delar i serien. Och det tycker jag kändes jätteroligt att se. Där kan man verkligen få kvitton på att man gör ett bra jobb.

Anneli arbetar också mycket med att ”jaga lärare”, för att de ska komma på besök med sina klasser. Hon ägnar mer energi åt detta än andra kollegor, kanske mer än arbetet egentligen ”kräver” och det framstår som en slags självpåtagen mission. Men eftersom hon tycker att det är viktigt att alla klasser kommer till biblioteket, är hon mycket ihärdig i sin uppsökande roll. Både David och Anneli använder fysiska begrepp som att ”fånga” och ”jaga” när de beskriver barnbibliotekariens mission. David säger, att man som barnbibliotekarie inte bara kan sitta bakom disken och vänta. Barnbibliotekariens roll framstår som mycket aktiv, utåtriktad och uppsökande. ”Man måste vara beredd att ta aktiv kontakt så att säga. Många kommer in och bara ställer sig vid hyllorna, det gäller att fånga upp.”

Barbro betonar vikten av att barnbibliotekarien kan sätta sig in i vad barnet vill ha och använder en gammal slogan för att sammanfatta barnbibliotekets mission: ”rätt bok, till rätt barn, vid rätt tidpunkt”. Gunilla ser barnbibliotekets primära mission som att barnen ska få böcker med sig hem. Hon beskriver en konflikt mellan vuxen- och barnavdelningen på hennes bibliotek, där de ute i vuxendisken inte velat låna ut böcker till skolbarn utan lånekort. På vuxenavdelningen ville de uppfostra barnen, samtidigt som man inne på barnavdelningen ansåg att den litteraturförmedlande missionen var mycket viktigare än att hålla på regler.

Frida, som är teamledare, ser sin mission i förändringsarbetet. Hon betonar vikten av omvärldsorientering och ett ökat utåtriktat samarbete. Det interaktiva och ny teknik ser hon som en möjlighet att göra barnbiblioteket mer anpassat till barns sätt att tänka. Hon berättar om barnbiblioteket i NN, som ett inspirerande exempel på hur man har kopplat samman barnbibliotek med modern teknik och konstruerat snillrika tekniska lösningar för barn. Frida talar också mycket entusiastiskt om hur man kan förändra det fysiska rummet och hylluppställningen på ett sätt som utgår från barnens tankevärld. Hon berättar om ett barnbibliotek där man ”till exempel har man placerat böcker om fiskar längst nere och böcker om fåglar lite högre. Och det tycker jag är jätteintressant!”

5.4.5 Personligt engagemang

När Anneli ska beskriva en bra barnbibliotekarie, är ”engagerad” det första hon kommer att tänka på. Längre fram i intervjun fortsätter hon att beskriva barnbibliotekarier som mycket engagerade i sin yrkesroll.

Intervjuare: Hur skulle du beskriva barnbibliotekarier som yrkesgrupp?

Anneli: Kan man det? Ofta väldigt engagerade för barn och intresserade utav barns läsning. [...] Det kan ligga en poäng i det att man kanske inte ska jobba med barn hur många år som helst. Jag hade inte trott att jag skulle kunna hålla på så länge, men jag känner fortfarande att jag har mer att ge, och att jag har ett engagemang för det. Men jag tror att man ska vara, när man börjar inte tycka det är roligt längre, för det vet jag andra som sen har gått vidare och blivit så att säga vuxenbibliotekarier, för att de kanske känner det att det blir samma sak de gör år efter år. [...]

Intervjuare: Tänker du då, att det krävs *mer* engagemang som barnbibliotekarie än vuxenbibliotekarie?

Anneli: Ja, det tycker jag. För att du ska kunna orka med att se de här barnen, på något sätt, jag kan inte riktigt sådär förklara det, men, vuxna kanske inte behöver det på *det* sättet.

Emma talar engagerat om sitt yrke och att inriktningen mot barnverksamhet kändes mer som ett kall än en inriktning mot ”informationsbiten”. När hon ska förtydliga vad hon menar med detta låter det såhär:

Intervjuare: Du talar nästan om ett ”kall”.

Emma: Ja, fast jag menar inte det! För jag har aldrig haft det där kallet, sen jag var liten eller så. Men det är klart att när man tittar i lönekuvertet, inser man att man har inte valt jobbet för att det är en så fantastisk hög lön. Utan det här jobbet har man valt för att det är något man verkligen brinner för och tycker är viktigt. Det är väl mer det, än att jag skulle ha ett kall. Utan det här är något jag verkligen, verkligen trivs med och brinner för.

I samtalet med Hanna får arbetsglädjen stort utrymme.

Hanna: Alltså det är väldigt roligt. Det är ju ett väldigt roligt jobb. Kul att kunna leka på jobbet om man så säger. Alltså de sidorna, de barnliga sidorna av en och sagor och ramsor och sjunga och jobba med barn. Och försöka förmedla det. Det är roligt med böcker.

David talar om vikten av att ha ett brinnande intresse och att tycka att det är roligt att arbeta med barn. ”Ungarna känner av allting direkt. Om det är äkta eller inte, faktiskt... så ett brinnande intresse, får man ha”. Längre fram i intervjun säger David att han ”*måste* känna ett glödande intresse, [...] måste känna glädje inför jobbet”. David berättar att det är svårt att hinna med ibland. ”Man vill göra *allt*.” Han menar också att det är ett arbete som kräver mycket av en och att han måste vara i sitt esse för att verkligen lyckas i litteraturförmedlingen. ”Ibland så gör du de grejor du bokar in, gör du inte särskilt bra ibland. Alltså, mindre bra dagar så att säga. Att man känner att ’okej, då har du en chans men den här klassen’. Och du går in där och du känner att det funkar inte riktigt. Klickar inte.”

Frida är mycket engagerad i sin yrkesroll som barnbibliotekarie och teamledare. Genom hela intervjun sjuder det av förändringslusta och idéer om hur man skulle kunna göra biblioteket ännu bättre för hela målgruppen. Men det är svårt med förändringsarbete, menar Frida och säger; ”sen är det inte så roligt att ha den här uppgiften alla gånger, men man får tänka på barnen då”.

I kapitlet om litteraturkännedom berördes det faktum att flertalet av de intervjuade barnbibliotekarierna vittnade om att man måste ha läst böckerna för att kunna tipsa barnen om dem. Barnbibliotekarien måste på detta sätt använda mer av sina personliga erfarenheter och mer personligt engagemang för att lyckas entusiasmera barnen, medan man kan ge vuxna boktips på förnuftsmässiga kriterier. I citatet nedan utvecklar Carolina denna tanke:

Carolina: För att till en vuxen kan man rekommendera böcker och säga att ”nämen jag har inte läst den, men min mamma har läst den och hon tycker den är jättebra” Till ett barn så måste man själv ha läst boken. [...] Jag måste kunna berätta om den, måste kunna elda, [...] sälja in den eller vad man nu ska säga.

Anneli beskriver samma erfarenhet. För att lyckas i litteraturförmedlingen till barn räcker det inte att känna till att en bok har fått goda recensioner. Utan barnbibliotekarien måste veta om boken är ”blodig” och ”spännande”.

5.4.6 Förändring och förhandling

I kapitel 5.1.2 undersöktes kontinuitet och diskontinuitet utifrån yrkessocialisation och hur nya medlemmar antingen kunde ge upphov till förändringar av yrkespraktiken eller välja att föra vidare den tradition som råder. Men förändringar kan också komma utifrån i form av exempelvis samhällspolitiska eller teknologiska förändringar, nya trender eller nya medier.

I detta delkapitel undersöks synen på tv-spel, vilket utgör ett exempel på en aktuell förändring som kommit utifrån och som givet upphov till en diskussion barnbibliotekarierna emellan. Några av barnbibliotekarierna tog självmant initiativ till att ta upp denna diskussion, som låg utanför intervjuguiden. Barnbibliotekarierna motiverar sina olika ståndpunkter utifrån den ideologiska värdegrunden. Hanna tar upp tv-spelen, som ett exempel på att hon anser det vara bibliotekets uppdrag att göra all kultur tillgänglig.

Hanna: Jag tror att jag ser det som att *all* kultur är välkommen till biblioteket och *all* kultur ska finnas tillgänglig för alla. Om man säger som tv-spel och sådant. Det finns barn som inte har råd att skaffa de här grejorna. Ska de bli utestängda från hela den världen då. Det tycker inte jag.

Emma säger att hon skulle vara positiv till tv-spel på biblioteket om det fanns ”obegränsat med pengar”. Då hade man inte behövt välja att köpa färre exemplar av en mycket populär bok. Hon beskriver reaktionen från kollegorna, då hon var kritisk till det nya mediet. ”Där försökte jag sätta mig på tvären så gott jag kunde. Men jag var då gammeldags och motsträvig och bakåtsträvande förstod jag.” Hon beskriver en press utifrån att ”poppa till sig” och vara mer öppen för förändringar. Det händer också att andra antyder att hon, som är så ung, borde vara mer öppen för förändringar.

Emma: Jag känner att jag *borde* egentligen vara mera ”modern” eller vad man nu skulle vara för något. Alltså vi var i NN och tittade på deras tv-spelsavdelning och jag kände mig som värsta surkärningen; ’Alltså ska vi verkligen lägga pengar på det här, och det här är väl inte bibliotekets verksamhet’. Och med var en tv-spelsfantast [...] När det då visade sig att jag var negativ. Då bara skrattade han och sa ’Hur gammal är du?’.

Frida är positivt inställd till tv-spel och tycker som regel att man måste prova på nya saker. Hon önskar att barnbibliotekariernas yrkespraktik vore mer omvärldsorienterad och kan inte riktigt förstå allt motstånd. ”Så är det varje gång i biblioteksvärlden, när det kommer video, när det kommer serietidningar eller något nytt, och jag tycker det är alldeles för mycket motstånd.”

David berättar att han var lite skeptisk till tv-spelen till en början men att han nu är ”mycket entusiastisk”. Han säger att ”många väljer att se att tv-spel är en extra dimension till berättelse” och menar att de spel som biblioteket köper in håller mycket hög kvalitet och att ett spel som ”Harry Potter” är ”en del i ett stort berättande på något

sätt, som andra spel inte är.” David kopplar på detta sätt det nya mediet till den litterära världen och kan på så sätt få det nya att passa in i de gamla värderingarna.

5.4.7 Teoretisk analys

Meningsfullhet i praxis

Demokratitanken är tillräckligt vag och allmän för att ena alla slags folkbibliotekarier och utgöra en gemensam värdegrund. Den kan ses som hela folkbibliotekets gemensamma konstruktion av mening. Demokratitanken, som innebär att alla folkbibliotekarier är del av ett större sammanhang, gör att man arbetar för ett högre syfte. Barnbibliotekarierna verkar mycket stolta över detta faktum och talar alla om den demokratiska värdegrunden, när de ska beskriva varför biblioteket är viktigt. De flesta säger dessutom, att biblioteket är *särskilt* viktigt för barn. Barnbibliotekarierna har i sin praxisgemenskap format en egen bild av mening, som till stor del utgår från en syn på barnet, som någon som är i behov av stöd och hjälp, uppmuntran och vägledning. Barnets behov är till stor del kopplat till språkutveckling och lästräning, men också till fantasi, upplevelser och vidgade vyer. Barnbiblioteket ska också fylla ett behov genom att vara ett ställe dit man kan gå, där det finns en vuxen till hands. Missionen kan förstås som det Wenger kallar för upplevelsen av meningsfullhet i praxis. Denna mening bör enligt Wenger inte ses som något instrumentellt, att bara få något uträttat, men inte heller som mening på ett abstrakt filosofiskt plan. Med Wengers synsätt blir missionen upplevelsen av mening som en vardagserfarenhet (1998, s. 66).

Lusten som förtingligad

Alla barnbibliotekarier är överens om att lustläsningen är barnbibliotekets främsta uppdrag. Lusten framstår i intervjuerna som en abstraktion som givits objektstatus och blivit referenspunkt. I objektsform bär den på det engagemang som funnits och finns i praxis. Lusten formar barnbibliotekariens syn på sitt eget arbete på ett genomgripande sätt. Hur skulle man exempelvis kunna arbeta i en verksamhet som har lusten som referenspunkt, om man inte själv kände engagemang? I sin förtingligade form har lusten kommit att utgöra *gränsobjekt* då barnbibliotekarierna avgränsar sig gentemot närliggande praxisgemenskaper. Intervjuerna har visat hur lusten lyfts fram då barnbibliotekarierna avgränsar sig gentemot såväl skolan som det övriga folkbiblioteket.

Bokpratet som förtingligat

Bokpratet är, som tidigare konstaterats, ett verktyg som kan sägas förtingliga barnbibliotekariens erfarenheter i praxis. I sin objektsform bär den på en föreställning om barnbibliotekarien, som någon som ska stå inför en grupp barn och med sin blotta entusiasm elda dem till att läsa böckerna. David beskriver i sin intervju hur man måste vara i sitt esse för att verkligen lyckas med bokpratet. Bokpratet som förtingligat kan sägas vara bärare av en syn på barnbibliotekarien, som förutsätter entusiasm.

Historier om ”omvändande”

I intervjuerna berättas många historier om hur barnbibliotekarierna på olika sätt fångat barn genom litteraturförmedling. Den här historietypen kan sägas utgöra en del av den gemensamma repertoaren och är talande för att beskriva vad som driver barnbibliotekarien och hur denne ser på sin mission.

Förhandling

Förändringar i omvärlden har enligt Wenger aldrig en deterministisk inverkan på praxis, utan leder alltid till förhandling inom praxisgemenskapen. Tv-spelsdiskussionen visar hur barnbibliotekarierna resonerat sig fram till en punkt, där de lyckats införliva det nya mediet i den redan existerande ideologiska värdegrunden.

Kontinuitet och förändring

Emma och Fridas inställningar till tv-spel på barnbiblioteket skiljer sig åt. De kan ses som ett exempel på det som Wenger beskriver som att förändrare och traditionella ibland kan ha svårt att förstå varandra. Frida tycker överlag att det finns alldeles för mycket motstånd till förändringar bland barnbibliotekarier och kan ses som ett exempel på någon som inser vikten av förändring, men tar stabiliteten för given. Emma skulle kunna beskrivas som motpolen, då hon oroar sig för allt som förändringarna kan innebära för det som utgör hennes värdegrund. Emma är också ett exempel på hur de unga inte måste vara de mest förändringsbenägna.

Engagemanget som resultat av praxis

Om man betraktar barnbibliotekariernas engagemang utifrån Wengers begreppsvärld skulle engagemanget kunna förstås som framdrivet av praxis. Den krävande situation som intervjudeltagarna beskriver där de måste ”jaga” och uppsöka användarna, omvända de ointresserade och läsovilliga, är i sig självt en missionerande praxis. För barnbibliotekarierna är engagemanget en nödvändighet för att kunna utföra arbetet på ett tillfredställande sätt. Detta engagemang tas till stor del för givet av barnbibliotekarierna och med Wengers praxisbegrepp kan det ses som en grundläggande antagelse och en del av en gemensam världsbild. Engagemanget är kanske inte alltid artikulerat, men det kan ändå ses som ett omisskännligt tecken på medlemskap i praxisgemenskapen och som något som möjliggör att arbetet i praxis kan genomföras. Att vara intresserad av barn och barnlitteratur kan, liksom engagemanget, liknas vid tysta konventioner och riskerar därför att betraktas som något individuellt och naturligt. I uppsatsen betraktas barnbibliotekariens engagemang istället som något som förhandlats fram i praxis. För att undersöka detta närmare används nu kalltanken som ett teoretiskt redskap.

Kallet

Engagemang och intresse är definitivt nyckelbegrepp i intervjuundersökningen. Flera av de intervjuade värjer sig dock mot tanken på ett kall, även i de fall då de själva fört den på tal. Eftersom kallbegreppet har en stark laddning och mycket ideologiskt bagage, är detta kanske inte särskilt förvånande. Den ursprungliga religiösa kallelsen, är med självklarhet fjärran från barnbibliotekariernas syn på sitt arbete. Även den senare, individualistiska kalltanken, formulerad av Florence Nightingale som en ”individuellt upplevd drivkraft”, kan nog upplevas som associerad med självupppoffring, snarare än lönearbete. Åsa Andersson (2002) tror dock att den mer sekulära individualistiska kalltanken, som innebär att man bör vara engagerad, intresserad av och tycka om sitt arbete, kan ha giltighet även idag.

Kallet som en idealbild av den professionelle

Andersson (2002) beskriver kallet som ett personlighetsideal, en mentalitet och ”en föreställningsvärld i en yrkeskultur präglad av ett specifikt idékomplex”. Överfört på

denna undersökning av barnbibliotekarier skulle detta kunna innebära ett barnbibliotekarieideal/ ett barnbibliotekariekall där man bör ha följande:

Engagemang

Idealet är att barnbibliotekarien bör ha ett brinnande intresse och engagemang, som ibland formuleras som en tydlig mission. Intresset och glädjen i arbetet spelar en viktig roll i barnbibliotekariernas självförståelse och identitet. Engagemanget ses som en förutsättning för att barnbibliotekarien ska kunna elda, entusiasmera, inspirera och förmedla litteraturen. Avsaknaden av engagemang, att ha tappat gnistan beskrivs som ett undantag och något som kan ske med åren. Om man inte lyckas upprätthålla engagemanget, är det flera av de intervjuade barnbibliotekarierna som menar att det är bättre om man går vidare till ”vuxensidan”.

Ett intresse för användargruppen

Den ideala barnbibliotekarien bemödar sig om att möta barnet på rätt sätt. Intresse och förståelse för barn är en förutsättning och resulterar i att barnbibliotekarien håller sig ajour med vad som händer i barnens värld. I kapitlet om specialistkompetenserna uttryckte intervjudeltagarna vikten av ett *intresse* för barn. Det räcker alltså inte bara med färdigheter för barnbibliotekarierna, utan det som istället betonas är ett intresse som kan ligga till grund för ett engagemang.

Ett intresse för barnlitteratur

En förutsättning för att barnbibliotekarien kontinuerligt ska kunna komma med nya boktips och hålla bokprat, är att denne läser mycket. Att ha en gedigen arsenal av böcker är ett annat ideal för barnbibliotekarien. Eftersom barnbibliotekarierna tycker att det är roligt att läsa barnböcker gör de flesta det frivilligt på sin fritid. Men det är tydligt att det är *intresset* för barnlitteratur som betonas, snarare än kunskaperna. Litteraturkännedom menar man är viktigt, men flera hävdar att den ändå kommer med ökande yrkeserfarenhet.

Ett personligt förhållningssätt

Barnbibliotekarieidealet grundar sig i ett personligt förhållningssätt. Detta stämmer väl överens med barnbibliotekariernas utsagor om att de i yrkespraktiken använder sig av sina personliga erfarenheter och att de själva måste ha läst boken de boktipsar om. Flera av barnbibliotekarierna har också vittnat om att de har en närmre relation till barnanvändarna. En av de intervjuade säger, att det krävs ett engagemang för att orka se barnen. Man ska alltså inte enbart ge en god service, återvinna de dokument som efterfrågas – utan barnbibliotekarien ska se det enskilda barnet. I intervjuerna beskriver barnbibliotekarierna också hur man får hitta sin egen form för bokprat och sagostunder, beroende på sin egen personlighet, om man till exempel är en teaterapa eller inte.

Ett uppsökande arbetssätt

Den ideala barnbibliotekarien sitter inte bakom disken och väntar. Istället drivs denne av sitt engagemang och sin mission till att förmedla läsoplevelser. Detta kan förstås som en viktig del av kallidealet. Både Anneli och David uttrycker sig i fysiska metaforer som att försöka ”fånga” barnen och bokstavligen ”jaga” lärare. Arbetssättet upplevs av flera bibliotekarier som mycket krävande och något som ibland kräver förberedelser på fritiden.

6 Diskussion - Barnbibliotekariens profession

Efter att empirin presenterats och diskuterats i ett teoretiskt sammanhang enligt fyra huvudteman i kapitlet Empiri - deskriptiv och teoretisk analys, presenteras analysens tredje steg i nästa delkapitel 6.2. Först besvaras emellertid uppsatsens forskningsfrågor med hjälp av resultaten från de teoretiska analyserna. Detta görs för att sammanfatta barnbibliotekariens identitet ur ett inifrånperspektiv, som språngbräda till professionskontexten.

6.1 Forskningsfrågorna besvaras

Tema 1: Barnbibliotekariers yrkessocialisation

- Vilken roll spelar inträdet i yrkesgruppsgemenskapen för utvecklandet av en yrkesidentitet?

Analysen har visat att lärandet intensifieras vid inträde i praxisgemenskapen, men att yrkesidentiteten utvecklas och formas genom ett ständigt pågående meningsförhandlande. Inträdet i den barnbibliotekariska praxisgemenskapen innebär alltså en avgörande period i formandet av yrkesidentiteten. Barnbibliotekarierna, som kom direkt från utbildning in i arbetet, upplevde ett stort glapp mellan de kunskaper de fått i utbildningen och de krav som ställs i yrkespraktiken. Detta glapp tyder på att lärandet sker kontinuerligt och är en lång process, där man bygger upp erfarenhetsbaserad kunskap och hittar sin egen form för arbetet. Yrkesidentiteten präglas också av praxis på den specifika arbetsplatsen, arbetsuppgifterna och verksamhetens inriktning.

De som hade tidigare yrkeserfarenhet, tog med sig erfarenheter och yrkesidentiteter in i den barnbibliotekariska praxisgemenskapen. Identiteterna behöver inte alltid ersätta varandra, utan en individ kan ha multipla yrkesidentiteter, och på detta sätt förbinda olika praxisgemenskaper och föra in nya perspektiv på verksamheten. Genom att beskriva barnbibliotekariernas identitetsskapande med hjälp av Wengers banor, blev det tydligt att identiteten formas utifrån var barnbibliotekarien varit och är på väg. De barnbibliotekarier som uttryckte en gränsbana, var snarare till förhandling om förändring. Förändringsviljan är mer beroende av vilken bana identiteten utvecklas i, än vilken generation man tillhör. De som gav uttryck för en inåtgående bana, med siktet inställt på ett fullvärdigt medlemskap, skapar sina identiteter i relation till den tradition och historia, som de vill bli en del av. De identifierar sig mer med bilden de har av barnbibliotekarien, förebilder i kollegor och anammar arvet.

Tema 2: Barnbibliotekariens yrkespraktik och specialisering

- Hur ser barnbibliotekariens specialistkompetenser och särskilda yrkespraktik ut?

Barnbibliotekariens identitet präglas av den specialisering som verksamhetens fokus på litteratur- och kulturförmedling innebär. Förståelsen för barnbibliotekariens kompetensbegrepp utgår från en innehållsorientering. Denna identifiering sker genom icke-deltagande i informationsförmedling. Det pågår dock ständiga meningsförhandlingar om vilket fokus verksamheten ska ha. Bland barnbibliotekarierna finns också vissa tendenser till att vilja omförhandla den gemensamma verksamheten. Mäklare från närliggande praxisgemenskaper kommer med nya perspektiv, främst när det gäller informationsförmedling och omvärldsorientering.

Barnbibliotekarierna beskriver sina tre främsta specialistkompetenser som personliga egenskaper, grundade i ett intresse. Den första kompetensen är ett intresse för barn, som utmynnar i en kännedom om användarens erfarenhetsvärld. Detta får barnbibliotekarien att vilja möta användaren på ett personligt plan och engagera sig i dess utveckling. Den andra centrala kompetensen är ett intresse för barnlitteratur. Barnbibliotekariens litteraturkännedom förtingligas som en ”arsenal”, vilken är formad av den personliga smaken och ackumuleras genom erfarenhet. Den tredje kompetensen är en utåtriktad natur, som grundar sig i ett uppsökande ideal, och barnbibliotekarien använder mycket av sin personlighet i förmedlingssituationen. Ett uppsökande ideal förtingligar ett intresse, vilket närmare berörs i samband med att missionen och kallet besvarar den fjärde frågeställningen.

Barnbibliotekariernas specialistkompetens är dels ett resultat av kraven i yrkespraktiken och dels ett resultat av meningsförhandlingar inom praxisgemenskapen. Barnbibliotekariernas specialisering tydliggörs då de avgränsar sig på olika sätt gentemot skolbiblioteket och det övriga folkbiblioteket. Graden av specialisering är beroende av organisationen på den enskilde barnbibliotekariens arbetsplats.

Tema 3: Barnbibliotekarier som yrkesgrupp

- Hur kan insikter om barnbibliotekarier som yrkesgrupp fördjupa kunskapen om yrkesidentiteten?

För att förstå yrkesidentiteten räcker det inte med att undersöka förhållandena inom praxisgemenskapen. Man måste också se professionens ställning i ett större sammanhang och undersöka hur yrkesgruppen påverkas av barnbibliotekariers kollektiva erfarenheter. Barnbibliotekariers ställning i förhållande till andra professioner kan, tillsammans med omvärldens faktorer, påverka och ligga bakom deras uppfattning av identitet, verksamhet och mission. Yrkesgruppens gemensamma erfarenheter och upplevelser är därför konstituerande för yrkesidentiteten.

Flera faktorer kan härledas ur att yrkesgruppen är kvinnodominerad. Barnbibliotekarier rör sig i en nexus av yrkesidentitet och personlig identitet, som tillsammans bildar idealet för barnbibliotekarien. Detta får som följd att det är en svår gränsdragning mellan fritid och arbetstid. Genom kallet motiveras att barnbibliotekarier får använda sin fritid för att läsa in sig på den litteratur de behöver för sina arbetsuppgifter, då de

ändå har ett stort personligt intresse häri. Barnbibliotekarien får ofta också agera med sin personliga identitet på arbetet, genom att dra nytta av erfarenheter de har utifrån mammaidentiteten. Det faktum att de personliga egenskaperna och identiteterna, som exempelvis att vara mamma, framhålls så pass mycket, innebär en mindre professionell framtoning. En annan faktor är det faktum att barnbibliotekarierna står för ”mjuka” kompetenser, som beskrivs på icke-professionella sätt. Eller så kan man se det så, att de professionella sätten att beskriva sina arbetsuppgifter på, är traditionellt ”manliga”. Det sätt som barnbibliotekariers kompetenser idag uttrycks på, medför att barnbibliotekarieprofessionen får svårt att hävda sig inom biblioteks- och informationssektorn.

En annan gemensam upplevelse av att ingå i en kvinnodominerad profession är erfarenheten av en lägre yrkesstatus. Kalltanken kan här sägas stå i strid mot en ökad status, då det är glädjen i arbetet som framhålls och vikten av verksamheten, istället för en professionsstrategi med karriärstegar och lönellyft.

Tema 4: Barnbibliotekariens ideologiska och idémässiga grund

- Hur kan barnbibliotekariens yrkesförståelse och förhållningssätt till användaren ses som ett uttryck för en gemensam meningshorisont och ett ideologiskt hölje?

Den gemensamma meningshorisonten visade sig i analysen sträcka sig bortom yrkesförståelsen och förhållningssättet till användaren och förstås bäst som ett ideologiskt hölje och värdegrund. Inom värdegrunden finns det som samlar barnbibliotekarierna som kollektiv och grundar för förhandlingar mot extern påverkan av professionen. Det samlande fungerar då som professionens kärna, som ger barnbibliotekarierna gemensamma referensramar. Kärnan blir den grund som professionen utvecklar sin verksamhet efter. Exempel på detta är vikten av litteraturförmedling, den gemensamma erfarenheten av användaren och en demokratisk grund. Men det finns också något olika ansatser inom värdegrunden. Exempel på detta är synen på lust och bildning, och vad som är det egentliga syftet bakom litteraturförmedlingen.

Centralt i värdegrunden är barnbibliotekariernas gemensamma engagemang och meningsfullhet i praxis. Det är en viktig del av barnbibliotekariers identitet och självbild att de upplever ett stort och unikt engagemang som kan ses grundas i kalltanken. Sammanfattningsvis uppträder engagemanget i intresset för användargruppen och den utåtriktade missionen. Detta engagemang är del av en idealbild för barnbibliotekarieidentiteten och är personligt i motsats till känslö- eller värdeneutralt. Eftersom lusten förtingligas i barnbibliotekets verksamhet bidrar detta till idealet av barnbibliotekarien som kallad till sitt arbete. Kallet är således nödvändigt för att bli upptagen i praxisgemenskapen, och därför en central del av yrkesidentiteten.

6.2 Barnbibliotekarien i en professionskontext

I detta analyskapitel förs en diskussion där olika teoretiska samband om barnbibliotekariers yrkesidentitet kan dras samman för en förståelse av barnbibliotekariers profession. Detta ställs i kontrast till folkbibliotekariens yrkesidentitet och utvecklingen av bibliotekarieprofessionen som den framställts i kapitel 2. De slutsatser som dragits om barnbibliotekariens identitet vidareutvecklas nu i en fördjupande diskussion om

professionen. Här skiftar vi perspektiv. Då yrkesidentiteten beskrevs utgick vi från ett inifrånperspektiv och barnbibliotekariernas egna upplevelser diskuterades. Genom att relatera identiteten till en professionsförståelse så används här ett utifrånperspektiv.

Bibliotekarieprofessionen som en nexus av perspektiv

Med Wengers begrepp kan bibliotekarieprofessionen ses som en nexus av perspektiv. Dessa olika perspektiv och självförståelser konkurrerar internt inom professionen och ibland har de olika professionsförståelserna mer övertag och dominerar starkare än andra. Vilket perspektiv som ska dominera över andra bestäms av flera faktorer, men inom bibliotekarieprofessionen har exempelvis samhällsförändringar, teknologisk utveckling, professionsteoretiska trender, professionsstrategiska hänsyn och en akademisering av bibliotekarieprofessionen lett till att bibliotekariens identitet omförhandlats och getts en delvis ny innebörd. Skouvig beskriver det som att bibliotekarieprofessionen hela tiden har strävat efter att definiera sig utifrån två huvudsakliga ”kriterier”. För det första genom att fastslå en gemensam kunskapsbas och för det andra genom att avgränsa sig till en motbild. (2006, s. 74) För barnbibliotekariens identitet har båda dessa sidor inneburit viss problematik.

Denna uppsats har visat att den föreslagna gemensamma kunskapsbasen för bibliotekarieprofessionen stämmer dåligt överens med barnbibliotekariens yrkesidentitet och yrkespraktik. En alltför stark betoning på informationsförmedling som en gemensam kunskapsbas, passar inte med den bild av yrket som de intervjuade barnbibliotekarierna ger. Även informationskompetens stämmer dåligt överens med barnbibliotekariens kärnområden, då de på detta sätt avgränsar sig gentemot skolbibliotekarierna. Den roll den föreslagna gemensamma kunskapsbasen spelar för en barnbibliotekarieidentitet, är i själva verket den av ett icke-deltagande.

Hur den motbild som bibliotekarieprofessionen vill avgränsa sig gentemot ser ut, blir här föremål för viss spekulat. En motbild skulle kunna antas vara det som rimmar dåligt med akademiseringen av yrket och det som är oklokt ur ett professionsstrategiskt perspektiv. En sådan motbild skulle uppvisa några av barnbibliotekariens särdrag, det vill säga kallet, det personliga i motsats till det professionella, samt de feminina mjuka sidorna i motsats till de teknologiska.

Men splittringen inom bibliotekarieprofessionen och mängden av perspektiv kan också vara en styrka. Ett ökat utbyte av perspektiv kan leda till att bibliotekarierna kan se sin egen praxisgemenskap med en utomståendes ögon, det som Wenger beskriver som en reflekterande praxis.

Man kan inte en gång för alla definiera en profession och slå fast vad yrkesidentiteten står för (Schreiber & Alsted Henrichsen 2006, s. 181). Den professionsdefinition som denna uppsats utgått från, beskriver det istället som att det sker ständiga förhandlingar såväl inom professionsgruppen som utåt gentemot användare, andra professioner, den omgivande organisationen och politiker. Denna uppsats kan ses som ett inlägg i konstruktionen av en självförståelse. I forskningsöversikten nämndes Ørom som ett exempel på hur man genom att utgå från en studie av yrkesidentiteten, kunde lyfta fram en särskild professionsförståelse och i förlängningen argumentera för den i en professionskontext. Att diskutera både profession och identitet har i uppsatsen gett oss två olika infallsvinklar, på ett sätt som upplevts berikande.

Barnbibliotekarien som strateg

Barnbibliotekarierna behöver bli bättre på att formulera sin verksamhet. Ofta utgår de från användarna när de formulerar sin verksamhet och ett uttryck som bokprat syftar till att ligga nära användarnas språkvärld och inte skrämja bort någon. Professionen behöver dock mer officiella, teoretiska sätt att uttrycka sin verksamhet. På detta sätt skulle barnbibliotekarierna kunna formulera sin profession på ett mer strategiskt sätt. Den övriga bibliotekarieprofessionen lutar sig på tunga begrepp som informationsförmedling och informationskompetens. Att dessa delar har införlivats i verksamheten har uppvärderat statusen. Barnbibliotekarierna, som har tagit en aktivt icke-deltagande ståndpunkt i denna del av verksamheten, måste kunna kommunicera vad *de* kan och varför litteraturförmedlingen är viktig. Enligt Schreibers tredje definition är det avgörande att professionsaktörerna på detta sätt själva går in i förhandling och definierar sin profession. I detta sammanhang problematiseras barnbibliotekariernas sätt att beskriva sin kompetens. Det uppstår svårigheter med hur barnbibliotekariernas kunnande baserat på yrkeserfarenhet, mjuka kvaliteter och engagemang ska omsättas till professionsstrategiska verktyg. Bokprat är en av de mest centrala arbetsmetoderna, men begreppet har en ovetenskaplig klang och en risk finns att det inte framstår som en professionell aspekt av barnbibliotekariernas yrkesutövning.

Även om det har skett en uppvärdering av status inom bibliotekarieprofessionen, verkar detta mera höra samman med akademiseringen av utbildningen, där fokus flyttats från biblioteksvetenskap till informationsvetenskap med IT-utvecklingen som grund. Roma M. Harris uttrycker det som att detta hör samman med ett förändrat fokus mot de maskulina delarna av professionen. Risken finns kanske att barnbibliotekariens erfarenheter helt enkelt förbises, när professionen skrivs om och ges en ny innebörd. I uppsatsen har det beskrivits hur barnbibliotekarier inte omdefinierat sin verksamhet i samma takt som den övriga bibliotekarieprofessionen. Det kan finnas många förklaringar till detta. En förklaring skulle kunna vara att barnbibliotekarierna har ett tydligt monopol på sin verksamhet, och att deras yrkespraktik inte upplevt samma hot utifrån och således inte haft samma krav på att omformulera sin verksamhet. Kanske håller barnbibliotekarier fast vid det traditionella för att även i fortsättningen behålla sitt väl avgränsade verksamhetsområde, och på så sätt stå sig i konkurrensen. En annan tänkbar förklaring är att missionen och kallet ger barnbibliotekarien en så pass stark idémässig övertygelse, att de lyckas hålla fast vid ”det traditionella”. Barnbibliotekarierna tycker att deras arbete är mycket viktigt och deras mission gör att de är starka i förhandling. Kanske har barnbibliotekarien med sin mission och sitt kall en konstruktion av mening i praxis, som är tydligare än många andras.

Den stabila värdegrunden utmanas ibland av ”hot” utifrån. Dessa hot kan komma från Abbots (1998) tre kontexter, men de tydligaste är de externa hoten utifrån den sociala/kulturella kontexten. Där påverkas biblioteksverksamheten av teknologiska förändringar och nya medier. Exempel på detta är vad man kan se förändrar bibliotekarieprofessionen i stort, möjligheten till att anamma en roll som förmedlare av information eller informationskompetens. Här har barnbibliotekarierna valt ett icke-deltagande. Ett exempel på ett annat externt hot är tv-spelen, som fortgående förhandlas i praxisgemenskapen. Barnbibliotekarierna hämtar argument utifrån sin värdegrund för att lyckas tackla förändringarna. De som är positiva till tv-spel försöker få detta nya medium att passa in i värdegrunden, genom att beskriva det som en del av berättandet, motivera dess existens genom att välja pedagogiska spel eller för att upprätthålla alla

användares demokratiska rätt till mediet. Genom dessa motiveringar lyckas barnbibliotekarierna hålla fast vid sin identitet då förändringar sker.

Vart är professionen på väg?

Genom analysen framgår det, att gränsen mellan en identitet som specialist eller generalist är en balansgång. Det finns en minskad identifikation med barnbibliotekarieidentiteten hos de intervjudeltagare som har bytt arbete ofta, eller kan tänka sig att göra det i framtiden. Detta är ett samband som man kan koppla till Abbotts (1998) resonemang om att färre människor idag har en livskarriär inom en profession. Det är möjligt att även barnbibliotekarier i slutänden kommer att bli mer av generalister, på grund av att de byter arbete oftare, och att färre av dem kommer att utveckla de särskilda specialistkompetenserna. Detta skulle kunna innebära att barnbibliotekarieprofessionen närmar sig bibliotekarieprofessionen.

En utveckling mot ökad eller minskad specialisering är också beroende av den väg som folkbiblioteket väljer att gå. Barnbibliotekarierna som professionsgrupp utgör en del av folkbibliotekens organisation och är beroende av den utveckling som folkbiblioteket tar. Barnbibliotekarierna i undersökningen är verksamma vid fem olika bibliotek inom lika många kommuner och de beskriver hur deras grad av specialisering är beroende av folkbibliotekets övergripande diskussion. Specialiseringen är således en fråga inte bara för barnbibliotekariernas profession.

De täta karriärsbyten som Abbott (1998) beskriver, resulterar i multipla medlemskap och detta är kanske något som kan göra professionsförhandlingarna än mer dynamiska och intressanta.

Reflektioner kring teori och forskningsbakgrund

Det teoretiska ramverk som uppsatsen utgått från har hjälpt oss att se ett nytt mönster. Vi har velat belysa materialet utifrån olika perspektiv och i ett tidigt skede upplevde vi att det inte skulle finnas en teori som skulle räcka för att förstå barnbibliotekariens yrkesidentitet och profession. Schreibers tredje definition av professionsbegreppet har varit en utgångspunkt, men vi fann att det var givande att hämta idéer ur andra professionsförståelser för att undersöka barnbibliotekariers professionella strategier och projekt. Intervjudeltagarna talade mycket om sina kompetenser och sitt yrke på ett sätt som resulterade i reflektioner kring professionsstrategi och gjorde att detta var ett intressant komplement till Schreibers definition. Vårt material visade också att barnbibliotekariernas identitet var präglad av att det är ett kvinnodominerat yrke. Därför blev det användbart med ett genusperspektiv på professionen.

Den idémässiga grund som finns i kalltanken, är en tydlig del av intervjudeltagarnas identitet. Samtidigt upplever vi att det är tabubelagt. Kallet är inget de vill kännas vid, men det framstår tydligt i vårt material. Vikten av att ha anammat kalltanken och det ideal som kallet innebär, framstår som centralt för att få vara med i yrkesgemenskapen. Det är först då som man blir en riktig del av praxisgemenskapen.

7 Slutsatser

Syftet med uppsatsen var att skapa en fördjupad förståelse för barnbibliotekariens yrkesidentitet och i förlängningen bidra till förståelsen av bibliotekarieprofessionen som helhet. I det följande presenteras de huvudsakliga konklusionerna som studiet av barnbibliotekariernas yrkesidentitet lett fram till.

Barnbibliotekarier ses som en egen praxisgemenskap, där lärande sker kontinuerligt och konstituerar identiteten. Eftersom barnbibliotekariens kompetens är erfarenhetsbaserad, blir lärandet mycket viktigt för identitetsskapandet. Ett uttryck för detta är litteraturkännedomen, som under hela den yrkesverksamma tiden bygger upp en arsenal av ett personligt litteratururval. Barnbibliotekariens identitet är helt avhängig verksamhetens fokus på litteraturförmedling.

En källa till sammanhållning i praxisgemenskapen är meningsförhandlingar om den gemensamma verksamheten. I sina meningsförhandlingar utgår barnbibliotekarierna från en stark värdegrund. Här hämtar de mening till sin mission och motiverar deltagande och icke-deltagande. Meningsförhandlingar uppstår så fort det finns incitament till förändring och något som skulle kunna utmana värdegrunden. Alla sådana förhandlingar innebär i förlängningen antingen ett omformulerande eller ett befästande och tryggnad av professionen.

Yrkesidentiteten kan inte förstås isolerad. Alla individer har multipla medlemskap. Barnbibliotekarierna uppvisar en nexus av yrkesidentiteten och den personliga identiteten. För barnbibliotekarierna är det avgörande att den personliga identiteten kan bidra med vissa bestämda delar till yrkesidentiteten. Identifieringen med barnbibliotekarierna kan förstås utifrån vilka banor individerna rör sig i, något som bestäms av vilka avsikter individen har med sitt medlemskap i praxisgemenskapen.

För att uppnå kallets idealbild av barnbibliotekarierna krävs en viss typ av personlig identitet; ett engagemang som omfattar intresse för användargruppen, intresse för barnlitteratur, ett personligt förhållningssätt och ett uppsökande arbetssätt. Barnbibliotekariernas engagemang förutsätts på ett flertal sätt, inte bara i den idealbild som finns, utan även förtingligt i arbetssätt som exempelvis bokprat.

Som profession framstår barnbibliotekarierna som mycket övertygade och starka i sin mission. Däremot framstår de som mindre målmedvetna professionsstrateger då de tar utgångspunkt i användarens väl istället för yrkesgruppens. Samtidigt kan man se det som att till exempel "kringtrevlighet" inte behöver ses i motsats till professionalism. Barnbibliotekarierna behöver bli bättre på att definiera sina specialistkompetenser, men de ska vara professionsstrateger på sitt eget sätt. Att söka efterlikna manliga professioner är en snabb väg till högre status. Men det viktiga är att barn-

bibliotekariernas faktiska kompetenser och verksamhet uppvärderas. En möjlig förklaring till varför barnbibliotekarierna inte utvecklat tydliga professionsstrategier, kan vara att de kanske inte haft behov av det. Det finns en solid grund där barnbiblioteksverksamheten har monopol, vilken inte hotas i samma utsträckning som andra bibliotekarieprofessioners verksamheter.

Sammanfattningsvis framstår barnbibliotekarierna som en professionell yrkesgrupp med ett tydligt kall och en övertygelse om att barnbiblioteket är viktigt. Framtida meningsförhandlingar kommer med all sannolikhet att omdana barnbibliotekarieprofessionen. Deras övertygelse och solida värdegrund tyder dock på att de även i framtiden kommer vara en profession med litteraturförmedlande mission.

8 Litteraturlista

Abbott, Andrew (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library trends*, Vol. 46: 3 ss. 430-444

Abbott, Andrew (1988). *The system of professions. An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.

Andersson, Åsa (2002). *Ett högt och ädelt kall. Kalltankens betydelse för sjuksköterskeyrkets formering 1850 – 1930*. Diss., Umeå: Umeå universitet.

Carlsson, Anette & Nordell, Sofia (2004). *Bibliotekarie på 2000-talet. En studie av bibliotekariens förändrade yrkesroll och professionalism*. Magisteruppsats, Högskolan i Borås.

Dilevko, Juris & Gottlieb, Lisa (2003). *Reading and the reference librarian. The importance to library service of staff reading habits*. Jefferson: McFarland & Co.

Eriksson, Linda & Magnusson, Jenny (2006). *Att stimulera till läslust. Hur bibliotekarier kan arbeta för att läsovilliga barn och ungdomar ska kunna känna läslust!* Magisteruppsats, Lunds universitet.

Harris, Roma M. (1992). *Librarianship. The erosion of a womans profession*. Norwood: Ablex

Henriksson, Linda (2005). *Men när sitter ni och läser alla böckerna? En intervjuundersökning av bibliotekariers syn på skönlitterära kunskaper*. Magisteruppsats, Högskolan i Borås.

Kappelin Rääf, Anne & Lundgren, Martina (2004). *Tradition, förändring och splittring. En diskursanalytisk studie av bibliotekariers yrkesidentitet*. Magisteruppsats, Lunds universitet.

Klasson, Maj (1997). *Folkbildning och bibliotek? På spaning efter spår av folkbildning och livslångt lärande i biblioteksvärlden*. Borås: Valfrid.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lave, Jean & Wenger, Etienne (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge university press.

Ledin, Maria (2005). *Barnbibliotekariers kompetens och kärnkunskaper på området litteraturförmedling och läsfrämjande arbete*. Magisteruppsats, Högskolan i Borås.

Moring, Camilla & Hedman, Jenny (2006). At blive bibliotekar. Om laering og udvikling af professionsidentitet i uddannelse og praksis. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S. 97-118.

Olofsson Liljedahl, Erika & Tagesson, Johanna (2006). *Tradition, förändring och splittring. En diskursanalytisk studie av bibliotekariers yrkesidentitet*. Magisteruppsats, Lunds universitet.

Rienecker, Lotte & Stray Jørgensen, Peter (2002). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Liber

Schreiber, Trine (2006a). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S. 15-46

Schreiber, Trine (2006b). Efterskrift. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S.209-218.

Schreiber, Trine & Alsted Henrichsen, Lise (2006). Gymnasiebibliotekarerne og temaet undervisning. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S.175-208.

Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (2006). Introduktion. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S. 9-14.

Skouvig, Laura (2006). Hvordan bibliotekaren opstod. Et historisk perspektiv på bibliotekarprofessionen i Danmark i perioden 1880-1920. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S. 47- 76.

Smidt, Jofrid Karner (1994). Bibliotekarien som litteraturformidler. *Bok og Bibliotek*, Årg 61:2 ss. 6-11. Oslo: ABM-utvikling.

Sundin, Olof (2006). Informationskompetence, ikt og bibliotekarers professionelle ekspertise. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.). *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. S.77-96.

Sundin, Olof (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter. En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Borås: Valfrid

Svenska skrivregler (2005). Stockholm: Liber

Thomsson, Heléne (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Wenger, Etienne (1998). *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge university press.

Witz, Anne (1992). *Professions and Patriarchy*. London: Routledge.

Ørom, Anders (1993). Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering. *Biblioteksarbejde* nr. 39 ss. 37-43.

Bilaga 1 - Brev till intervjudeltagare

Till barnbibliotekarierna på NN Stadsbibliotek Datum

Hej,

Vi heter Elin Andersson och Tove Ekberg och läser sista terminen på Biblioteks- och informationsvetenskap på Lunds Universitet. Den här våren skriver vi vår magisteruppsats.

Uppsatsen handlar om barnbibliotekariers yrkesroll och yrkesidentitet. Som en del av uppsatsen vill vi genomföra en intervjustudie med ett antal barnbibliotekarier, om deras upplevelse av arbetet. För vår undersökning vore det intressant att intervjua dels barnbibliotekarier med lång arbetslivserfarenhet samt någon som är nytillsatt. Vår förhoppning är att någon på ert bibliotek har möjlighet att delta.

Intervjun kommer att vara i ca en timma. För att underlätta vår bearbetning av materialet kommer vi att göra en ljudinspelning av intervjun. Samtliga uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att det inte kommer att framgå vem som är intervjudeltagare i uppsatsen eller var intervjudeltagaren är verksam.

Vi är tacksamma om intervjuerna kan genomföras v. X och Y.

Om ni har några frågor är ni välkomna att höra av er på nedanstående e-postadress. Vi kommer inom kort att höra av oss på telefon.

Vänliga hälsningar,

Elin Andersson & Tove Ekberg

mejladress@hotmail.com

Bilaga 2 - Intervjuguide

Om sitt jobb:

Hur länge har du arbetat som barnbibliotekarie?

- Här – tidigare tjänster på andra bibliotek
- Typ av tjänst
- Bibliotekarieexamen – Ålder

Var barnbibliotekarieinriktningen ett medvetet/förstahandsval eller berodde det på omständigheter/lediga jobb?

När bestämde du dig för att bli barnbibliotekarie?

När började du betrakta dig som barnbibliotekarie?

Skulle du säga att du hade en bild av hurdan en barnbibliotekarie skulle vara och bete sig när du började här?

- Kan du beskriva den bilden?
- Tycker du att du själv blivit lik denna bild?

Vad är det mest utmanande i ditt arbete, vad motiverar dig? Vad är det roligaste med arbetet? *Kall – lön – roligt – göra skillnad*

Barnbibliotekariens specialistkompetenser:

Vilka arbetsuppgifter är/ var svårast att utföra då du är/var nyanställd?

Vilka kompetenser krävs särskilt för att arbeta som barnbibliotekarie, som inte efterfrågas för andra bibliotekarieyrken?

- Hur har du erhållit dessa kunskaper? *Utbildning – erfarenhet – personliga egenskaper*

Hur utvecklar man nya kompetenser inom yrket?

Fortbildning – genom att iaktta kollegor - dagliga samtal - egna erfarenheter

Hurdan är en bra barnbibliotekarie?

Hur viktigt är det att man som barnbibliotekarie själv läser mycket barnböcker?

En gemensam meningshorisont:

Varför är biblioteket viktigt för barn?

Upplever du att det finns delade meningar om hur man ska arbeta med barnen i biblioteket?

Att barnbiblioteksverksamheten varierar mycket mellan olika bibliotek?

Skiljer sig barnbibliotekets uppdrag från det övriga folkbibliotekets uppdrag?

Barnbibliotekarien som yrkesgrupp:

Upplever du att du är en del av en barnbibliotekarisk gemenskap?

Vilka samarbetar du mest med/ får impulser ifrån?

Hur skulle du beskriva barnbibliotekarier som yrkesgrupp? *En egen yrkesgrupp?*

En föränderlig bibliotekarieroll:

a) Tycker du att barnbibliotekariens yrkesroll har förändrats under den period som du varit yrkesverksam?

a) Hur har förhållandet mellan barnbibliotek och folkbibliotek sett ut under de år du varit yrkesverksam?

- Mer integrerat/ mer särskilt? Större skillnad mellan uppdragen?

a) I forskning och debatt har det ibland talats om ”den nya folkbibliotekarien” och man menar att fokus har flyttats från den kulturförmedlande rollen till den informationsförmedlande rollen. Ser du en sådan förändring i ditt arbete på barnavdelningen?

b) Ser du en skillnad mellan din syn på barnbibliotekaryrket och de kollegor som arbetat längre?

b) Hur skulle du beskriva förhållandet mellan barnbibliotek och folkbibliotek?

- skillnader mellan uppdragen?
- informationsförmedling – kulturförmedling?

b) Hur ser du på din yrkesverksamma framtid? Tänker du att du vill jobba med andra typer av biblioteksverksamheter i framtiden?

- Tror du att det skulle finnas några kompetenser du skulle sakna i denna nya bibliotekarieroll?
- Tror du att din yrkesidentitet skulle förändras med de nya arbetsuppgifterna då?